

27 februari—1 mars

Debatter m. m.

Tisdagen den 27 februari	Sid.
Interpellation av herr Strandberg (h) ang. beskattning av ramstyrda motorfordon, m. m.	5
Meddelande ang. enkla frågor:	
av herr Fälldin (cp) ang. tidpunkten för distribution av kungl. propositioner till riksdagens ledamöter	7
av fru Segerstedt Wiberg (fp) ang. utredning om invandrarernas anpassning	7
av herr Skårman (fp) ang. saltningen på gator och vägar	7
av herr Lundberg (h) ang. dispositionen av kvarstående införselavgiftsmedel	7
Onsdagen den 28 februari	
Om vidgad rösträtt för utlandssvenskar	8
Rösträtt vid dubbelt medborgarskap	13
Rösträtt för vissa i Sverige bosatta utländska medborgare	14
Om åtgärder för att fördjupa och stärka det svenska folkstyret ..	21
Om kvinnlig tronföljd	23
Statsbidraget till politiska partier	27
Anslag under åttonde huvudtiteln:	
Om höjning av statsbidraget till SECO	28
Elevantalet i observationsklass, m. m.	29
Bidrag till vissa privatskolor	33
Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare	50
Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet	51
Gymnastik- och idrottshögskolorna	52
Lärares fortbildning	53

	Sid.
Om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten	55
Om statsbidrag till Jägarnas riksförbund	58
Om förstärkning av de statliga organens press- och informationstjänst	60
Om arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet m. m.	61
Meddelande ang. enkel fråga av herr Edström (fp) ang. utskrift av recept vid iterering	64

Torsdagen den 29 februari

Svar på enkla frågor:

av herr Schött (h) om vissa förberedelser för årets taxeringsarbete	65
av herr Dahlén (fp) om en vitbok om Vietnam	68
av herr Björk (s) ang. information till polispersonalen beträffande reglerna för användning av skjutvapen	70
av fru Segerstedt Wiberg (fp) ang. utredning om invandrarernas anpassning	72
av herr Nilsson, Ferdinand, (cp) ang. avtalsrätten för arbetsmarknadens organisationer	74
av herr Blom (fp) ang. sysselsättande av äldre, friställd arbetskraft i den statliga verksamheten	77
av herr Peterson, Eric Gustaf, (fp) om rabatter för sjuk- och invalidpensionärer vid resa på statens järnvägar	80
av herr Fälldin (cp) ang. tidpunkten för distribution av kungl. propositioner till riksdagens ledamöter	81
Interpellation av herr Fälldin (cp) om kreditstöd till verksamhet för tillvaratagande av stormskadat virke	84
Meddelande ang. enkel fråga av herr Skårman (fp) ang. vissa förutsättningar för fastställande av stadsplan	85

Fredagen den 1 mars

Meddelande ang. enkel fråga av herr Lundberg (h) ang. instruktionerna till den svenska delegationen vid UNCTAD II i vad avser stöd till nationella handelsflottor och varvsindustri	87
---	----

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 28 februari	Sid.
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 8, om vidgad rösträtt för utlandssvenskar	8
— nr 9, om lagändring som hindrar att dubbelt medborgarskap ger rösträtt i två länder	13
— nr 10, ang. rösträtt för vissa i Sverige bosatta utländska medborgare	14
— nr 11, om åtgärder för att fördjupa och stärka det svenska folkstyret	21
— nr 12, om kvinnlig tronföljd	23
— nr 13, om lagfäst rätt till beriktigande i press och radio	27
— nr 14, ang. statsbidraget till politiska partier	27
Statsutskottets utlåtande nr 8, ang. utgifterna inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde	28
— nr 35, om anslag till marketenterikassan vid svenska FN-förbundet på Cypern	55
— nr 36, ang. stat för statens allmänna fastighetsfond	55
Andra lagutskottets utlåtande nr 2, om ökade möjligheter att er- hålla statliga studielån	55
Tredje lagutskottets utlåtande nr 2, om utjämning genom kyrko- fonden av kostnad för lön till kyrkovaktmästare	55
— nr 3, ang. placeringen av prästlönefondsmedel	55
— nr 4, ang. särskilda lagfartsbevis, m. m.	55
Jordbruksutskottets utlåtande nr 4, om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten	55
— nr 5, om statsbidrag till Jägarnas riksförbund	58
— nr 6, ang. ett ränte- och amorteringsfritt lån till djursjukhuset i Strömsholm	59
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 2, ang. centraler för information till medborgare, m. m.	60
— nr 3, om en förbättrad upplysningsservice för värnpliktiga ..	61
— nr 4, ang. en omvärdering av kvinnans roll i samhället	61
— nr 5, om arbetsgivarens uppgifts- och uppbördsskyldighet m. m.	61

Tisdagen den 27 februari

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 16 innevarande månad.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 4—den 15 mars 1968 för deltagande i nedrustningskonferensens arbete i Genève.

Stockholm den 26 februari 1968

Alva Myrdal

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 72, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1967/68, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 73, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1968/69.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 33, angående anslag för budgetåret 1968/69 till byggnadsarbeten för vissa kulturändamål.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 8—14, statsutskottets utlåtanden nr 8, 35 och 36, andra lagutskottets utlåtande nr 2, tredje lagutskottets utlåtanden nr 2—4, jordbruksutskottets utlåtanden nr 4—6 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 2—5.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 19, med förslag till lag angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, m. m.;

nr 26, angående vissa byggnadsarbeten vid universiteten m. m.;

nr 29, angående särskilt stöd åt äldre arbetslösa m. m.;

nr 30, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 14 december 1956 (nr 629) om erkända arbetslöshetskassor, m. m.;

nr 31, med förslag till lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461); och

nr 32, angående ökning av garantin för exportkredit.

Interpellation ang. beskattning av ramstyrda motorfordon, m. m.

Herr STRANDBERG (h) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Under senare år har trafiken på allmänna vägar med traktordumper intensifierats. Som traktordumper betecknas ett slags fordonskombination som består av en konventionell traktor + en konventionell släpvagn eller, i en modernare utformning, en såsom traktor klassificerad enaxlig motor-

Interpellation ang. beskattning av ramstyrda motorfordon, m. m.

enhet sammanbyggd med en- eller tvåaxlig lastenhet. Sådana ekipage är utgångsmässigt konstruerade för att användas huvudsakligen inom arbetsområden som är så beskaffade att allmän trafik normalt inte förekommer där. Registrerad traktor får dock framföras på allmän väg med eller utan tillkopplad släpvagn.

Vätrafikförordningen lider dock av stora brister när det gäller regleringen av sådana fordonskombinationers användning på allmän väg. För själva traktorn (motorenheten) finns visserligen en rad bestämmelser, men för släpvagnen (lastenheten) existerar ingen noggrannare reglering.

När vätrafikförordningen tillkom år 1951 användes traktorer praktiskt taget uteslutande inom jordbruket. Jordbrukstraktorerna användes då i ganska ringa utsträckning på allmän väg och därvidlag har inte någon större ändring skett under tiden fram till i dag. Det vore alltså obilligt att låta jordbruket via en traktorbeskattning lämna bidrag till kostnaderna för ett allmänt vägväsende som de praktiskt taget inte utnyttjar.

I dag utnyttjas emellertid denna skattefrihet av sådana traktorklassificerade motordrivna fordon som i väsentlig omfattning används på allmän väg. På grund av att traktorsläpvagn inte behöver vare sig besiktigas eller registreras kan sådana släpfordon byggas med dumperkorgar för laster som normalt ger cirka 50 % för höga axeltryck jämfört med vad våra allmänna vägar och broar är upplåtna för. I dag finnes omkring 3 000 traktordumprar och antalet beräknas årligen öka med cirka 800.

Då det inte torde vara osannolikt att den sittande bilskatteutredningen kommer att pröva frågan om beskattning av entreprenadtraktorer som används på allmän väg synes det ur allmän samhällelig synpunkt nödvändigt att redan nu efterhöra ansvariga myndigheters synpunkter i frågan. Det torde vara angeläget att entreprenörföretagarna får klart för sig om en ändrad beskattning

är att vänta eller ej. En investering i en i dag skattefri traktordumper baseras på kalkyler som kanske snabbt förändras genom riksdagsbeslut om ändrade beskattningsprinciper. Många entreprenörer kan härvid komma att ställas i svåra ekonomiska omständigheter. Samma förhållande gäller svenska företag som i dag tillverkar här avsedda fordon och som rimligen bör erhålla besked om framtida beskattningsprinciper för att kunna taga hänsyn härtill i sin investeringspolitik.

Man kan också förmoda att trafik-säkerhetsverket snart låter höra av sig beträffande här avsedda fordons säkerhetsbestämmelser. Frågor om effekt—viktförhållanden, bromssystem, styrförmåga, siktförhållanden, kopplingsanordningar m. m. bör snart upptagas till ny prövning med hänsyn till trafiksäkerhetskraven.

Då de angivna förhållandena således synes vara av stor betydelse för såväl leverantörer av traktordumprar som för köpare av sådana fordon är det nödvändigt att framtida beskattningsprinciper m. m. redan nu klarlägges i och för undvikande av felinvesteringar på ömse håll.

Av skäl som ovan redovisats hemställer jag om kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande frågor:

1. Anser statsrådet att ramstyrda motordrivna fordon i skattehänseende i framtiden bör klassificeras som bil?

2. Bör sådant för koppling till traktor avsett släpfordon vars lastutrymme består av en s. k. dumperkorg eller annan för tipptransporter avsedd påbyggnad få nyttjas på allmän väg utan registrering?

3. Anser statsrådet att registrerade entreprenadtraktorer och registrerade traktorsläpvagnar försedda med påbyggnad för tipptransporter skall vara utrustade med de tillbehör som betingas av användning på allmän väg och att årlig kontrollbesiktning av sådana fordon bör ske enligt samma sy-

stem som i dag gäller för registrerat motorfordon och registrerade släpvagnar?

4. Vilka eventuella åtgärder avser statsrådet vidtaga för att i god tid orientera leverantörer och köpare av här avsedda fordon rörande påtänkta nya skatteregler samt kommande registrerings- och besiktningssprinciper?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakarande spörsmål finge framställas.

Anmäldes och bordlades följande motioner:

nr 752, av herr *Fälldin m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 20, angående nordiskt institut för samhällsplanering;

nr 753, av herr *Högström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 20, angående nordiskt institut för samhällsplanering;

nr 754, av herr *Svenungsson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 22, angående vissa anslag ur kyrkofonden, m. m.;

nr 755, av herr *Åkerlund*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 24, med förslag till lag angående ändrad lydelse av § 6 lagen den 30 maj 1873 (nr 31) om rikets mynt; ävensom

nr 756, av herr *Ahlmark*,

nr 757, av herr *Ahlmark*,

nr 758, av herr *Dahlén m. fl.*,

nr 759, av herrar *Ernulf* och *Ahlmark*,

nr 760, av herrar *Ernulf* och *Alexander*,

nr 761, av herrar *Ernulf* och *Alexander*,

nr 762, av herrar *Ernulf* och *Skärman*,

nr 763, av herr *Ernulf m. fl.*,

nr 764, av herr *Holmberg m. fl.*,

nr 765, av herr *Larsson, Nils Theodor, m. fl.*,

nr 766, av herr *Palm m. fl.*,

nr 767, av herr förste vice talmanen *Strand m. fl.*, samt

Meddelande ang. enkla frågor

nr 768, av herr *Österdahl m. fl.*,
i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 27, med förslag till ändringar i regeringsformen, m. m.

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla frågor framställdes, nämligen

den 23 februari

av herr *Fälldin* (cp) till hans excellens herr statsministern: »Är Ers Excellens villig medverka till att Kungl. Maj:ts propositioner i fortsättningen tillställas riksdagens ledamöter innan eller i vart fall samtidigt som de presenteras via massmedia?»;

den 26 februari

av fru *Segerstedt Wiberg* (fp) till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet: »När kommer Herr Statsrådet att tillsätta den utredning om invandrarnas anpassning, som omnämndes i statsverkspropositionen?»; ävensom

den 27 februari

av herr *Skärman* (fp) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet: »Har vi ur skilda synpunkter verkligen råd till detta saltande på gator och vägar?»; samt

av herr *Lundberg* (h) till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet: »Vill Statsrådet delge kammaren de principer som tillämpas vid disponeringen av, efter regleringsårets utgång, kvarstående införselavgiftsmedel?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.06.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Onsdagen den 28 februari

Kammaren sammanträdde kl. 10.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 20 innevarande månad.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Österdahl* för tiden den 26 februari—den 15 mars på grund av ett från honom inkommet, nu uppläst läkarintyg, utvisande att han till följd av sviter efter influensa vore sjukskriven för tiden till och med sistnämnda dag.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 74, till fullmäktige i riksbanken angående förflyttning av riksbankens sedeltryckeri till Tumba m. m.; och

nr 75, till styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående familjepension åt fru *Carin Vanner*.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 19, med förslag till lag angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 26, angående vissa byggnadsarbeten vid universiteten m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 29, angående särskilt stöd åt äldre arbetslösa m. m., hänvisades propositionen, såvitt den avsåge

ändringar av den frivilliga arbetslöshetsförsäkringens dagpenningbelopp och grundstatsbidrag m. m., till lagutskott samt i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 30, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 14 december 1956 (nr 629) om erkända arbetslöshetskassor, m. m.; och

nr 31, med förslag till lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461).

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 32, angående ökning av garantin för exportkredit.

Föredrogs och hänvisades motionerna nr 752 och 753 till statsutskottet, motionen nr 754 till lagutskott, motionen nr 755 till bankoutskottet samt motionerna nr 756—768 till konstitutionsutskottet.

Om vidgad rösträtt för utlandssvenskar

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av motioner om vidgad rösträtt för utlandssvenskar.

Till konstitutionsutskottet hade hänvisats

1) de likalydande motionerna I: 97, av herr *Tistad m. fl.*, och II: 136, av fru *Frænkel m. fl.*;

2) de likalydande motionerna I: 303, av herrar *Dahlén* och *Lundström*, samt II: 383, av herrar *Wedén* och *Ohlin*;

3) motionen II: 81, av herr *Wahlund* och herr *Eliasson* i Sundborn; ävensom

4) motionen II: 560, av herr *Björkman* och fru *Sundberg*.

I motionerna I: 97 och II: 136 hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till sådan ändring i lagen om val till riksdagen, att varje svensk medborgare, som enligt § 16 första och andra styckena riksdagsordningen vore tillförsäkrad valrätt, bereddes möjlighet att upp- tagas i röstlängd, även om han icke vore mantalsskriven här i riket.

I motionerna I: 303 och II: 383 hade anhållits, att riksdagen måtte besluta, att 53 b § mom. 2 första satsen i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen skulle få följande lydelse: »ej är mantalsskriven i riket men någon gång varit här kyrkobokförd».

I motionen II: 81 hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta, att utomlands bosatta svenska medborgare, som vore myndiga och innehade giltigt svenskt pass, skulle äga möjlighet att deltaga i andrakammarval och folkomröstningar i Sverige, därest de någon gång hade varit här kyrkobokförda, med giltighet redan vid 1968 års andrakammarval.

I motionen II: 560 hade yrkats, att riksdagen skulle besluta om vidgad rösträtt för utlandssvenskar i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna II: 81, I: 97 och II: 136, I: 303 och II: 383 samt II: 560.

Reservation hade avgivits av herr *Sveningsson* (h), fru *Segerstedt Wi- berg* (fp) samt herrar *Hernelius* (h), *Sörenson* (fp), *Hamrin* i Jönköping (fp), *Wahlund* (cp), *Magnusson* i Tum- hult (h), *Nelander* (fp) och *Lindberg* (cp), vilka på åberopade grunder an- sett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna II:

Om vidgad rösträtt för utlandssvenskar 81 samt I: 303 och II: 383 ävensom i anledning av motionerna I: 97 och II: 136 samt II: 560 för sin del måtte be- sluta, att 53 b § första stycket 2) lagen om val till riksdagen skulle erhålla i reservationen angiven lydelse.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Det är bara några må- nader sedan vi senast behandlade frå- gan om utlandssvenskarnas rösträtt, så det kanske ur den synpunkten inte finns någon anledning nu till en mera omfat- tande debatt.

Nog är det en ganska ovanlig händelse att när det i många år har arbetats med ett förslag, när det har gjorts en mång- fald framställningar i form av motio- ner, interpellationer och enkla frågor, och när sent omsider ett förslag kom- mer från Kungl. Maj:t och beslut fattas, så skapar även detta beslut ett stort missnöje. Bara någon månad efter be- slutet väckte de tre borgerliga opposi- tionspartierna på nytt motioner om ut- landssvenskarnas rösträtt, vilka be- handlas i konstitutionsutskottets utlå- tande nr 8. Denna rad av motioner speglar på sitt sätt det missnöje som alltjämt finns kvar trots det beslut som fattades sent i höstas, närmare bestämt den 7 december.

Det måste vara en orättvisa att bara vissa grupper av svenskar som vistas utomlands skall oberoende av tiden få ha kvar förmånen att ha rösträtt. Den godtyckliga femårsgränsen, som fast- ställdes i slutet av förra året, var ett litet steg i rätt riktning, men det var otillfredsställande och otillräckligt att man avskaffade bara en liten bit av den stora orättvisan. Bestämmelsen om fem- årsgränsen bör slopas. Här bör gälla att den som någon gång varit kyrko- skriven i Sverige och alltjämt är svensk medborgare skall ha rösträtt i sitt ur- sprungliga hemland.

Enligt den ordning som nu är be- slutad skall den som vill bli uppförd i den särskilda röstlängden vid ansökan härom kunna förete ett giltigt svenskt

Om vidgad rösträtt för utlandssvenskar

pass. Detta bevis på svenskt medborgarskap bör ha samma värde vid vilket tillfälle det än är, oberoende av femårsgränsen. Alla de skäl som anförts för femårsgränsen är ohållbara, och därför bör den gränsen försvinna, så att alla utlandssvenskar som är svenska medborgare och enligt grundlagens bestämmelser skall ha rösträtt också får möjlighet att utnyttja denna rättighet redan vid riksdagsmannavalet den 15 september i år.

Jag vill gärna stryka under vad jag uttalade när denna fråga sist behandlades, nämligen att de som har vistas många år utomlands, som gör sig detta besvär att hålla sig med gällande svenskt pass och som gör sig omaket att söka upp närmaste svenska ambassad för en ansökan om att bli uppförd i den särskilda röstlängden, måste ha ett så stort intresse för Sverige att de inte bör straffas med svaret, att de har varit borta några år för länge för att få rösträtt. Så länge den som är svensk medborgare har intresse av att lämna sin röst vid val, bör han ha rättighet att få rösta. Det kan finnas personer som har en svag kontakt med och ett ringa intresse för Sverige. Detta faktum skall dock inte utgöra ett hinder för rösträtten. Beträffande de personer som har ett obetydligt och svagt intresse för Sverige råder inte något problem, ty som vi alla vet måste den utlandssvenske själv ta ett initiativ. Han måste nämligen hålla sig med gällande svenskt pass och han måste ansöka om rösträtt.

Såsom det är sagt i en av motionerna bör även den som räknas såsom emigrant i detta avseende ha lagens skydd när det gäller rösträtten till dess han blir upptagen såsom medborgare i det nya landet.

Vid detta tillfälle måste även framhållas, att det är i hög grad odemokratiskt att göra ett försök att gradera rösträtten med skattestreck, kunskapsstreck, intresse för Sverige eller med den tid som man har vistats utomlands. Någon graderad rösträtt har vi inte.

Alla myndiga svenska medborgare, som har fyllt 20 år året före valet, har rösträtt utan några villkor. Så bör det också vara för de personer som det här gäller.

Från högerpartiet har vi hävdats, att det inte kan vara en naturlig och riktig tanke som ligger bakom förslaget att utesluta den säkert största delen av de utlandssvenskar som alltjämt är svenska medborgare och som med femårsgränsens borttagande skulle få rösta.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Konstitutionsutskottet har i år infört den ändringen att vi förkortat våra utlåtanden och klart anger vad ärendet gäller. I detta fall har kortheten drivits ännu längre, i det att såväl utskott som reservanter hänvisar till tidigare utlåtanden och nöjer sig med det. Jag ämnar inte heller här föra någon längre debatt om utlandssvenskarnas rösträtt. När vi tagit upp den frågan och avgivit en reservation, har avsikten varit att ytterligare markera frågetecknet inför den femårsregel som infördes när man i andra avseenden åstadkom en tekniskt elegant lösning av problemet.

Efter den debatt vi hade för relativt kort tid sedan har det framgått att reformen inte mötts av den belåtenhet man väntade. Den har snarare väckt indignation bland många av dem som arbetat för att utlandssvenskarna skall få rösträtt, framför allt bland dem som inom deras krets arbetat för saken och som verkar för svenska intressen på olika poster i utlandet.

Jag tror att det är uttryck för en felbedömning att säga, att utlandssvenskarna endast under fem år håller kontakt med hemlandet. Jag har haft anledning att uppmärksamma denna fråga i min hemstad, där vi ju har stora exportindustrier, och undersökningar som gjorts visar att man inte kan skicka ut folk

på så kort tid som fem år. Utlandssvenskarna måste stanna borta längre tid — först sedan de fått erfarenhet kan de utföra ett värdefullt arbete.

Jag kan inte heller, som här tidigare skett från socialdemokratiskt håll, närmast underkänna passets bevisvärde för svenskt medborgarskap. Här gäller det ju att inte en reform av sådant slag vars resultat man bör avvakta — det enda man kan säga är att om vi avvaktar så kan det inträffa att de, som nu ges rösträtt, förlorar den 1970.

Det är i detta fall fråga om att låta utlandssvenskarna få sin rätt genom att ge principen om allmän och lika rösträtt så vid tillämpning som möjligt.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Som fru Segerstedt Wi-berg framhöll har både utskottsmajoriteten och reservanterna fattat sig utomordentligt kort i detta ärende och nöjt sig med att på vardera tre rader hänvisa till vad de anförde i höstas. Var-ken utskottet eller reservanterna har således bemött de synpunkter som förts fram i motionerna I: 97 och II: 136 och som är nya i så måtto att argumenteringen i dem inte kom till uttryck i höstas. Den debatt som då fördes har föranlett motionärerna att angripa frågan med utgångspunkt från rent konstitutionella aspekter. De argumenterar så här.

Enligt § 16 riksdagsordningen skall valrätt tillkomma »en var man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugu års ålder». Detta är huvudregeln, och den står i paragrafens första stycke. I andra stycket finns ett undantag; det gäller den som är omyndigförklarad av domstol. Tredje stycket i paragrafen lyder: »Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd; och skall, på sätt i vallagen finnes närmare bestämt, valrätten grundas på förhållandena vid

Om vidgad rösträtt för utlandssvenskar tiden för röstlängdens tillkomst, ändå att förändring före valet inträffar.»

Stadgandet i tredje stycket — att till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd — hör givetvis ihop med vad som stadgas i första och andra styckena. Det kan inte, i det sammanhang det står, tilläggas någon annan innebörd än att de som har rösträtt enligt första och andra styckena — svenska undersåtar över 20 år som inte är omyndigförklarade av domstol — skall upptagas i röstlängd, och att denna röstlängd skall gälla till efterrättelse vid riksdagsvalen.

Någon annan tolkning är inte möjlig enligt motionärernas uppfattning. Bestämmelser om vilka som skall upptagas i röstlängd meddelas i lagen om val till riksdagen, som inte har grundlagskaraktär. Det kan aldrig ha varit meningen att man genom vallagen skulle kunna göra inskränkningar i vad som stadgas i riksdagsordningen. Därigenom skulle grundlagsskyddet för rösträtten bli illusoriskt. Om det skulle gå så illa att ett icke demokratiskt parti i en framtid skulle få majoritet i den svenska riksdagen, så skulle det för att säkra sin maktposition genom ett enkelt beslut om ändring i vallagen över en natt kunna avskaffa den allmänna rösträtten.

De som inte vill erkänna det berättigade i motionärernas resonemang har fixerat sig vid att röstlängden måste grundas på mantalsskrivningen. De som inte är eller inte har varit skrivna i Sverige kan följaktligen inte upptagas i röstlängd och alltså heller inte få rösträtt. De som hävdar denna uppfattning har gjort röstlängden till det primära i sammanhanget, medan rösträtten har blivit något sekundärt.

Motionärerna anser att rösträtten är det primära och att röstlängdsbestämmelserna skall utformas med hänsynstagande till rösträttsreglerna, inte tvärtom. Ingenting säger att röstlängden för alla måste grundas på mantalsskrivningen. Man kan mycket väl ha en sär-

Om vidgad rösträtt för utlandssvenskar

skild röstlängd för dem som inte är mantalsskrivna i Sverige och låta dem rösta i en viss valkrets, lämpligen Stockholm som är störst bland valkretsarna och därtill landets huvudstad. De som vill bli upptagna i denna särskilda röstlängd för icke mantalsskrivna måste givetvis anmäla sin önskan om det — något annat är knappast möjligt — och här tänker sig motionärerna ungefär samma ordning som den som kom till genom fjolårsbeslutet om begränsad rösträtt för utlandssvenskar.

Herr talman! Jag tycker det är beklagligt att synpunkterna i dessa motioner — I: 97 med mig själv och II: 136 med fru Fränkel som första namn — inte har tagits upp till behandling i utskottsutlåtandet. Hemställan i motionen går ut på en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om förslag till ändring i lagen om val till riksdagen i den riktning som jag här har angett. Jag ber att få yrka bifall till denna hemställan.

Skulle mitt yrkande bli utslaget i den förberedande voteringen, kommer jag att i huvudvoteringen rösta för bifall till reservationen, därför att den innebär ett steg mot en mera rättvis ordning än den som införts genom riksdagsbeslutet i höstas. Men reservanternas motivering kan jag, herr talman, inte ansluta mig till.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag har begärt ordet därför att jag var förhindrad att närvara när konstitutionsutskottet behandlade denna punkt. Mitt namn skulle givetvis ha befunnit sig under reservationen om jag varit närvarande vid utskottsbehandlingen.

Min motivering är att man måste betrakta det beslut som fattades under fjolåret såsom ett väsentligt framsteg. Men fortfarande ställs många utlandssvenskar utanför möjligheten att rösta genom den godtyckligt valda femårsgränsen. Genom utvecklingen av våra

internationella förbindelser har det blivit allt vanligare att svenska medborgare vistas utomlands som anställda i svenska företag eller som tjänstemän i internationella organisationer. De uppdrag som de där utför har ofta nära anknytning till olika verksamheter i hemlandet och avser mycket ofta längre tid än fem år. Dessa svenska medborgare, som sålunda under längre tid har att företräda och tillvarata svenska intressen i utlandet eller delta i internationellt arbete, bör ha möjlighet att utöva sin grundlagsenliga rätt att delta i val.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr PETERSSON, GEORG, (s):

Herr talman! Denna fråga diskuterades i kamrarna för knappt tre månader sedan. Jag har inte funnit att det kommit fram några nya argument. Man kan möjligen säga att herr Tistad försökt sig på att vara grundlagstolkare. Men det får närmast stå för hans räkning, ty den senare delen av hans anförande, där han talade om röstlängden, var ändå rätt motsägelsefull. Jag tror att herr Tistad får ta sig ytterligare en funderare om han verkligen är på rätt stråt.

I övrigt, herr talman, ber jag, med hänsyn till att frågan som sagt diskuterades för knappt tre månader sedan, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talman, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande utskottets hemställan i vad avsåge motionerna I: 97 och II: 136 samt vidare särskilt angående utskottets hemställan i övrigt.

Därefter gjordes angående utskottets hemställan i vad rörde motionerna I: 97

och II: 136 propositioner, först på bifall till densamma samt vidare på bifall till berörda motioner; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vidkommande utskottets hemställen i övrigt, anförde nu herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställen i övrigt vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sveningsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 utom såvitt avser motionerna I: 97 och II: 136, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sveningsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 60.

Ang. rösträtt vid dubbelt medborgarskap

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av motioner om lagändring som hindrar att dubbelt medborgarskap ger rösträtt i två länder.

I de likalydande motionerna I: 95, av herr *Björk m. fl.*, samt II: 140, av herr *Martinsson* och fröken *Bergegren*, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till ändringar i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen, syftande till att förhindra att svensk medborgare, som samtidigt innehade medborgarskap i annat land, bereddes möjlighet att deltaga i riksdags- eller parlamentsval i båda de länder, där han vore medborgare.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte förklara motionerna I: 95 och II: 140 besvarade med vad utskottet i utlåtandet anført.

Herr BJÖRK (s):

Herr talman! Jag vet inte om det anses riktigt passande att kritisera konstitutionutskottet när det har avgett ett välvilligt utlåtande över en motion, men jag är ändå tvungen att göra det.

Redan när höstriksdagen behandlade frågan om utlandssvenskarnas rösträtt tillät jag mig påtala att man genom den nya lagstiftningen öppnade möjligheter för personer med dubbelt medborgarskap att delta i svenska val och därmed i realiteten också möjlighet att utöva rösträtt samtidigt i två länder.

Justitieministerns motivering för att man här inte hade beaktat de synpunkter som på sin tid framlades av 1955 års valutredning föreföll mig inte övertygande, och i början av denna riksdag var vi ett antal motionärer som yrkade på att man skulle skapa hinder för detta.

Det visar sig nu att utskottet delar motionärernas uppfattning att det tillstånd som här har skapats är princi-

Ang. rösträtt för vissa i Sverige bosatta utländska medborgare

piellt otillfredställande och att frågan har aktualiserats ytterligare genom tillkomsten av de nya bestämmelserna för utlandssvenskars rösträtt. Utskottet tröstar sig emellertid med att problemet ännu inte har fått större praktisk betydelse, och man vill därför inte nu vidta någon åtgärd. Man säger dock att det är »önskvärt att frågan uppmärksammas och upptas till förnyad prövning i den mån utvecklingen ger den ökad aktualitet». Det är i och för sig tacknämligt. Men när utskottet ändå har funnit att det här gäller ett principiellt otillfredsställande förhållande och när det är fråga om en sak som är stötande ur allmänt demokratiska synpunkter, är det något svårbegripligt att inte utskottet kunnat ta sig samman och biträda motionärernas yrkande.

Ett skäl till att utskottet inte har velat göra det säges vara att en tillfredsställande lösning knappast kan åstadkommas endast genom svenska lagstiftningsåtgärder, utan att det torde försätta initiativ på det internationella planet. Det är i och för sig att välkomna att konstitutionsutskottet nu uppmärksammar de internationella aspekterna på problemen kring den aktuella lagstiftningen. Det är ju en något senkommen upptäckt. Man kunde ha hoppats att regering och opposition och utskott på ett tidigare stadium inför behandlingen av frågan om utlandssvenskarnas rösträtt hade uppmärksammat de internationella aspekterna.

Men med anledning av utskottets uttalande på denna punkt måste det också sägas att även om det är svårt att få en hundraprocentigt tillfredsställande lösning av det problem som motionärerna har aktualiserat, skulle det vara möjligt att komma ett gott stycke på väg genom att biträda det förslag som 1955 års valutredning framförde på sin tid om att försäkran om att dubbelt medborgarskap icke föreligger skulle avges av de utlandssvenskar som önskar delta i valen.

Man har alltså inte velat gå in på den

tanken. Man har inte heller tagit ställning till den omständigheten att medan 1955 års valutredning hade en klar och energisk argumentering mot att personer med dubbelt medlemskap skulle tillerkännas rösträtt i samband med utlandssvenskarnas rösträtt, så har en annan utredning visserligen gått på motsatt linje men gjort det i så utomordentligt vaga och famlande ordalag, att det är svårt att inse att dess argument härvidlag skulle kunna tillmätas något avgörande värde.

Jag får alltså i och för sig tacka för utskottets välvilja men beklagar att denna välvilja inte har utlöst handling. Med hänsyn till utskottets ställningstagande har jag inte någon praktisk möjlighet att ställa något särskilt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. rösträtt för vissa i Sverige bosatta utländska medborgare

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av motioner angående rösträtt för vissa i Sverige bosatta utländska medborgare.

Konstitutionsutskottet hade behandlat de likalydande motionerna I: 94, av herr *Björk m. fl.*, samt II: 139, av herr *Kellgren* och fru *Eriksson* i Stockholm, i vilka motioner föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att 1966 års grundlagberedning genom tilläggsdirektiv måtte erhålla uppdrag att överväga och utreda frågan om rätt för i Sverige bosatta utländska medborgare att i första hand delta i landstings- och kommunalval, i andra hand även i riksdagsval.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte anhålla hos Kungl. Maj:t, att motionerna I: 94 och

Ang. rösträtt för vissa i Sverige bosatta utländska medborgare

II: 139 måtte överlämnas till grundlagberedningen.

Reservation hade anmälts av herr *Sveningsson* (h), som dock ej antytt sin mening.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Till detta utskottsutlåtande har jag fogat en blank reservation och vill med några ord beröra detta ärende.

I motionen nr 94 i denna kammare av herr Björk m. fl. uttalas den uppfattningen — visserligen i försiktiga ordalag — att utländska medborgare som flyttat till Sverige borde få möjlighet att delta i valen och alltså tillfälle att här utöva sin rösträtt långt innan de blivit svenska medborgare.

Jag tror att det råder en god och allmän enighet om att de utlänningar som här äsyftas bör få samhällets stöd på olika sätt. Det får de också, så att de så bra som möjligt skall finna sig till rätta och trivas med sin tillvaro. Däremot är jag mycket tveksam om intresset för utlänningar skall sträcka sig så långt att de skall få rösträtt, det må nu gälla kommunalval eller riksdagsval, innan de fått svenskt medborgarskap. Här gäller det att gå fram med mycket stor försiktighet.

I motionen framhålles att inga hinder i regel möter dessa utländska medborgare om de vill vinna medlemskap i fackliga och politiska organisationer. De är således inte utan möjlighet att arbeta för sina egna intressen och även påverka vårt allmänna liv. Genom medlemskap i olika organisationer har de en viss möjlighet att påverka händelser både på det kommunala och det statliga området.

Utlandssvenskarna som är svenska medborgare har alltjämt inte ens inom den snäva femårsgränsen någon kommunal rösträtt, men här menar man att personer som är medborgare i ett annat land och någon tid vistats i Sverige skulle få rösträtt, i första hand

kommunal rösträtt, men man är inte främmande för tanken på rösträtt också vid riksdagsvalen.

Jag anser inte att man i motionen redovisat hur det skulle kunna undvikas att utlänningar som skulle få möjlighet att delta i svenska val alltid skulle kunna hindras från att även utnyttja sin rösträtt i sitt hemland. Visserligen uttalas i motionen följande: »Eftersom inget land ger eller väntas ge sina i utlandet bosatta medborgare rätt att delta i kommunalval i hemlandet, uppstår här inget problem med dubbelrösträtt.» Jag kan inte finna någon garanti för att inte rösträtten kan missbrukas, ty det är ett missbruk när den eventuellt utövas och användes i två länder, även om det är riktigt — något som också uttalas i motionen — att risken för dubbelröstning är begränsad.

I motionen uttalas bl. a. vidare: »Skulle de svenska statsmakterna inleda ett experiment av detta slag...» Därmed äsyftas att låta de personer som inte är svenska medborgare få rösträtt. Vi har ingen erfarenhet av att statsmakterna brukar ge sig in på experiment när det gäller så allvarliga ting som att delta i allmänna politiska val och att utöva sin rösträtt. Låt mig uttala den uppfattningen och den förhoppningen, att det på detta område inte blir några experiment heller framdeles!

Utskottet föreslår nu att motionerna överlämnas till grundlagberedningen för förutsättningslösa överväganden. Utskottet stryker under i sitt uttalande att prövningen skall vara helt förutsättningslös och att utskottet för sin del inte tagit ställning i sakfrågan. Men utskottet uttalar även att det i motionen har anförts flera beaktansvärda synpunkter. Den uppfattningen har jag svårt för att godtaga. Även om jag har sådant förtroende för grundlagberedningen att jag litar på att därifrån bara kommer att framläggas väl genomtänkta förslag, har jag inte kunnat underlåta att anföra de synpunkter jag här givit uttryck åt nämligen att man som

Ang. rösträtt för vissa i Sverige bosatta utländska medborgare

sagt bör gå fram med mycket stor försiktighet när det gäller ett förslag om rösträtt för utlänningar i vårt land som inte är svenska medborgare utan har sitt medborgarskap i ett annat land.

Herr **BJÖRK** (s):

Herr talman! Till skillnad från vad som var fallet vid behandlingen av föregående utlåtande av konstitutionsutskottet har jag här anledning att tacka utskottet för att det praktiskt taget helt har bifallit yrkandet i motionen.

I motionen togs upp ett allmänt resonemang om problematiken kring utlänningars rösträtt i Sverige. Motionärerna undvek att ta någon definitiv ställning i sakfrågan, eftersom de är väl medvetna om att det här är fråga om problem med många komplikationer, men de önskade att frågan i varje fall skulle kunna underställas grundlagberedningen för prövning.

Utskottet har i stort sett bifallit detta förslag, även om det vill att prövningen skall begränsas till att gälla frågan om deltagande i kommunalval. Personligen föreställer jag mig inte heller att den större och mera vittsyftande frågan om utlänningars deltagande i riksdagsval på något sätt skulle vara mogen inom opinionen. Jag är också väl medveten om att den säkerligen är mera svårlöst, inte minst beroende på de problem om dubbel rösträtt som herr Sveningsson nyss har påmint om. På motionärernas vägnar får jag alltså tacka utskottet för dess ganska välvilliga prövning av vårt uppslag.

Herr Sveningsson är emellertid bekymrad — och jag kan förstå honom. Han företräder en nationell konservativ åskådning, för vilken det måste verka utomordentligt främmande att andra än garanterat svenska medborgare skall tillåtas ha något reellt inflytande på samhällsangelägenheterna här i landet. Han går där i den gamla nationella konservatismens spår. Det är ingenting att säga om det, utom att man möjligtvis

kan göra den observationen att herr Sveningssons parti de senaste åren har visat en påfallande iver att framstå som de i Sverige bosatta utlänningarnas vän och stödjare. När det nu kommer vissa idéer och uppslag, som ligger litet vid sidan av konventionella tankebanor, då slår en god konservativ som herr Sveningsson bakut.

Jag är ganska road av det utomordentligt stora bekymmer som herr Sveningsson visar för möjligheten att det kunde skapas tillfälle till dubbel rösträtt. Jag har markerat att man får försöka skapa garantier emot det. Hade herr Sveningsson varit lika bekymrad över behandlingen av föregående motion, så hade väl det i så fall rimligen kunnat leda till ett yrkande av honom om bifall till den motionen — om nu frågan från hans synpunkt är så betydelsefull.

Jag var också ganska förnöjd att höra herr Sveningssons bistra tal att här bör minsann inte tillåtas några experiment. Det var på sin tid en konservativ förbundskansler i Västtyskland som just gick fram i en valkampanj med parollen »keine Experimente», och det är tydligen denna vädjan till konservatismen, som herr Sveningsson på nytt vill anknyta till. Jag gläder mig dock åt att den stora majoriteten i utskottet inte är fullt så rädd för experiment. Utan samhällsexperiment i detta land hade vi säkerligen aldrig kommit så långt på olika områden som vi faktiskt har gjort.

Jag ber att få yrka bifall till konstitutionsutskottets utlåtande.

Herr **SVENINGSSON** (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Björk uttalar att det är på grund av att jag är nationellt konservativ som jag hävdar dessa synpunkter och inte vill vara med om att alldeles opåtalat bifalla denna motion. Jag är i själva verket ledsen för att jag inte har ett avslagsyrkande i form av en

Ang. rösträtt för vissa i Sverige bosatta utländska medborgare reservation, men det betecknar jag som ett olycksfall i arbetet.

Högerpartiet har, säger herr Björk, varit vän och stödjare av utlänningarnas intressen, och det hoppas jag att vi kommer att vara även i fortsättningen. Men att sträcka sig så långt som till att de skall få rösträtt, trots att de har sitt medborgarskap i ett annat land, det vill jag inte vara med om.

När herr Björk sedan framhåller att det då är underligt att jag har tillstyrkt den tidigare motionen om åtgärder mot risken för dubbelröstning, så vill jag säga att synpunkterna i argumenteringen i dessa båda motioner inte överensstämmer med varandra. Herr Björk har inte samma bekymmer för den motion som vi nu behandlar om eventuell dubbelröstning som han hade för den som nyss avgjordes.

När herr Björk söker sig till Västtyskland för att finna ett argument mot mitt uttalande, så skall jag inte bemöta det, utan vill bara fråga: Finns det något land — herr Björk är ju så kunnig på det internationella området — där svenskar kan delta i val innan de fått medborgarskap där?

Herr BJÖRK (s) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Sveningsson, det finns inget sådant land — det är riktigt. Men poängen med den politiska verksamheten i vårt land är just att det då och då händer att vi vågar komma upp med nya idéer, nya uppslag och nya reformer, som vi först tillämpar i vårt eget land och som sedan kan få spridning till andra länder. Om denna fråga så småningom mognar, om man hittar en praktisk lösning av den, hoppas jag att man också skall kunna få en internationell tillämpning av en sådan ordning.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Är det så, att man här vill komma med poänger och nya idéer

och göra experiment med valrätten och rösträtten, då förstår jag att denna motion har lagts fram.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Jag känner liksom herr Björk ett visst behov av att reagera mot den rädsla som herr Sveningsson ger uttryck för. Herr Sveningsson resonerar som om vi hade ett statiskt samhälle och som om vi levde i en statisk värld. Herr Sveningsson glömmer helt hur många utlänningar det finns i vårt land, hur mycket folk som flyttar över gränserna. Han tycks leva kvar i någon sorts misstänksamhet mot de främlingar som kommer hit. Men om vi skall ta hit utlänningar och behandla majoriteten av dem som invandrare, måste vi givetvis också ge dem en känsla av att de är välkomna och att de har rätt att vistas här.

Jag har tidigare, under remissdebatten, sagt att detta behov hos individerna att känna sig hemma, det leder till att man också måste ge dem rätten att delta i samhällslivet åtminstone i den kommun där de vistas. Där behandlas saker som angår dem intimt, griper in i deras liv, rör deras barn, deras arbete och deras vardagstillvaro. I vissa samhällen skulle jag kunna tänka mig att man nästan har en majoritet av invandrare. Skulle dessa hållas utanför, skapar man oro och vantrivsel hos dem, och sådan vantrivsel vill jag inte medverka till.

Därför går jag längre än vad utskottet har gjort. Jag tror att man bör ge dem kommunal rösträtt. I varje fall bör man undersöka möjligheterna härtill. Jag tror inte det blir något farligt experiment, utan det är en konsekvens av att vi redan lever i en värld som är fylld av experiment.

Jag kan alltså inte dela herr Sveningssons oro och inte heller kräva medborgarskap för kommunal rösträtt. Det kan ju hända att vederbörande inte vill stan-
na hela sitt liv här utan vill återvända

Ang. rösträtt för vissa i Sverige bosatta utländska medborgare

till sitt hemland, precis som man räknar med att utlandssvenskarna vill återvända till Sverige en gång. Därför förefaller det mig vara felaktigt att för kommunal rösträtt obönhörligen kräva svenskt medborgarskap. Jag tror inte att herr Sveningssons resonemang därvidlag håller. Det blir inte konsekvent. Vi kan inte hålla invandrarna utanför samhället utan vi bör ge dem chansen att få medverka i samhällets beslut så mycket som möjligt. Vill de senare bli svenska medborgare, så kan de sedan även få rösträtt vid riksdagsvalen.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Fru Segerstedt Wiberg uttalade här att jag skulle leva kvar i något slags gammal misstänksamhet mot utlänningar. Det är nog inte riktigt, men jag är på det klara med att de har många andra intressen än rösträtten som de ville ha tillgodosedda. Av motionen framgick faktiskt också att det inte är utlänningarna själva som har kommit med detta önskemål. Där sägs nämligen att det bör undersökas om det finns något intresse från utlänningarnas sida att få rösträtt. Det är ganska många frågetecken i denna motion. Uttrycket »experiment» förekommer också i motionen. När jag nu fått besked om att det inte finns något land, där det tillämpas en sådan ordning att utlänningar med medborgarskap i annat land har rösträtt, kan man nog på allvar kalla detta för experiment.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Detta är icke något kort genmäle, men det skall likväl bli kort.

Jag ber först att få konstatera att denna fråga endast utgör en aspekt av det stora utlänningsproblemet. När jag en gång i tiden läste Sveriges geografi fick jag lära mig, att det hörde till

våra fördelar att vi inte hade så komplicerade nationalitetsproblem som många andra länder. Den läran är ju numera gammalmodig, som vi vet. Nu gäller i stället att om man komplicerar det hela så mycket som möjligt så blir det så ofantligt mycket intressantare.

Jag konstaterar att när det är högkonjunktur, när det är ont om arbetskraft och gott om arbetstillfällen här i landet, finns det på många håll en livlig önskan att få in så många utlänningar som möjligt. Men i en situation som t. ex. dagens är den tanken inte fullt lika populär. Alla människor säger sig att i den mån man får in kvalificerat folk som utträtt ett bra arbete är det gott och väl. Man anser det dock inte lika kärkommet att människor skall gå arbetslösa i detta land därför att arbetsuppgifter som de kunde klara är upptagna av utlänningar. Man skulle naturligtvis kunna reglera och ordna detta genom arbetstillståndsgivningen, men då tycks man stöta på bekymmer ur en annan synpunkt. Vi skall ju, hävdar man, hälsa folk välkomna till Sverige. Det problemet har dock åtminstone två aspekter. Det finns människor som är förföljda, som kommer till oss som flyktingar för att söka skydd. De skall självfallet bedömas på annat sätt än om det är fråga om import av okvalificerad arbetskraft, en import som på ett synnerligen effektivt sätt har motverkat möjligheterna för låglönegrupperna i Sverige att få förbättringar. Man kanske inte kan säga att dessa utlänningar pressar ned lönerna, men man kan alldeles säkert säga att de har hindrat våra lågavlönade att få det bättre.

Vad sedan gäller frågan om utlänningarnas medborgaruppgifter och medborgarrättigheter i Sverige, så hörde jag inte att fru Segerstedt Wiberg sade någonting om deras skyldigheter. Det kunde ha passat bra att också nämna skyldigheterna, åtminstone i en bisats. Hon talade mycket om att utlänningarna skulle ha samma rättigheter.

Ang. rösträtt för vissa i Sverige bosatta utländska medborgare

Jag för min del tycker att det är fullt naturligt att en människa som är här och arbetar och betalar kommunalskatt också skall ha de rättigheter som därmed sammanhänger — det är rimligt och riktigt. Men jag är mera betänksam om de som inte åtar sig medborgarskyldigheterna likväl skall belastas med det vi kallar medborgarrättigheter, med skyldigheter att åtaga sig kommunala uppdrag, skyldigheter att fungera på det politiska området. Jag tycker att där blir det mera problematiskt, och man bör därför iakta en viss försiktighet.

Till sist vill jag uttala önskemålet att vi i det här landet i alla fall skall kunna fortsätta att fullgöra en svensk kulturuppgift, att vi skall kunna delta med en svensk insats i det kulturutbyte som äger rum mellan folken och att de nyanseringar som kan finnas och som måste uppstå, när människor flyttar närmare varandra, när kommunikationerna förbättras osv., inte skall komma att skymma vår svenska kulturgärning i de stora internationella sammanhangen.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson slutade med att tala vackra ord om vår svenska kulturgärning, och de orden kan vi väl alla instämma i. Vi skall bara inte glömma bort att Sverige under långa tider har varit ett invandringsland och att den svenska kulturgärningen ofta kunnat utföras med hjälp av familjer vilkas förfäder invandrat till detta land.

Herr Ferdinand Nilsson sade vidare att problemet har två aspekter. Nej, det har många fler. Problemet är komplicerat. Det är inte bara fråga om flyktingar och importerade invandrare; det finns flyktingar som förts hit för att deras arbetskraft sedan skulle kunna tas i bruk, för att nämna ett exempel. Problemet är, som sagt, synnerligen mångskiftande.

Jag skall inte göra herr talmannen förtvivlad genom att hålla på alltför länge, men jag vill svara herr Sveningsson, som påpekade att invandrarna inte begärt att få rösträtt. Det är riktigt, men sannolikast beror detta på att de inte vågat framföra en sådan begäran. De känner sig inte så trygga att de ansett sig kunna göra det. Undersökningar som utomlands gjorts rörande utläningar som förblivit rotlösa i samhället tyder på att dessa människor behöver knytas fastare till samhället för att inte i vissa ögonblick skapa oro eller bli utsatta för den övriga befolkningens misstro. Herr Sveningsson sade att inget annat land har gjort ett så vådligt experiment. Men, herr Sveningsson, vi kan väl inte ena stunden vara stolta över att vi som första land ger rösträtt till medborgare som är bosatta utomlands och i nästa ögonblick säga att vi inte bör göra experiment som i andra avseenden kan medföra att Sverige blir ett föregångsland.

Jag noterar med tillfredsställelse att herr Sveningsson står ensam som reservant och att hans parti alltså icke har följt honom.

Herr PETERSSON, GEORG, (s):

Herr talman! Den diskussion som här har förts visar att denna fråga är nog så betydelsefull och under alla förhållanden måste bli föremål för en omprövning. I utskottet har vi funnit att frågan bör bli föremål för övervägande, och när det finns en utredning som sysslar med det här, har vi föreslagit att de motioner som utgjort underlag för denna diskussion skulle överlämnas till utredningen. Därmed har vi inte tagit ställning, och jag tycker att det är för tidigt att nu binda sig vid olika ståndpunkter. Låt diskussionen anstå till dess att frågan återkommer efter det att den har blivit grundligt utredd!

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. rösträtt för vissa i Sverige bosatta utländska medborgare

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag vill helt kort nämna, att fru Segerstedt Wiberg har missförstått mig på en väsentlig punkt. Det var inte alls min mening att på något vis säga något förklenande om fru Segerstedt Wibergs bekanta i göteborgs-societeten och deras kulturinsatser. Jag gjorde i stället när det gällde det arbete som utlänningar börjat utföra här i landet en bestämd distinktion mellan sådan kvalificerad arbetskraft som kan vara välbehövlig och det sätt på vilket okvalificerad importerad arbetskraft har försvärat för människor i låglöne-grupper i detta land att få en förbättrad ställning i en tid, då det verkligen rådde arbetskraftsefterfrågan och fanns möjlighet att förbättra låglöne-gruppernas ställning.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Bara ett enda ord till!

Det var ett glädjeämne för fru Segerstedt Wiberg, att jag var ensam om denna blanka reservation. Det bör då också framhållas att det vid utskottsbehandlingen inte alls rådde den stora enighet som tycks skymta fram i kam-maren. Även partikamrater till motionärerna var mycket tveksamma. Att man ansåg att man kunde överlämna ärendet till grundlagberedningen kan jag inte förstå berodde på annat än att vi alla, som jag har sagt tidigare, hyser ett så stort förtroende för de personer som är med i grundlagberedningen att vi vet att därifrån inte kommer några mindre välbetänkta förslag. Jag hoppas att det inte heller i detta fall skall göra det.

Herr BJÖRK (s):

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson kritik mot importen av utländsk arbetskraft, som pressar ned låglöne-yrkena, ger mig anledning till den anmärkningen att man, som är fallet för

min del, kan vara anhängare till en reglering av införseln av utländsk arbetskraft just utifrån den synpunkt som herr Ferdinand Nilsson här har anfört men samtidigt hävda, att de utlänningar som vi ändå bestämmer oss för att ta emot bör ges en känsla av medinflytande i vårt samhälle under den tid som de vistas här. Herr Ferdinand Nilssons angrepp borde rimligen ha riktats — det kanske också var hans avsikt — mot de konservativa grupper i vårt samhälle som å ena sidan inte har någonting emot en fri invandring, vilken hotar låglönegruppernas ställning, men samtidigt är motståndare till att dessa invandrare skall kunna få ett medinflytande i vårt samhälle medan de vistas här.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Jag vill bara påpeka för herr Ferdinand Nilsson att det i utlänningsutredningens betänkande förs ett långt resonemang om låglöne-grupperna och deras svårigheter. Där säger vi klart ifrån att man inte får låsa fast låglönegrupperna genom en import av arbetskraft. Det görs i betänkandet ett klart ställningstagande. Jag skall inte uppta tiden med en närmare redogörelse, men hela denna problematik utvecklas ingående jämte de risker en fri och ohämmad invandring skulle kunna innebära. Jag vill inte medverka till att man låser fast våra egna låglöne-grupper eller mer eller mindre skapar någon sorts slavimport genom att ge utlänningar sämre arbeten än vad vi själva vill ha.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Först vill jag säga att jag på flera väsentliga punkter är av samma mening som både herr Björk och fru Segerstedt Wiberg i denna fråga.

Jag har icke sagt att man pressat ner låglönegrupperna utan att man förhindrat en skäligen förbättring för dem.

Om åtgärder för att fördjupa och stärka det svenska folkstyret

Den saken är odiskutabel, det har man gjort, och nu är vi i den situationen.

Herr Sveningsson uttalade sitt stora förtroende för det fortsatta författningsarbetet o. s. v. Jag för min del tror att när konstitutionsutskottet hänvisar till grundlagberedningen i det ena ärendet efter det andra, så är det närmast fråga om en bekvämlighetsinrättning. Något skall man hänvisa till.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Om åtgärder för att fördjupa och stärka det svenska folkstyret

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av motioner om åtgärder för att fördjupa och stärka det svenska folkstyret.

I de likalydande motionerna I: 35, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 50, av herr *Bohman m. fl.*, hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t måtte överlämna motionerna till grundlagberedningen för beaktande av däri angivna riktlinjer i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 35 och II: 50.

Reservation hade anförts av herrar *Sveningsson* (h) och *Svenungsson* (h) samt herr *Magnusson* i Tumhult (h), vilka på återopade grunder ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla, att motionerna I: 35 och II: 50 måtte överlämnas till grundlagberedningen.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Även i år har högerpartiet i en motion framfört sina synpunkter på en rad frågor som bör beak-

tas och pekat på åtgärder som bör vidtagas inom vissa områden för att fördjupa och stärka det svenska folkstyret. En del av de frågor och samhällsavschnitt som berörs i motionen känner vi igen från tidigare år, men det finns även avsnitt som inte varit med tidigare.

Vi anser att de värden som ligger i begreppen demokrati och folkstyre inte är någonting givet och självklart, något som sköter sig självt och som vi inte behöver bekymra oss om vare sig när det gäller den tid som är eller framtiden. Enligt vår mening måste denna tillgång på många sätt följas med uppmärksamhet. I många länder har folkstyre och demokrati gått förlorade, något som det också kan vara anledning att uppmärksamma.

Den partimotion från högerpartiet som behandlas i konstitutionsutskottets utlåtande nr 11 innehåller en allmän redovisning av partiets uppfattning om vissa betydelsefulla frågor på olika samhällsavschnitt.

Man talar ofta och i olika sammanhang om den fara som hotar när maktbalansen i samhället rubbas. Under det senaste året har det talats ovanligt mycket om denna maktbalans. Vare sig makten blir alltför mycket koncentrerad i statens eller i enskildas hand är det inte lyckligt. Sådant befrämjar inte demokratin utan främjar i stället en utveckling i rakt motsatt riktning. Ingen kan förneka att statens makt under senare tid har vuxit ut på ett enastående sätt.

Vi har i år i denna motion tagit in ett avsnitt om att den ekonomiska politiken bör bedrivas på det sättet att tillgångarna, förmögenheterna, sprids ut på så många händer som möjligt. Vår uppfattning är den att vi får en lyckligare och bättre samhällsutveckling om det blir en jämnare fördelning av arbetsresultaten medborgarna emellan. En ökning av den enskilde medborgarens tillgångar anser vi vara av stort värde när folkstyre och demokrati skall bevaras i så högvärdigt skick som möj-

Om åtgärder för att fördjupa och stärka det svenska folkstyret

ligt. I ägardemokratins samhälle får den enskilde medborgaren ett större inflytande i de ekonomiska sammanhangen. Det gäller här ett viktigt avsnitt i vårt samhällsmaskineri, samhällsutvecklingen bör gå i den riktningen att vad vi åsyftar med uttrycket ägardemokrati blir förverkligat.

I ett avsnitt i motionen tar vi upp decentraliseringens betydelse. För en god maktbalans fordras en effektiv fördelning av makten, och härvidlag bör åstadkommas en decentralisering så långt som möjligt. En högre maktinstans skall inte påläggas uppgifter som lika väl eller bättre kan ombesörjas av en lägre instans. Koncentration till större arbetsenheter får inte leda till en försämrad service för dem som skall betjänas.

Även i år påtalas att det inte skall finnas — som fallet är med de s. k. planeringsråden — organ som arbetar på ett sådant sätt att offentlig insyn och kontroll är undandragen när sådan insyn och kontroll bör förekomma.

Ett avsnitt i motionen som inte varit med tidigare är det som återfinns under rubriken »Fri radio och TV».

Vi för här fram den uppfattningen — och det kan inte bestridas att den är riktig — att förutsättningarna för en väl fungerande demokrati inte bara ligger i medborgarnas möjligheter att vid val och folkomröstningar uttrycka sina åsikter. Ur demokratisk synpunkt kan inte inskränkningar i yttrandefriheten tolereras. Begränsningen av opinionsbildningen i etermedia strider därför enligt vår mening mot elementära krav i en demokrati. I tidningspressen har vi en fri opinionsbildning, men det är tyvärr inte på samma sätt när det gäller de nya organ för opinionsbildningen som tillkommit genom teknikens framsteg och landvinningar, nämligen radio och TV. Det råder ingen tvekan om att radio och TV är ett monopolföretag. Vi anser att dessa organ, vilkas uppgift är att sprida upplysning till allmänheten, borde ha en till staten friare ställning.

Även ur annan synpunkt än politisk och demokratisk skulle det säkert vara av värde med frihet och konkurrens på detta område. Många program är av sådant slag, kanske främst i TV, att det även av den orsaken finns ett starkt önskemål att här borde finnas en viss konkurrens. Ibland ställer man frågan då man ser otäck TV-program när boten skall vara nådd, men ännu har det inte blivit något svar på den frågan.

Det har gjorts en undersökning, som är redovisad i motionen, hur de olika partierna får tillfälle att framträda i radio och TV. Undersökningen omfattar TV-nyheterna och dagens eko i ljudradion under oktober och november månader. Denna undersökning visar klart och tydligt att socialdemokratiska partiet har stora förmåner och intar en gynnad ställning. De fyra oppositionspartierna, kommunisterna medräknade, har inte tillsammans fått framträda så mycket som socialdemokraterna ensamma har fått göra. Det kan inte vara en tillfällighet att det varit så under dessa månader. Om här skedde en ständig bevakning och om det kunde redovisas hur de olika partiernas representanter får framträda i denna nyhetsförmedling, så skulle säkert resultatet bli likartat.

Motionen i denna kammare nr 35 innehåller en redovisning av hur vi inom högerpartiet anser att demokratin i vissa avseenden inte fungerar på ett tillfredsställande sätt utan att vissa förhållanden och en rad frågor behöver uppmärksammas.

Här kan även påpekas att det i motionens yrkande inte finns några långt gående, bestämda krav. Vi bara föreslår att motionen måtte överlämnas till grundlagberedningen för beaktande av däri angivna riktlinjer i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret — ett yrkande som man tycker borde ha kunnat godtas av utskottet. När så inte är fallet ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s):

Herr talman! Om herr Sveningsson hade framfört några synpunkter utöver dem som framfördes 1967 och som också kommit till uttryck när det gällt vissa delfrågor som behandlas i den motion herr Sveningsson berörde, skulle det kanske ha funnits anledning till diskussion. Några sådana nya synpunkter har emellertid inte framförts.

Det enda nya var bara ett påstående, som herr Sveningsson grundar på en utredning beträffande framträdandet av socialdemokrater i utsändningar från Sveriges Radio. Jag tror att man därvidlag får vara en aning försiktig. Ibland kan det ju hända att det inte gäller en direkt eller ens indirekt politisk propaganda utan att vederbörande kan ha fått uppdraget att uttala sig om den och den saken. Att detta skulle innebära att socialdemokraterna har ett överläge tror jag är fel. Jag tror att herr Sveningsson skall sätta sig ned och granska vad denna statistik innehåller, så slipper han komma med sådana påståenden som icke är helt välgrundade.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sveningsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11, röstar

Om kvinnlig tronföljd

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sveningsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 106;

Nej — 22.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Om kvinnlig tronföljd

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av motioner om kvinnlig tronföljd.

I detta utlåtande hade behandlats de likalydande motionerna I: 511, av herr *Holmberg*, och II: 636, av herr *Bohman*, i vilka motioner föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att grundlagberedningen måtte erhålla i uppdrag att utarbeta förslag till de grundlagsändringar, som erfordrades för att införa kognatisk tronföljd i vårt land.

Motionärerna hade anført, att tre typer av kvinnlig tronföljd vore tänkbara, nämligen *dels* den fullt kognatiska, där den tidigare regentens äldsta barn oavsett kön ärvde kronan, *dels* den kognatiska, där döttrarna efterträdde sönerna och deras avkomma i en syskonskara, *dels* den agnatisk-kognatiska,

Om kvinnlig tronföljd

där kvinnan erhöle tronen då dynastin icke hade någon man som genom man härstammade från stamfadern. Motionärerna hade förordat den andra typen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 511 och II: 636.

Reservation hade avgivits av herrar *Sveningsson* (h), *Svenungsson* (h), *Hamrin* i Jönköping (fp) och *Magnusson* i Tumbult (h), vilka på anförda skäl ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 511 och II: 636 hos Kungl. Maj:t måtte anhålla, att grundlagberedningen finge i uppdrag att utarbeta förslag till de grundlagsändringar som erfordrades för att införa kognatisk tronföljd i vårt land.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Snart får jag nog be herr talmannen och kammarens ledamöter om ursäkt för att jag återkommer i det ena ärendet efter det andra. Men det är inte jag som är orsaken till att dessa ärenden från konstitutionsutskottet har kommit samlade i en kö på föredragningslistan, och jag skulle tro att det dröjer rätt länge innan det blir en liknande anhopning.

Högerpartiet har även i år återkommit med sitt förslag om återinförande av kvinnlig tronföljd. Detta förslag gäller inte ett ställningstagande i frågan monarki eller republik. Men när vi återkommer år efter år med detta förslag vill vi därmed visa vår vilja och vårt intresse att trygga den svenska monarkin och införa jämlikhet mellan kungahusets manliga och kvinnliga medlemmar.

Högerpartiets ståndpunkt i fråga om att trygga monarkin i vårt land är fullständigt klar — det finns säkert ingen som tvivlar på den saken. Vår motion i år är till sin uppläggning och även i yrkandet litet annorlunda än tidigare,

och denna förändring är säkert en ändring till det bättre.

I motionen har denna gång i någon mån belysts de historiska sammanhangen. Det redovisas att vi i Sverige under en tid av 99 år i tre perioder haft kvinnlig tronföljd, liksom man haft kvinnlig tronföljd i de flesta europeiska länder. En tid på 99 år kan tyckas vara en rätt lång tid, men om man beaktar att arvsriket infördes i vårt land 1544, är den sammanlagda tiden inte så lång. Orsaken härtill — anser de som forskat i historien — står att finna i den naturliga motsättning som förekom under århundradena mellan kungamakten och ständerna, den tidens riksdag. Man försökte nämligen i möjligaste mån begränsa kungamaktens inflytande, vilket ansågs särskilt angeläget under det kungliga enväldets tid. Därvid såg man ogärna införandet av kvinnlig tronföljd.

Den tidens riksdagsledamöter hade även andra, mer specifika skäl mot kvinnlig tronföljd. Vid ett kvinnligt regentskap ansåg man nämligen att risk förelåg att drottningen gifte sig med utländsk regent, varvid två länder kunde komma under en och samma krona. För att minska denna möjlighet och denna risk tillkom sådana bestämmelser som att en prinsessa skulle vara ogift för att få bli regent. Ständerna utövade även ett visst inflytande på hennes giftermålsplaner, och slutligen stadgades inte någon arvsrätt för hennes eventuella avkomma.

Som det sägs i motionen är den kritik som förr kunde riktas mot ett kvinnligt regentskap inte relevant i dag. Någon risk föreligger inte — om vi inför kvinnlig tronföljd — att Sverige vid ett kungligt giftermål skulle förenas med en annan monarki. Så lätt går det inte i vår tid att utplåna gränserna mellan länderna. Inte heller föreligger någon risk för att kvinnlig tronföljd skulle påverka riksdagen på ett eller annat sätt. Riksdagens suveränitet kan inte rubbas, och kvinnlig tronföljd kan

inte påverka det parlamentariska arbetssättet.

Olika typer av kvinnlig tronföljd förekommer. I Sverige förekom på sin tid den agnatisk-kognatiska tronföljden, och i Danmark, England och Grekland av i dag tillämpas den s. k. kognatiska tronföljden. Av flera skäl är denna lämpligare då den tillgodoser jämlikhet genom att låta samtliga regentens barn, pojkar och flickor, få arvsrätt innan denna går vidare till andra. Denna typ av kvinnlig tronföljd infördes i Danmark så sent som 1953.

En kvinnlig tronföljdsordning förekommer i dag i sex av Europas nio monarkier, Spanien som faktiskt är en monarki, inbegripet. Enligt motionärernas mening bör även Sverige som på många områden är ett föredöme och vill vara ett föredöme införa rätt för kvinnor att beträda tronen. Det förhållandet att en kvinna är en kvinna borde inte utgöra ett hinder.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr KILSMO (fp):

Herr talman! Vi har ju nu ännu en gång fått tillfälle att förstärka den ärftliga monarkin i ett demokratiskt land. Jag skall göra några anmärkningar till detta förslag med utgångspunkt från motionen. Denna berättar att man kan tänka sig tre olika slag av tronföljd, en full kognatisk tronföljd, en kognatisk tronföljd, vilken såvitt jag kan förstå måste innebära en halvmesyr, samt vidare den agnatisk-kognatiska tronföljden.

Herr Sveningsson säger att den kognatiska tronföljden innebär jämlikhet. Den borde väl därför innebära rättvisa, men såsom denna tronföljd beskrives kan den ju inte ligga i linje med rättvisan, eftersom kvinnorna först skulle få träda till, när männen tar slut. Det är ju en grotesk för att inte säga sadistisk rättvisa.

Det är därför uppenbart att när hö-

Om kvinnlig tronföljd
gern motionerar om en sådan tronföljd så är den inte ute efter någon rättvisa. Jag klandrar den inte för det, ty det är dess egen sak. Vad den är ute efter är troligen vad som står i motionen, nämligen att sörja för successionens fortbestånd, men vad värde skulle ligga däri, kan jag inte fatta.

Det är en annan sak som framställs på sidan 1 i motionen. Där talas om parlamentarisk monarki — vad det är för slags monarki är inte sagt, men därmed menas väl ärftlig monarki, vad jag kan förstå. Vidare säges att den torde kunna väl inpassas i den parlamentariska demokratin. Hur det konststycket skall se ut, är jag också mycket intresserad av.

Demokrati innebär väl ett folkvälde. Den innebär att det är folket som bestämmer över hur ett land skall regeras och skötas och över dess ämbeten. I fråga om den ärftliga monarkin saknas ju alla sådana förutsättningar. Den bestämdes för över 150 år sedan av några adelsmän i första hand och präster och några bönder, som fick komma på sladden, men det svenska folket har ingenting att göra med samhällets högsta ämbete nu. Jag fattar bara inte hur detta skall kunna förenas med begreppet demokrati. Man måste nog ha herr Sveningssons abstraktionsförmåga för att göra det.

Jag skulle vilja se på frågan om kvinnlig tronföljd utifrån en annan utgångspunkt men i anknytning till det ord som herr Sveningsson nämnde, nämligen rättvisa. Om man gör klart för sig att den ärftliga monarkin är ett privilegium — ty det är den — och man skall införa moraliska bedömningar, måste man väl i all rimlighets namn säga att varje privilegium för någon enskild person eller klass är orättfärdigt. Då kan man säga att hela successionsordningen är orättfärdig och orättvis ur moralisk synpunkt. Man måste ju ha en ganska fri moralisk syn, om man menar att man skall fördjupa orättvisan, ty denna motion om kvinnlig

Om kvinnlig tronföljd

tronföljd vill ju ingenting annat än att fördjupa en orättvisa som redan finns. Jag hoppas att problemet skall tas upp av grundlagberedningen, och då hoppas jag också att den skall framlägga förslag om att hela den nuvarande antidemokratiska och orättfärdiga successionsordningen skall slopas.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall egentligen inte ta upp någon debatt med herr Kilsmo — hans uppfattning i dessa frågor känner vi ju så väl till från tidigare tillfällen. Men när han gjorde ett uttalande som skulle kunna tolkas på det sättet, att det inte finns någon demokrati i vårt land, tycker jag att det gick litet väl långt. Vid ett sammanträde, som de flesta av oss besökte i andra kammaren i går, hörde vi en känd professor från ett annat land tala, och i det talet hyllades Sverige för att vara ett verkligt demokratiskt land.

Jag vill bara säga att om herr Kilsmo kanske till nästa år vill väcka en motion om kvinnlig tronföljd, där rättvisan är större än i högermotionen i år, skall vi se om inte vi från högerpartiet kan biträda den motionen.

Det är ändå ett glädjeämne för oss att en partikamrat till herr Kilsmo är med bland reservanterna.

Herr KILSMO (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sveningsson annonserar att min ståndpunkt är känd. Jag vill inte motsäga det påståendet, men det är också herr Sveningssons ståndpunkt. När jag säger att vi inte har demokrati är det självfallet att därtill behövs göras en begränsning. Det är demokrati beträffande Sveriges förnämsta ämbete, som vi icke har.

Herr Sveningsson undrar om jag till nästa år skulle vilja skriva en motion

om kvinnlig tronföljd, som vore rättvisare än den högern har framlagt i dag. Det är totalt omöjligt, ty det går inte att få in rättvisa i ett sådant orättvist system som ärftlig monarki.

Fröken STENBERG (h):

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i den debatt som har förts mellan herr Sveningsson och herr Kilsmo utan vill bara helt kort understryka att jag anser att självklara, moderna jämlikhetskrav talar för att denna motion bör bifallas. Visserligen har inte behörighetslagen och rösträtten givit den utdelning som kunde ha väntats för kvinnornas del på det parlamentariska arbetsfältet. Hitintills har de givit fem kvinnliga statsråd, tre kvinnliga ambassadörer, och år 1968 är det 51 kvinnliga riksdagsledamöter. Men det hindrar inte utan snarare talar för att de rättvise- och jämlikhetskrav, som går ut på att skapa möjligheter för kvinnlig tronföljd, borde kunna få tas upp av grundlagberedningen.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr PETERSSON, GEORG, (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan med den kortfattade motivering som finns i dess utlåtande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Sveningsson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter

given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sveningsson* begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 29.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 13, i anledning av motion om lagfäst rätt till beriktigande i press och radio, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. statsbidraget till politiska partier

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av motion angående statsbidraget till politiska partier.

I motionen II:649, av herr *Rubin*, hade anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning av om och hur det allmänna skulle stödja partiernas verksamhet.

Ang. statsbidraget till politiska partier

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte avslå motionen II:649.

Reservation hade anmälts av herr *Sveningsson* (h), fru *Segerstedt Wiberg* (fp) samt herrar *Hernelius* (h), *Hamrin* i Jönköping (fp) och *Werner* (h), vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Detta ärende är det absolut sista vid dagens plenum som jag tänkt göra något uttalande i. Det skall bli rätt kort, bara några få ord med anledning av den blanka reservation som fogats till detta utlåtande av höger- och folkpartiledamöter.

När partistödet tillkom genom beslut vid 1965 års riksdag och vid alla senare tillfällen då frågan om statsbidrag till partierna har behandlats, har vi inom högerpartiet fasthållit vid och hävdad den uppfattningen och principen att till partierna inte skall utgå bidrag av statsmedel. Vi har denna uppfattning kvar. Under alla år sedan detta partistöd tillkom har vi också motionerat om avslag på anslag av skattemedel till partierna.

Säkert skulle det inte bli någon lätt uppgift för partierna att, sedan detta bidrag av skattemedel har införts, återgå till att själva svara för finansieringen av sin verksamhet, men vi tror att detta skulle vara möjligt. Visserligen får partierna det litet lättare genom att de får ett partistöd, men detta bidrager inte till att öka väljarnas politiska intresse. Ingen skall tro att högerpartiet har det lättare än något annat parti att finansiera sitt arbete. Dessa bekymmer tror jag är ganska likartade för de olika partierna. Men vi har som sagt kvar denna principiella inställning att partierna skall vara fria och självständiga i förhållande till staten. Vi har därför även i år motionerat om att detta anslag i riksstaten inte skall utgå. Motionen har

Om höjning av statsbidraget till SECO

i vanlig ordning gått till statsutskottet för behandling.

Vi har således inte kunnat biträda motionsförslaget om utredning av frågan om hur det allmänna skall stödja partiernas verksamhet.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1968/69 inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkterna 1—5

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6

Om höjning av statsbidraget till SECO

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till vissa elevorganisationer för budgetåret 1968/69 anvisa ett anslag av 180 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 219, av herr *Ernst Olsson m. fl.*, och II: 274, av herr *Elmstedt m. fl.*,

dels ock de likalydande motionerna I: 525, av herr *Ahlmark m. fl.*, och II: 682, av herr *Nilsson* i Kristianstad *m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen måtte bevilja Sveriges elevers centralorganisation, SECO, ett anslag av 200 000 kronor till verksamheten för budgetåret 1968/69.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 219 och II: 274 i vad de av-

såge bidrag med 50 000 kronor till Tekniska linjers elevförbund,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 525 och II: 682 i vad de avsåge bidrag med 200 000 kronor till SECO,

3. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 219 och II: 274 samt I: 525 och II: 682, samtliga motioner i vad de avsåge anslagsberäkningen, till Bidrag till vissa elevorganisationer för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett anslag av 180 000 kronor,

4. att riksdagen i anledning av motionerna I: 219 och II: 274 i vad de avsåge utredning av frågan om principerna för statsbidrag till elevorganisationer måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i punkten anfört.

Herr **AHLMARK** (fp):

Herr talman! Det är vanligt att man *i ord* ger uttryck för sin uppskattning av elevrörelsens arbete. Det är mindre vanligt att man med stor bestämdhet visar det *i handling*, t. ex. vid anslagsgivningen. Det är visserligen sant att statsverkspropositionen i år föreslagit en ökning av anslaget till SECO med 30 000 kronor. Men enligt oss motionärer från fyra partier som står bakom motionerna I: 525 och II: 682 är det inte tillräckligt. Vi har ansett att det finns starka skäl att i stället för 150 000 kronor ge SECO ett statsbidrag på 200 000 kronor.

Det har statsutskottet tyvärr inte velat vara med om. Man tycker den föreslagna ökningen är tillräcklig. Det tycker inte jag. SECO:s arbete och organisation är under mycket snabb utveckling. Tusentals elever har i dag uppgifter i det skoldemokratiska arbetet. I det nya gymnasiet har elevråden och deras företrädare i olika instanser fått en långt viktigare roll att spela än tidigare. Allt tyder på att elevdemokratin kommer att utvecklas, att SECO är nödvändig för skolningen av de elever som deltar i det arbetet och att statsmak-

terna därför bör ge SECO ett betydelsefullt ekonomiskt stöd.

Det är bara insikten att det inte tjänar mycket till att begära en votering mot ett enigt statsutskott som gör att jag inte yrkar bifall till motionerna.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 7—9

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10

Ang. elevantalet i observationsklass, m. m.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 2 100 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 56, av herr *Bengtson*, och II: 83, av herr *Johansson* i Skärstad m. fl.,

dels de likalydande motionerna I: 105, av herr *Åkerlund*, och II: 151, av fru *Sundberg* m. fl.,

dels de likalydande motionerna I: 106, av herr *Österdahl*, och II: 146, av herr *Gustafsson* i Stenkyrka,

dels de likalydande motionerna I: 307, av herr *Bengtson* m. fl., och II: 392, av herr *Hedlund* m. fl., såvitt nu vore i fråga,

dels de likalydande motionerna I: 315, av herrar *Schött* och *Eskilsson*, samt II: 390, av herr *Björkman* m. fl., såvitt nu vore i fråga,

dels ock motionen II: 201, av herrar *Åkerlind* och *Nordgren*.

I motionerna I: 105 och II: 151 hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om en skyndsam utredning som utan att taga ställning till kostnadsfördelningen mel-

Ang. elevantalet i observationsklass, m. m.

lan stat och kommun utredde frågan om hur statsbidraget tekniskt skulle konstrueras för att icke motverka rationalisering och kostnadsbesparande åtgärder inom skolan.

I motionerna I: 307 och II: 392 hade anhållits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte besluta att uttala, att sådan ändring i 5 kap. 43 § skolstadgan borde ske, att 4—12 elever bleve villkor för anordnandet av observationsklass.

I motionerna I: 315 och II: 390 hade yrkats, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen skulle för budgetåret 1968/69 anvisa ett bidrag av 400 000 kronor till estniska folkskolor och ett bidrag av 312 000 kronor till Hillelskolan i Stockholm.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 315 och II: 390 i vad de avsåge bidrag med 400 000 kronor till estniska folkskolor,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 315 och II: 390 i vad de avsåge bidrag med 312 000 kronor till Hillelskolan i Stockholm,

3. att riksdagen till Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett förslagsanslag av 2 100 000 000 kronor,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 56 och II: 83,

5. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 307 och II: 392, såvitt nu vore i fråga,

6. att riksdagen måtte avslå motionen II: 201,

7. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 105 och II: 151,

8. att riksdagen i anledning av motionerna I: 106 och II: 146 måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i punkten anförte.

Vid punkten hade reservation avgivits av herrar *Thorsten Larsson* (cp), *Nils-Eric Gustafsson* (cp), *Sjönell* (cp)

Ang. elevantalet i observationsklass, m. m.

och *Elmstedt* (cp), vilka ansett att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 5 hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 307 och II: 392, såvitt nu vore i fråga, måtte medgiva, att observationsklass, som avsåges i 5 kap. 43 § skolstadgan, finge anordnas vid ett minimiantal elever av 4.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! I inledningen till den nya läroplanen för grundskolan ägnas ett ganska långt kapitel åt trivseln och arbetsförhållandena i skolan. Jag vill göra ett kort citat om detta: »Denna arbetstrivsel är väsentligen en funktion av gott samarbete och samspel mellan många: skolledare, elever, vaktmästare, elevrådsfunktionärer, ekonomi- och kanslipersonal etc. — — — I detta samspel i skolmiljön kan givetvis eleven vara missanpassad till skolan lika väl som skolan kan vara missanpassad till eleven. Förutsättningarna för arbetstrivsel och arbetsro i skolan bestäms i hög grad av i vilken utsträckning skolarbetet framstår som meningsfullt för eleverna och förmår dem till engagemang och viljeanspanning.»

Jag tror att detta — och mycket mera som står att läsa i läroplanen — är bra och riktigt. Inte minst viktigt är att eleverna finner en nytta med sin dag i skolan, det har vi ofta hört. De flesta söker också efter ett meningsfullt vetande under lektionerna.

Men tyvärr — och här kommer jag in på de motioner som tagit upp frågan om observationsklassen — kan ett och annat oroselement göra en i övrigt vanligen ambitiös klass som helt förbytt. Hur många gånger har inte vi föräldrar fått den här kommentaren från eleverna själva, när man frågat hur det går i skolan: Ja, det kunde säkert ha varit mycket bättre, men det är ingen ordning och reda i den här klassen, så det blir ingenting med arbetet!

Vad ligger nu i det där? Tittar man

närmare efter, skall man finna att främsta orsaken kan vara en eller ett par elever, som av läströthet eller annan orsak föredrar att ägna sig åt att framkalla störningar och som har förmåga att leda kamraterna i samma spår. Det innebär många gånger att resten av klassen, som hade kunnat utgöra en klass med studieambition och ordningssinne, på grund av den här återopade situationen får trivsel och studier allvarligt störda. Vill man använda klartext, innebär detta att ett par elever med sitt uppträdande kan sabotera klassens möjligheter att inhämta undervisning.

Jag säger givetvis detta med reservation för att det i lyckliga fall kan finnas alldeles utomordentliga lärare, som kan hantera besvärliga elever och likväl få till stånd en hygglig undervisning. Tyvärr är det inte så väl beställt i många skolor, utan man måste ha andra möjligheter för att få ordning och reda, arbetstrivsel och arbetsro.

Såvitt jag begriper finns det två möjligheter att välja mellan, nämligen att åstadkomma en observationsklass i skolan eller att sätta de besvärliga eleverna i s. k. observationsklinik. Nu pågår det en diskussion om dessa saker, men jag har funnit att enligt mångas uppfattning är observationsklassen mest effektiv. När man skiljer ut elever från klassen, blir det i första hand en förbättring i den ordinarie klassen, men med lämplig lärare kan observationsklassen bli till hjälp också för dem som placeras där. Jag tror att man också bör tänka på detta. Många gånger räcker det kanhända med en termin eller ett läsår. En termin kan, det har jag åtminstone erfarenhet av från mitt hemdistrikt, ibland ha räckt till i detta sammanhang.

Frågan är då: Kan det bli ett så stort antal elever som skolstadgan kräver, nämligen lägst sju? Kan man få ihop så många i ett mindre eller ordinärt skol-distrikt?

Ja, det är diskutabelt många gånger,

Ang. elevantalet i observationsklass, m. m.

och ofta är väl — man måste ju här säga dess bättre — så inte förhållandet. Det kan bara vara fråga om några få elever. Det kan ibland finnas möjligheter — jag vet att det har prövats mellan olika skoldistrikt — att transportera elever till ett annat skoldistrikt. Två skoldistrikt slår sig samman om en obs-klass. Det är ju genomförbart men inte utan svårigheter. Resebesvärigheterna kommer ju in i sammanhanget.

När man inte kan uppnå antalet sju, borde man ha möjlighet att få starta en obs-klass med ett lägre antal. Vi föreslår fyra. Utskottsmajoriteten framhåller att det är bättre med en observationsklinik.

Ja, även detta förutsätter, om det skall bli någon nytta med det, en specialutbildad lärare, som tar hand om eleven ett par timmar just i känsliga ämnen. Det innebär också att det blir en specialtid som skall inpassas i skolarbetet. Ibland har man inte tid för en sådan obs-klinikundervisning förrän efter det ordinarie skolarbetets slut. De praktiska svårigheter som då uppträder i form av skolskjutsar etc. gör att systemet kan vara ganska svårt att tillämpa, särskilt i ett landsbygdsdistrikt.

Vår motion och vår reservation går alltså ut på en sänkning av det lägsta antalet elever för att få inrätta en observationsklass till fyra. Vi är medvetna om merkostnaden. Att få ordning och trivsel i skolarbetet anser vi dock ändå vara värt dessa pengar. Vi tror alltså att en obs-klass är bättre än en obs-klinik. Obs-klassen faller in i den ordinarie skolgången, vilket vi här har försökt att påvisa, på ett mera naturligt sätt. Därför bör ansträngningar göras som underlättar för distrikten att inrätta sådana här obs-klasser på ett enklare sätt än som hittills har varit möjligt. Menar man allvar med talet om att disciplinproblemen i skolan bör angripas på ett effektivt sätt, tror jag att detta är en väg att nå fram till ett bättre sakernas tillstånd.

Avslutningsvis måste jag nog säga, att disciplinproblemen i skolarbetet är besvärliga och de tenderar till att bli besvärligare i stället för bättre. Jag tror att det är mycket angeläget att ta allvarligt på dessa frågor och jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till reservationen på denna punkt.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Detta utskottsutlåtande är ju generellt sett ytterst märkligt så till vida, att jag kan yrka bifall till det utan inskränkning, och det har ännu inte hänt. Men det beror kanske mindre på extra vänlighet ifrån representanterna i avdelningen och mera på en förstående skrivning ifrån utskottet.

På denna punkt föreligger två mycket väsentliga motioner från vårt håll, och jag har anledning att göra några kommentarer till dem. I en motion av herr Åkerlund i denna kammare och fru Sundberg m. fl. i andra kammaren begärs en utredning om hur statsbidraget tekniskt skall konstrueras för att inte motverka rationalisering och kostnadsbesparande åtgärder inom skolan. Utskottet diskuterar denna fråga mycket seriöst och betecknar den som väsentlig. Man påminner om att skolöverstyrelsen har sin uppmärksamhet riktad på saken. Under hand har man också inhämtat att frågan är under övervägande i departementet. Med hänsyn härtill har vi inte haft anledning att avge någon särskild reservation — huvudsaken har för oss varit att ärendet blir behandlat med omsorg och största möjliga snabbhet.

Det är ju ytterst olämpligt att ett organ arbetar för vissa rationaliseringsåtgärder och att detta kan i sin tur innebära att ett annat organ, kommunerna, får ta på sig kostnader för att staten skall kunna göra besparingar. Det kan knappast begäras att kommunerna skall ha något särskilt intresse av att öka sina kostnader för att staten skall kunna minska sina.

Ang. elevantalet i observationsklass, m. m.

När vi nu har statsrådet Moberg närvarande i kammaren, skulle jag vilja ställa den frågan till honom: Finns det möjlighet att vi får några nya regler för detta under innevarande år? Här gäller det ju mycket stora pengar, och det kan inte vara tillfredsställande att detta har fått fortgå år efter år. Säkerligen finns det miljoner att hämta, om man får en vettig fördelning mellan staten och kommunerna av vinsterna på rationaliseringen.

Den andra motionen jag skulle vilja kommentera litet grand gäller det mycket besvärliga problemet om minoritetsgruppernas skolutbildning — den är väckt i första kammaren av herrar Schött och Eskilsson, i andra kammaren av herr Björkman m. fl. Utskottet säger att 1964 års utlands- och internationalskoleutredning behandlat även denna fråga. En proposition är också aviserad under vårens lopp. Vi har därför inte velat ta upp frågan till sakbehandling nu utan avvaktar den kommande propositionen. Så länge vi inte vet vad propositionen kommer att innehålla, kan vi bara uttrycka förhoppningen att man verkligen tar upp minoritetsgruppernas skolfrågor till en seriös och välvillig behandling. Det borde tillhöra de demokratiska spelreglerna att vi ser med utomordentlig generositet på minoritetsgruppernas möjligheter att bevara sina särdrag, även om det innebär en viss kostnad för staten.

Herr talman! Jag har velat göra dessa kommentarer och ställa min fråga till statsrådet. I övrigt har jag inget annat yrkande än om bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Med anledning av herr Wallmarks fråga vill jag säga — vilket också står i utskottsutlåtandet — att vi håller på att förbereda åtgärder i denna fråga. Det krävs överläggningar med de kommunala huvudmännen, och självfallet är det inte möjligt för mig att i

dag säga något om när de överläggningarna kan leda till resultat. Men vi skall driva på denna fråga så mycket vi kan. Det är det enda jag kan lova herr Wallmark.

Herr WALLMARK (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar för svaret. Det kan väl inte tolkas på annat sätt än att departementet kommer att driva detta med största möjliga skyndsamhet och att vi har anledning att vänta ett resultat inom en relativt nära framtid. Jag tror att det är vad som kan utläsas av svaret.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Låt mig först göra några korta kommentarer som gäller samtliga punkter i statsutskottets utlåtande nr 8.

Som bekant sände regeringen ut en promemoria till ämbetsverken innan de skulle skriva sina petita med uppmaning till verken att vara så återhållsamma som möjligt på grund av det ekonomiska läget. Jag tror också att ämbetsverken har tagit hänsyn härtill.

När förslagen kom in kunde departementscheferna, och i detta fall chefen för utbildningsdepartementet, ändå inte godta alla framställningar som gjordes av de olika underställda ämbetsverken. Detta har gjort att vi på statsutskottets andra avdelningen även i år har fått mottaga ett stort antal kostnadskrävande motioner.

Låt mig, herr talman, bara säga att de reservationer som vi i dag behandlar kostar inte mindre än 865 000 kronor, förutom de kostnader som skulle förorsakas av ett bifall till reservationen på den punkt som vi just nu diskuterar; därvidlag har ju reservanterna inte angett vad det skulle komma att kosta.

Med anledning av herr Thorsten Larssons inlägg vill jag erinra om vad utskottet har skrivit på denna punkt, nämligen: »Utskottet delar självfallet mo-

tionärernas uppfattning om vikten av att man söker komma till rätta med förekommande disciplinsvårigheter men anser knappast ett ökat utnyttjande av observationsklasser vara den väg man i första hand bör pröva. Att till en särskild klass sammanföra elever som visat sig utgöra oroselement i sina respektive klasser är en åtgärd, som visserligen kan åstadkomma bättre förhållanden i de klasser som befrias från sina orosstiftare, men i gengäld kan ha en negativ effekt på de elever som flyttas. En vidgad användning av s. k. observationskliniker är enligt utskottets mening att föredra och ligger också i linje med den moderna uppfattningen att all specialundervisning i möjligaste mån skall inordnas i den vanliga klassundervisningen. Utskottet avstyrker ifrågavarande motionsyrkande.»

Herr talman! Vi är inom statsutskottets andra avdelning överens om att disciplinsvårigheterna är ett bekymmersamt kapitel. Men att just denna väg som herr Thorsten Larsson rekommenderar skulle vara den lämpligaste tror vi inte på, och därför har utskottet i övrigt inte kunnat vara med på förslaget.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående mom. 5 samt därefter särskilt i fråga om utskottets hemställan i övrigt.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen enligt de rörande mom. 5 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava

Ang. bidrag till vissa privatskolor
upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Thorsten*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkt 10 mom. 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Thorsten*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 107;

Nej — 20.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i denna punkt.

Punkterna 11 och 12

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13

Ang. bidrag till vissa privatskolor

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela föreskrifter om statsbidrag till privatskolor i enlighet med vad i stats-

Ang. bidrag till vissa privatskolor

rådsprotokollet över utbildningsärenden för den 3 januari 1968 förordats, dels till Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 20 050 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 103, av fru *Segerstedt Wiberg m. fl.*, och II: 145, av fru *Fränkel m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 161, av herr *Svenungsson m. fl.*, och II: 211, av herr *Gustafsson* i Uddevalla m. fl.,

dels de likalydande motionerna I: 311, av herr *Larfors m. fl.*, och II: 689, av herr *Nordstrandh m. fl.*,

dels och de likalydande motionerna I: 547, av herrar *Wirtén* och *Bengtson*, samt II: 665, av herr *Arvidson m. fl.*

I motionerna I: 103 och II: 145 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta anvisa ett anslag av 165 000 kronor till Göteborgs högre samskola för den lägre avdelningen (årskurs 1—6).

I motionerna I: 161 och II: 211 hade anhållits, att riksdagen vid behandlingen av förevarande anslag måtte besluta, att driftbidrag skulle utgå till Restenässkolan.

I motionerna I: 547 och II: 665 hade yrkats, att riksdagen skulle besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa, att förslag om en riksorganisation för internatskolorna snarast måtte föreläggas riksdagen.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela föreskrifter om statsbidrag till privatskolor i enlighet med vad som förordats i statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 3 januari 1968,

2. att riksdagen i anledning av motionerna I: 547 och II: 665 måtte giva

Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i punkten anfört,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 161 och II: 211 i vad de avsåge statsbidrag till Restenässkolan,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 311 och II: 689 i vad de avsåge statsbidrag till Solbacka läroverk,

5. att riksdagen med bifall till motionerna I: 103 och II: 145 måtte besluta, att statsbidrag från och med budgetåret 1968/69 skulle utgå ur förevarande anslag till årskurserna 1—6 av grundskolan vid Göteborgs högre samskola,

6. att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 103 och II: 145 ävensom med avslag å motionerna I: 161 och II: 211 samt I: 311 och II: 689, samtliga motioner i vad de avsåge anslagsberäkningen, till Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett förslagsanslag av 20 215 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande statsbidrag ur förevarande anslag till Restenässkolan, av herrar *Thorsten Larsson* (cp), *Nils-Eric Gustafsson* (cp), *Källstad* (fp), *Gustafsson* i Uddevalla (s), *Sjönell* (cp) och *Elmstedt* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 161 och II: 211 måtte besluta, att statsbidrag från och med budgetåret 1968/69 skulle utgå ur förevarande anslag till Restenässkolan;

2) beträffande statsbidrag till lägre avdelningen av Göteborgs högre samskola, av herrar *Näsström* (s), *Gillström* (s), *Birger Andersson* (s), *Fritz Persson* (s), *Rikard Svensson* (s), *Mårtensson* (s), *Herbert Larsson* (s), *Karlsson* i Olofström (s), *Lindholm* (s), *Jönsson* i Arlöv (s) och *Gustavsson* i Ängelholm (s), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den avfatt-

ning, reservationen visade, samt att utskottet bort under 5 hemställa, att riksdagen måtte avslå motionerna I:103 och II:145 i vad de avsåge statsbidrag till årskurserna 1—6 av grundskolan vid Göteborgs högre samskola;

3) beträffande anslagsberäkningen

a) av herrar *Thorsten Larsson* (cp), *Nils-Eric Gustafsson* (cp), *Källstad* (fp), *Gustafsson* i Uddevalla (s), *Sjönell* (cp) och *Elmstedt* (cp), vilka, under förutsättning av bifall till reservationen 1, ansett, att utskottet bort under 6 hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I:161 och II:211 samt I:103 och II:145 ävensom med avslag å motionerna I:311 och II:689, samtliga motioner såvitt de avsåge anslagsberäkningen, måtte till Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 20 415 000 kronor;

b) av herrar *Näsström* (s), *Gillström* (s), *Birger Andersson* (s), *Fritz Persson* (s), *Rikard Svensson* (s), *Mårtensson* (s), *Herbert Larsson* (s), *Karlsson* i Olofström (s), *Lindholm* (s), *Jönsson* i Arlöf (s) och *Gustavsson* i Ängelholm (s), vilka, under förutsättning av bifall till reservationen 2, ansett, att utskottet bort under 6 hemställa, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I:103 och II:145, I:161 och II:211 samt I:311 och II:689, samtliga motioner såvitt de avsåge anslagsberäkningen, måtte till Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 20 050 000 kronor.

Herr **LARSSON, THORSTEN**, (cp):

Herr talman! Jag skall bli ganska kortfattad i fråga om denna punkt, som i stort sett behandlar privatskolorna. Dessa skolor är ju här i landet inte särskilt många.

Vi är alla överens om att den undervisning som handhas av stat och kommun är den betydelsefulla och den

Ang. bidrag till vissa privatskolor tungt vägande, men det innebär ju inte att de privata skolorna genom sin verksamhet inte har kunnat vinna stor respekt. De är, särskilt i vissa fall, säkerligen mycket värdefulla, och de har givit ett mycket gott bidrag till hanterandet av pedagogiken här i landet.

Jag tänker då inte bara på den skola som är föremål för reservation av under-tecknad, Restenässkolan, utan också på den skola som här även blir föremål för överläggningar, nämligen Göteborgs högre samskola. Om denna senare skola har det nu fällt mycket uppskattande omdömen i flera sammanhang av olika institutioner och olika talare. Jag tar mig här faktiskt friheten att till kammarens protokoll få citera ett uttalande som fröken Olsson i andra kammaren gjorde i statsutskottet när vi behandlade frågan om privatskolorna. Om jag fattade det rätt gjorde hon där en principiell deklaration om privatskolorna. Hon uttryckte det så här: »De mest revolutionerande nyheterna i pedagogikens historia har kommit utifrån, inte inom skolan.»

Det finns säkerligen många andra beundrare av den skolform som tillämpas i samskolan i Göteborg, något som jag tror att man måste i särskilt hög grad uppmärksamma när det gäller den uppläggning som förskolan bör ha och få. Inte minst i den debatt, som vi nu väl börjar få i detta land om förskolans införande, tror jag att det kan vara mycket värdefullt att observera denna metod som där prövas.

Jag skall sedan bara be att i all korthet få yrka bifall till den reservation som jag här nämnde och som berör Restenässkolan. Jag skall inte bli långrandig. En av huvudmotionärerna i denna kammare kommer nämligen att närmare utveckla Restenässkolans synpunkter. Men jag vill erinra om vad som står i reservationen. Där talar man om att Restenässkolans verksamhet »präglas av en uppslagsrik och modern pedagogik, att studieresultatet varit goda och att skolan haft och tack vare re-

Ang. bidrag till vissa privatskolor

lativt låga avgifter kunnat behålla en bred rekrytering».

Jag inskränker mig till detta och yrkar bifall till reservationerna 1 och 3 a vid punkten 13.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Denna punkt är en av de mera intressanta i utskottsutlåtandet. Jag tänker nu inte på reservationerna, utan jag tänker på utskottets utlåtande i relation till statsverkspropositionen. Jag kan väl utan vidare säga, att utlåtandet visar att utskottet har en friare, öppnare och generösare syn på dessa frågor än departementet har redovisat.

Jag skall beröra två saker. Den ena skall jag bara nämna. Det gäller samskolan i Göteborg. Där är ju utskottet mycket positivt. Såvitt jag förstår kommer herr Lidgard att utveckla utskottets tankegångar närmare. Jag kan bara med tillfredsställelse konstatera att utskottet på den punkten varit enhälligt gentemot statsverkspropositionen.

Vad jag tänkte säga några ord om är riksinternatskolorna. Där aviseras visserligen en proposition, baserad på betänkandet från 1964 års utlands- och internatskoleutredning, men departementschefen har inte velat godta utredningens förslag beträffande riksinternatskolor. Den väntade propositionen kan därför bara behandla övriga förslag. Utskottet säger mycket klart ifrån att man är helt medveten om de svårigheter som internatskolorna f. n. kämpar med. Jag vill erinra om att riksdagen tidigare år själv tagit initiativ för att hjälpa Grännaskolan ur dess ekonomiska svårigheter.

Samma synpunkter lägger utskottet även i år på detta problem då det ger till känna för Kungl. Maj:t att man omgående vill ha ett konkret förslag just beträffande riksinternatskolorna. Där-om är utskottet helt enig. Jag tycker det är en ytterst väsentlig sak att slå fast, att det inte kan få fortsätta längre på ett sådant sätt att föräldrar som av

olika skäl måste placera sina barn i riksinternatskolor måste tillhöra grupp 1 i samhället för att över huvud taget ha möjligheter att betala årsavgiften. Vi måste få ett förslag så att vi snabbt kan diskutera detta. Den skrivning som utskottet gjort torde enligt min uppfattning vara en anvisning för departementet om i vilken riktning utskottet önskar att dessa förslag skall gå.

I konsekvens härmed har vi inte sakbehandlat det konkreta förslag som lagts fram. Det gäller dels Restenässkolan, dels Solbacka. Utskottet har varken tagit positiv eller negativ ställning till dessa skolor. Jag vill här deklarerat att jag finner reservationen fullständigt onödig när det gäller Restenässkolan, eftersom vi skall få förslag i den riktning som avses. Utskottet har inte i något avseende en negativ inställning till denna skola utan snarare tvärtom, men det finns ingen anledning att bryta ut en skola, när vi klart beställer ett förslag omgående för hela området.

Herr talman! Jag har med dessa ord velat deklarerat högerrepresentanternas i statsutskottet inställning till detta och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENUNGSSON (h):

Herr talman! Under punkt 13 har utskottet behandlat den fyrpartimotion, undertecknad av bl. a. samtliga riksdagsmän från Bohuslän i båda kamrarna, som upptar framställning om driftbidrag ur förevarande anslag till Restenässkolan i Bohuslän. Att vi bohusriksdagsmän aktualiserat denna fråga överraskar naturligtvis ingen, men vi ser inte Restenässkolan bara som ett länsintresse, som endast kan påkalla förströdd uppmärksamhet från riksdagens sida. Vi anser att det är ett samhällsintresse att stödja en skola, som i likhet med denna, såsom också utskottsreservanten här anförde, bedriver en uppslagsrik och modern pedagogik och bildar ett nytt och välmotiverat inslag i svenskt undervisningsväsen.

Vi lever i en tid av stora omdaningar, inte minst på skolans område, och en helt ny skolsituation håller på att växa fram. Under nya förhållanden bör nya former prövas. Restenässkolan vill med fullföljande av de principer som vunnit myndigheternas och målsmännens förtroende under snart 25 år erbjuda en modern form av det gymnasiala stadiet.

Skolan ställdes 1949 under skolöverstyrelsens överinseende och erhöll 1951 examensrätt för realexamen. Från och med höstterminen 1968 omorganiseras skolan successivt till grundskolans högstadium.

Från höstterminen 1967 har Restenässkolan utvidgat sin verksamhet till att omfatta även det nya gymnasiet med samtliga linjer utom den tekniska, men i planerna ingår också teknisk linje samt fackskola med samtliga linjer. Men av särskilt stort intresse — och det är en av anledningarna till att vi har väckt denna motion — är det nya gymnasiet. Undervisningen bygger på en kombination av brevstudier i hemorten och muntlig undervisning vid skolan. Koncentrationsläsning förekommer också i alla ämnen. Denna kombination torde väl tillgodose kravet på självständigt och individuellt arbete i det nya gymnasiet och i fackskolan. Man omsätter alltså vid skolan de grundläggande idéer, som gymnasieutredningen förordar.

Ur ekonomisk synpunkt är också en sådan skolform mycket fördelaktig. Genom kombinationen av brevstudier med muntlig undervisning görs det stora besparingar i lärartimmar och undervisningslokaler — något som också bör uppmärksammas i dagens samhällsekonomiska situation. Vidare är det ett känt faktum, att totalkostnaden per elev är betydligt lägre i privatskolorna än i de allmänna skolorna. Den nya gymnasieformen som prövas just vid Restenässkolan lämpar sig också mycket väl för vuxna elever med förvärvsarbete och för rörelsehindrade och handikappade

Ang. bidrag till vissa privatskolor elever, och skolöverstyrelsen har uttryckt sitt stora intresse för denna nya form av undervisningsplanering.

Vi vet att det råder mycket delade meningar om de privata skolorna, men vi kan väl vara eniga om att de har tillkommit på enskilt initiativ av pedagogiskt intresserade personer med positivt intresse för reformer och utvecklingsarbete på skolans område. Privatskolorna fyller enligt vår mening ett behov hos allmänheten och utgör ett värdefullt komplement till det allmänna skolväsendet. I Danmark finns t. ex. inte mindre än 109 privata realskolor.

Utmärkande för Restenässkolan har också varit att dess elevkår utgjort ett tvärsnitt genom det svenska samhället. Skolan har hållit så låga elevavgifter, att även familjer med relativt begränsade inkomster har kunnat placera sina barn vid skolan. Det bör även framhållas att skolan alltid haft mycket goda studieresultat, som inte sällan väckt uppmärksamhet.

1957 års skolberedning ställde sig också ytterst positiv till de privata internatskolorna och fann det önskvärt att dessa skolor fortsatte sin verksamhet, då de fyllde en ur det allmännas synpunkt viktig funktion.

I skolöverstyrelsens utlåtande över gymnasieutredningens och fackskoleutredningens betänkande anför också skolöverstyrelsen, att internatgymnasierna saknar motsvarighet bland de offentliga skolorna, samtidigt som ett dokumenterat behov föreligger av sådana skolor, i främsta rummet för i utlandet verksamma svenskers barn — en växande skara — samt för elever med sådana problem som bäst kan lösas i en internatmiljö. Enligt skolöverstyrelsens mening finns det skäl för ett väl tillmätt statsbidrag till dessa skolor.

Utbildningsministern har också helt nyligen förklarat, att statsmakterna kan tänka sig att stödja bl. a. skolor för utlandssvenskers barn eller skolor i fall då rent pedagogiska skäl kan motivera bidrag. Han talar också om pedagogisk

Ang. bidrag till vissa privatskolor

experimentverksamhet. Allt detta är enligt min mening tillämpligt just på Restenässkolan.

Som det anförs i utskottsutlåtandet omnämnes det i propositionen, att 1964 års utlands- och internatskoleutredning i sitt betänkande föreslagit att de nuvarande internatskolorna Sigtuna humanistiska läroverk, Sigtunaskolan (två skolor i samma stad), Viggbyholmsskolan och Grännaskolan skall få karaktär av riksinternatskolor. Det föredragande statsrådet har emellertid dess bättre inte för närvarande kunnat tillstyrka detta förslag, och en proposition väntas ju till årets riksdag.

Utan att föregripa en senare riksdagsbehandling vill jag ändå i dag ha sagt, att Restenässkolan har ett ur riksinternatsynpunkt mycket gynnsamt läge i storstadsregionen runt Göteborg och i det folkrika västsvenska och sydsvenska området.

Utskottsmajoriteten säger sig vara medveten om de svårigheter som internatskolorna har att kämpa mot men vill avvakta Kungl. Maj:ts inställning till utredningens förslag om riksinternatskolor. Majoritetens neutrala inställning i dag kanske ändå kan leda fram till ett positivt ställningstagande senare under denna riksdag. Jag delar ändå reservanternas mening, att den ovisslighet som råder, när det gäller internatskolorna, inte utgör något hinder för en positiv prövning av yrkandet i den fyrpartimotion som jag här har pläderat för.

Det finns emellertid en passus i reservationen som jag vänder mig emot — den om Solbacka läroverk. Vi motionärer, som yrkar statsbidrag ur förevarande anslag till Restenässkolan, vill naturligtvis inte motsätta oss att Solbacka läroverk får samma förmån. Jag uppfattar det nästan som ett olycksfall i arbetet att inte reservationen upptar ett tillstyrkande även på denna punkt. I varje fall kan inte vi, som yrkar statsbidrag ur förevarande anslag till Restenässkolan, gå emot ett anslag till Sol-

backa läroverk. Jag tror också att upplutningen kring denna reservation hade varit större om denna passus utslutits.

Utifrån vårt motionsyrkande ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation 1 vid punkten 13.

I detta anförande instämde herrar *Tistad* (fp) och *Hermansson* (cp).

Herr HANSSON (s):

Herr talman! Under denna punkt debatterar vi bl. a. ett motionspar om statsbidrag till Göteborgs högre samskolas lägre avdelning, årskurserna 1—6, av storleksordningen 165 000 kronor. Utskottsmajoriteten har tillstyrkt detta avsteg från statsverkspropositionen, men det föreligger en reservation.

Min befattning med detta ärende har inte sin upprinnelse här i huset, utan jag har varit i kontakt med det i olika omgångar genom mitt deltagande i handläggningen av det i Göteborgs skolstyrelse.

Göteborgs högre samskola är en privat skola som tillkom år 1901 och fick studentexamensrättigheter 1905. Målsättningen, som har klargjorts i stiftelseurkunden och som alltjämt är vägledande för Samskolans drift, är att det är en skola för reformer och experiment på det pedagogiska området. Det är en konfessionslös skola.

Mycket tidigt hävdade man inom Samskolans verksamhet idéerna om de sammanhållna klasserna. Man byggde ut den ursprungliga verksamheten på de högre stadierna med en lägre avdelning just för att grundlägga sammanhålningen i klasserna från begynnelsen av skolgången. Man har också som ledstjärna för undervisningen haft den individuella elevbehandlingen. I konsekvens med det började man redan 1935 att i mindre skala tillämpa Montessoris idéer i undervisningen på den lägre avdelningen.

Man begärde 1962 statsbidrag till stöd för denna verksamhet. Göteborgs all-

männna skolstyrelse avstyrkte vid det tillfället. Sedan har en kraftig uppbyggnad av verksamheten skett, och man återkom med förnyad ansökan om statsbidrag, som tillstyrktes av Göteborgs skolstyrelse 16/2 1965. Det finns redan från skolöverstyrelsen stöd för försöksverksamhet på den högre avdelningen, och det är väl erfarenheterna från den som har gjort att man — i full samklang med skolans principer och stiftelseurkund — har satsat så hårt på försöksverksamhet även inom den lägre avdelningen.

Verksamheten inom dessa årsklasser inskränker sig inte bara till att man bedriver denna Montessoriundervisning. Man har också i samråd med Göteborgs universitet bedrivit pedagogisk forskning, och universitetet bedriver fortgående studier av elevmaterialet vid Samskolans lägre avdelning. Till dessa synpunkter återkommer emellertid en annan talare. Jag vill i stället helt kort beröra ett uttalande av doktor Regné, barnpsykiater i Göteborg, som hävdar den stora vikten av att det inom skolväsendet i Göteborg finns en replikpunkt av detta slag. Doktor Regné anför bl. a. att här finns möjligheter att kunna differentiera den pedagogiska behandlingen av vissa elever, vilka reagerar med insufficiens på skolmiljöer som passar det stora flertalet barn förträffligt. Även de lokaliteter i vilka undervisningen bedrivs är ett gott stöd för denna form av pedagogisk verksamhet.

Den allmänna skolstyrelsen tillstyrkte inte framställningen 1963, med hänvisning till bl. a. att tillgången på lärarkrafter och planläggning av verksamheten vid det tillfället inte var tillfredsställande. När skolstyrelsen sedan 1965 fick anledning att ta upp ärendet igen på grund av förnyad framställning, konstaterade man att Samskolans verksamhet har fördjupats och förstärkts. Det har bedrivits en ingående fortbildning för de lärarkrafter som varit verksamma inom denna under-

Ang. bidrag till vissa privatskolor
visning. Framför allt pekade skolstyrelsen på att en av grunderna för statsbidrag till en privat skola på detta lägre stadium är dess intresse ur forsknings- och försökssynpunkt. De möjligheterna var vid det tidigare tillfället inte så goda som det framstod för skolstyrelsen vid det senare tillfället. Fortfarande yppar emellertid år 1965 Göteborgs skolstyrelse tveksamhet när det gäller en sida av denna verksamhet, nämligen allsidigheten i elevsammansättningen i de klasser det är fråga om.

Denna fråga har just Samskolans styrelse själv tagit upp i sin statsbidragsansökan, där styrelsen säger att de höga terminsavgifterna innebär risk för en ensidig elevrekrytering och att skolans ledning ser med oro på en sådan utveckling. Det är med andra ord för att undanröja ett av de sista hindren för ett gott resultat, som denna statsbidragsansökan har tillkommit.

Skolstyrelsen i Göteborg säger också att detta är en verksamhet av synnerlig vikt, som strängt taget hade bort äga rum inom grundskolans ram, men då så nu inte är fallet att det finns möjligheter till detta tillstyrker man och ser med tillfredsställelse att en sådan verksamhet har tillkommit på privat initiativ. Man menar i stort sett att till dess denna verksamhet kan ske i annan form bör den på allt sätt stödjas av samhället i den form den nu bedrivs.

För övrigt kan nämnas att Göteborgs stad har visat ett positivt intresse för denna verksamhet på det sättet, att stadskollegiet har bifallit ansökan om bidrag till viss materiel för denna undervisning.

Om jag sedan kommer in på riksdagsbehandlingen nu vill jag säga, att vi redan i debatten om reservationen vid punkten 10 fick en redogörelse av herr Näsström beträffande mekaniken i årets budgetarbete. Det är inte för kammarens ledamöter okänt att vi befinner oss i ett läge, där stor återhållsamhet bör visas i anslagsfrågor.

Skolöverstyrelsen har emellertid på

Ang. bidrag till vissa privatskolor

grundval av framställningarna från Samskolan och tillstyrkan från skolstyrelsen i Göteborg tillstyrkt ett statsbidrag, och det är väl bara att beklaga att handläggningen inte har kunnat ske snabbare än att den nödvändigtvis måste komma in i debatten under 1968 års riksdags knappa ekonomiska stjärna. Det hindrar mig inte att anse att denna fråga är av sådan vikt, att man bör kunna lägga band på sina ekonomiska skruler.

Jag vill till slut säga ett par ord om reservation 2 som avgivits med anledning av denna fråga. Det anförs i den att en grundregel i propositionen år 1962 nr 54 var att statsbidrag inte skall utgå till privatskolor på nämnda nivå.

Det föreligger där ett läsfel. Vad som står i propositionen är att statsbidrag inte bör utgå annat än i de fall där det finns en stark pedagogisk motivering eller annat liknande skäl för ett bidrag. Detta utvecklas sedan vidare till att omfatta exempelvis experiment- och friskolor, där man kan utpröva mera omfattande eller genomgripande kursplanemässiga, metodiska eller andra pedagogiska idéer och tankar och där man genom en speciell uppläggning av skolans hela arbete vill för praktiskt skolbruk omsätta utvecklingsfrämjande uppfostrings- eller omvårdnadsidéer.

Jag kan inte se att det finns någon ting i motiveringarna där, som inte är tillgodosett i målsättningen för denna verksamhet i Samskolan, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande under denna punkt.

Häri instämde fröken *Mattson* (s).

Fru **SEGERSTEDT WIBERG** (fp):

Herr talman! Jag skall be att få börja där herr Hansson slutade.

Jag har också fäst mig vid reservanternas motivering, där de hänvisar till grundreglerna från 1962. I reglerna sägs ju, som herr Hansson påpekade, att när det finns speciella skäl skall privat-

skolor kunna få bidrag. Där talas direkt om att experiment- eller friskolor synes — inte minst med hänsyn till att de kan lämna stimulerande bidrag till den allmänna pedagogiska utvecklingen — vara förtjänta av det allmännas stöd. Även om vissa skäl motiverar att statsbidrag för sådan skola eller del av skola inte bör övervägas förrän den med någon tids verksamhet dokumenterat den pedagogiska egenart m. m. som skulle tala för statsbidrag, ville departementschefen — framhölls det 1962 — inte förorda att en sådan tidsregel uppställes som generell norm.

Som vi redan hört, har Samskolan sedan 1935 tillämpat Montessorimetoden, till en början mera tveksamt men sedan i alltmer utvecklade form. I själva verket hade skolan redan tidigare prövat en del av Montessorimetoderna och funnit dem goda.

Som herr Hansson sade, bedrivs här just vad det talades om i propositionen, nämligen ett pedagogiskt utvecklingsarbete. Den pedagogiska institutionen vid Göteborgs universitet samarbetar med Samskolan. Vid institutionen anställda psykologer utför skolmognadsundersökningar vid Samskolan. Studerande får i anslutning till sin utbildning i observations- och testningsmetodik utföra övningar med skolans elever. Institutionen har också speciella möjligheter att dit förlägga experiment och andra pedagogiska undersökningar. Slutligen bedriver institutionen i samarbete med Samskolan undersökningar som avser de arbetsmetoder som speciellt karakteriserar skolan, främst då Montessoriundervisningen på lågstadiet.

Det har också gjorts ett par vetenskapliga specialstudier av skolpsykologer vid institutionen. En studie, där man jämfört barn som fått undervisning vid Samskolans Montessoriafdelning och barn som åtnjtit vanlig skolundervisning, har klart utfallit till Montessorigruppens fördel. Barnen där hade större förmåga att arbeta självständigt och visade större förmåga att nå goda

resultat också under sin fortsatta skolgång. Undervisningen sker individualiserad men i en större grupp, så att den lär barnen arbeta självständigt samtidigt som den ger möjlighet till social anpassning. Enligt vad skolpsykologerna kommit till arbetar Samskolan i Göteborg alltså helt i linje med de strävanden som finns inom det allmänna skolväsendet. Det bekräftas också av att såväl skolstyrelsen i Göteborg, länskolnämnden som skolöverstyrelsen numera stöder Samskolans begäran om bidrag.

Det är riktigt att vi lever under den knappa ekonomins stjärna och att det bör visas stor återhållsamhet, men i det här fallet är det ju inte fråga om något stort anslag. Jag skulle vilja påstå att man sällan får forskning utförd för så pass små belopp. Till den pedagogiska institutionen har väl både statsrådet Moberg och jag varit med om att ge betydligt större belopp för forskningsändamål. Det är heller inte fråga om någon stor summa, med tanke på att man för pengarna får dels undervisning, dels möjligheter att bedriva forskning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LIDGARD (h):

Herr talman! Hitintills är det ju företrädesvis representanter för Göteborg som har uttalat sig för Samskolan i Göteborg, och det är väl i och för sig naturligt att man kan uppleva den såsom ett lokalintresse. Men när nu även jag vill säga några ord till förmån för detta statsbidrag, sker det just för att markera att det inte är ett lokalt intresse att denna skola får det statsbidrag som den behöver.

Herr Näsström och de andra reservanterna begagnade sig för ett par tre månader sedan av Samskolan i Göteborg för att avrätta en motion, som jag hade fört fram, om en lärarutbildning med särskild tyngdpunkt på Montessoriuundervisning. Jag ville ha en sådan

Ang. bidrag till vissa privatskolor

undervisning vid en särskild lärarhögskola. Man sade då att det kunde man naturligtvis inte gå med på. Men så hade man upptäckt att det i Göteborg vid Samskolan bedrevs Montessoriuundervisning, och man talade vackert i utskottsutlåtandet om hur man skulle utveckla och fördjupa samarbetet mellan Samskolan och lärarhögskolan för att få fram de pedagoger som skulle kunna föra Montessoripedagogiken vidare. Jag skall inte fördjupa mig ytterligare i denna undervisning. Jag kan till alla delar instämma i vad fru Segerstedt Wiberg har sagt om dess förtjänster.

Vad jag skulle vilja säga, herr Näsström, är, att om man nu anser att vi skall använda denna privata skola i den allmänna lärarutbildningens tjänst, tycker jag att det är rimligt att man är så pass logisk att man är beredd att ge skolan det stöd som den behöver för att kunna fungera som ett led i den statliga lärarutbildningen.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Låt mig först få säga ett par ord till herr Thorsten Larsson.

Han gjorde en kanske litet ovanlig sak här. Han refererade nämligen vad som hade sagts i ett utskott. Man om man använder denna ovanliga metod, tycker jag att man skall referera på rätt punkt. Vad fröken Olsson anförde gällde inte Restenässkolan utan nästa moment, där vi har en reservation.

Herr Wallmark ansåg att reservationen när det gäller Restenässkolan är onödig. Det vill jag helt instämma i. Även jag anser den vara helt onödig.

Herr Lidgard framhöll att göteborgsrepresentanterna hade visat sig mycket aktiva här, och jag förstår att det är ett lokalt intresse. Det är dock så att vi i statsutskottet måste försöka se ut över hela landet. Vi kan inte titta bara på vissa orter. Detta har gjort att vår inställning har blivit så som den är i vad det gäller den reservation som jag

Ang. bidrag till vissa privatskolor

och flera står för. Där åberopas det särskilda utskottets utlåtande år 1962.

Herr Hansson ansåg att vi hade missolkat det utlåtandet. Nej, herr Hansson, det är inte så. Jag hade äran att vara ordförande i detta utskott, så jag minns mycket väl hur diskussionen gick. Jag får kanske erinra om vad departementschefen yttrade. Han framhöll att beträffande externatskolorna — och han avsåg i första hand nya skolor samt sådana årskurser i befintliga skolor som motsvarade grundskolans lägre stadium, alltså just vad vi resonerar om i dag — borde som allmän regel gälla att statsbidrag inte skall utgå annat än i de fall då det finns en stark pedagogisk motivering eller andra liknande särskilda skäl för ett bidrag. Departementschefen ansåg att särskilt stor restriktivitet borde iakttas i fråga om statsbidrag för undervisning på låg- och mellanstadium. Det är precis vad vi resonerar om i dag. Statsbidrag borde enligt departementschefen kunna ifrågakomma efter prövning i varje enskilt fall från riksdagens sida beträffande sådana skolor vilka syftar till att förverkliga eller utprova mer omfattande eller genomgripande kursplanemässiga, metodiska eller andra pedagogiska idéer och tankar, eller där man genom speciell uppläggning av skolans hela arbete vill för praktiskt skolbruk omsätta utvecklingsbefrämjande uppfostrings- och omvårdnadsidéer. Särskilda utskottet biträdde dessa departementschefens uttalanden.

Det är alltså bakgrunden. Men det fanns också en annan bakgrund. När vi införde enhetsskolan här i landet var en av motiveringarna, att vi så långt som möjligt skulle få ett enhetligt skolväsende över hela landet och att vi inte i någon nämnvärd grad skulle behöva lita till privata skolor. Det är därför som vi reserverar nu instämmer i departementschefens förslag; vår reservation är lika med departementschefens förslag.

Här har åberopats att skolöverstyrel-

sen gjort framställningar. Ja, som jag nämnde redan i mitt första anförande har departementscheferna av olika orsaker, främst naturligtvis det ekonomiska läget, måst stryka en hel del äskanden från olika ämbetsverk. Jag vill citera vad vi anför i reservationen: »I motionerna I:103 och II:145 har beträffande den lägre avdelningen av skolan framförts samma förslag som i skolöverstyrelsens anslagsframställning. Utskottet får med anledning härav erinra om att i propositionen 1962:54 utförligt diskuterats vilka förutsättningar som borde krävas för statsbidrag till mot grundskolans lägre stadier svarande privatskolor. Utskottet som i och för sig delar uppfattningen, att det är en värdefull pedagogisk verksamhet som bedrivs vid lägre avdelningen av Göteborgs högre samskola, har inte funnit att i motionerna anförts tillräckliga skäl för att beträffande denna skola göra avsteg från vad som fastslogs som en grundregel 1962, nämligen att statsbidrag inte skall utgå till privatskolor på nämnda nivå» annat än under de förutsättningar som jag tidigare återgivit här. »Utskottet som inte kan bortse från de konsekvenser ett bifall till motionerna skulle kunna få beträffande andra skolor avstyrker motionerna.» Det är alltså anledningen till vår inställning, och jag utgår från att departementschefen har samma uppfattning på denna punkt.

Herr talman! Jag skall inte bli långrandig utan ber att få tillstyrka samtliga moment i denna punkt, utom momenten 5 och 6, där jag m. fl. har avgivit reservation.

Herr HANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja komplettera den innantilläsning som här har förekommit. I reservation 2 har alltså fastslagits att reservationerna när det gäller propositionen 1962:54 blandar ihop orden »skall» och »bör».

Därefter kommer man in på de re-

sonemang som kan ha förts vid behandlingen av denna proposition. Motiven för statsbidrag skall givetvis prövas. Jag förutsätter att den sakkunniga prövningen av den här frågan ligger på skolöverstyrelsens plan. Har skolöverstyrelsen tillstyrkt, är alltså motiven så klara att man kan gå på formuleringen »bör» enligt propositionen 1962: 54.

Det har framhållits att i motionen inte har anförts tillräckliga skäl. Jag är inte motionär, jag har inte skrivit ett ord i motionen och har inte heller tagit del av den innan den lades fram. Dock har givetvis vid utskottets behandling av frågan funnits tillgängligt allt erforderligt material från den officiella handläggning som ärendet har varit föremål för, nämligen ansökan från Samskolan, tillstyrkan av allmänna skolstyrelsen, tillstyrkan av länsskolnämnden och av skolöverstyrelsen. Jag tror att det ur dessa papper finns möjlighet att plocka fram tillräckliga skäl.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag läste nyss upp det, men jag skall för tydlighetens skull läsa upp igen vad det står i 1962 års proposition nr 54 — jag skall dock inte läsa upp hela avsnittet eftersom herr Näsström redan har gjort det.

I propositionen sägs det: »Dylika experiment- eller friskolor synes, inte minst med hänsyn till att de kan lämna stimulerande bidrag till den allmänna pedagogiska utvecklingen, vara förtjänta av det allmännas stöd.» Här är det alltså tal om just detta förhållande, att privata skolor kan lämna stimulerande bidrag till den allmänna pedagogiska utvecklingen. Vidare sägs det att de privata skolorna måste rätta sig efter och ompröva sin uppbyggnad vid det allmänna skolväsendets övergång till organisationen med grundskola och fackskolor. Det har Samskolan i Göteborg gjort.

Ang. bidrag till vissa privatskolor

Frågan gäller nu en skola där man prövar nya metoder som kan bli av betydelse för hela skolväsendet. Den som har följt verksamheten vid Samskolan i Göteborg vet att många av dess tidigare metoder har anammats och tagits över i det allmänna skolväsendet. Jag tror därför inte att vi här har gjort oss skyldiga till någon misstolkning. I så fall förstår jag inte vad som menas med allmän pedagogisk utveckling. Jag tror alltså att det är utskottets ordförande som har gjort sig skyldig till misstolkning, precis som jag anser det vara en misstolkning att här tala om ett lokalt intresse. Det forskningsarbete som bedrivs vid den pedagogiska institutionen vid Göteborgs universitet kan inte gärna betraktas som ett lokalt intresse. Viss annan del av detta forskningsarbete får stöd av bl. a. Nordiska kulturfonden. Det finns ingen anledning att tala om enbart ett lokalt intresse.

Utskottets ordförande sade att vi inte skall förlita oss på privata skolor. Har man börjat en undersökning i samråd med den pedagogiska institutionen, bör man väl i rimlighetens namn ge möjligheter för denna vetenskapliga undersökning att fortgå. En förutsättning därför är bl. a. att Samskolan i Göteborg får statsunderstöd. Det blir annars, skulle jag tro, ett olyckligt urval bland barnen. Man får en skola där man av ekonomiska skäl sorterar bort barn vars föräldrar skulle vilja ge dem Montessoriundervisning men saknar medel att betala högre skolavgifter.

Till sist vill jag framhålla, såsom redan har nämnts, att det här inte bara föreligger en folkpartimotion utan en fyrpartimotion. Herr Stellan Arvidson står på motionen, och bland dem som har tillstyrkt utskottets hemställan befinner sig fröken Gunnel Olsson.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara rätta till ett missförstånd mellan utskottets ordförande och mig.

Ang. bidrag till vissa privatskolor

Jag slutade visserligen mitt anförande om privatskolorna med att yrka bifall till den reservation som rörde Restenässkolan, men mitt anförande gällde privatskolorna i princip. Det var i det sammanhanget och särskilt med hänvisning till Samskolan i Göteborg som jag citerade fröken Olssons uttalande i statsutskottet om denna skola med Montessoripedagogik. Det var väl ett litet missförstånd av ordföranden att jag skulle ha placerat in citatet i samband med Restenässkolan. Det gjorde jag inte, utan det gällde Samskolan i Göteborg.

Herr LIDGARD (h) kort genmäle:

Herr talman! Det var ju tråkigt att jag uttryckte mig så oklart och suddigt att herr Näsström kunde ta mitt anförande till intäkt för att göra gällande att detta var något lokalt göteborgsintresse. Att jag över huvud taget uppträdde i denna sak berodde på att jag ville vittna om att det inte är ett lokalt intresse utan ett riksintresse.

Jag har personligen upplevt hur vi i Stockholm, där vi har en försöksverksamhet med Montessoripedagogik, har haft svårigheter att rekrytera lärare därför att utbildningen har skett utomlands. Jag känner till hur förhållandena har varit i Borås, Örebro, Halmstad, Lund och Malmö, där föräldrar och skolförvaltning har velat få till stånd undervisning med tyngdpunkt på Montessoripedagogik. Man har inte kunnat få fram lärare för att bedriva denna verksamhet. Det är därför som jag menar att det är ett riksintresse att man ger lärarhögskolan i Göteborg tillfälle att berika sin undervisning med denna speciella pedagogik i samband med den verksamhet som bedrivs vid Samskolan.

Herr NÄSSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att jag inte citerade herr Lidgard fel. Jag skall nog-

grant läsa vad som kommer att stå i protokollet på den punkten. Jag hänvisade bara till vad han hade uttalat i det avsnittet. Men det är under alla förhållanden en underordnad sak, herr talman.

Får jag erinra om att vi nu har över 100 000 barn i varje årskull. Det betyder över 600 000 barn på låg- och mellanstadiet. Hur många klasser det är kan vi då själva bedöma. Vi skall inte tro att man inte har en viss försöksverksamhet också vid våra vanliga skolor. Där försöker man tillämpa de metoder som anses vara bättre än de gamla metoderna. Det tror jag inte vi skall glömma.

Det bedrivs här fortfarande en försöksverksamhet som har pågått i många år, och den gäller samtliga klasser, inte bara låg- och mellanstadiet. De första tio åren efter den stora skolreformen innebar ju egentligen en försöksverksamhet, och man har alltså inte bara vid Göteborgs samskola haft försök beträffande olika avsnitt. Jag anser att det är en mycket stor fördel om vi kan få ha dessa försök i olika skolor i olika delar av landet.

Herr talman! Som jag tidigare sade ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i samtliga moment utom vad beträffar momenten 5 och 6, där jag ber att få yrka bifall till reservationerna 2 och 3 b.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Vi har många gånger i denna kammare diskuterat bidragen till Restenässkolan, Solbacka och andra skolor, och jag har vid flera tillfällen hört till reservanterna. Att jag — och flera med mig — denna gång inte har stött reservationen beror helt enkelt på att vi nu kräver att snabbt få ett besked från Kungl. Maj:t beträffande riksinternatskolorna. Den frågan har aktualiserats genom en motion i denna kammare av herr Wirtén och i andra kammaren av herr Stellan Ar-

vidson. Motionärerna har föreslagit att riksdagen skall besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa att förslag om en riksorganisation för internatskolorna snart föreläggs riksdagen.

När herr Wallmark var inne på frågan om privatskolorna måste han ha gjort sig skyldig till ett missförstånd. Han uttalade nämligen att vi skulle ha varit fullständigt överens på denna punkt inom utskottet. Vi har ju under debatten fått reda på att vi inte är överens när det gäller Samskolan i Göteborg. Det är bara det att herr Wallmark och jag båda befinner oss på den »rätta» sidan i detta sammanhang — det är vi som den här gången står för utskottets förslag.

Jag förstår att det känns litet ovanligt för andra avdelningens värderade ordförande att framträda som reservant. Det är väl därför som han, när han var uppe och talade, sade — jag antecknade det — att »vi i statsutskottet måste se ut över landet». Man skulle tydligen i statsutskottet inte ägna sig åt något bytänkande som man gör i Göteborg. Men »vi i statsutskottet» — vi som denna gång tillhör majoriteten — vi har verkligen sett ut över landet när det gäller denna fråga och har, som herr Lidgard påpekat här, haft klart för oss att det är ett riksintresse att denna verksamhet får fortsätta och att den självklart också skall ha statsunderstöd. Jag tycker inte man skall klandra privatskolorna. Om privatskolorna kommer med sådana saker som är till gagn för samhället i stort, skall man inte liksom bara vifta bort dem och mena att »det här skall ni inte lägga er i», utan vi skall vara tacksamma för varje bidrag som hjälper oss i vår utbildningsverksamhet.

Det förslag som nu statsutskottet ändå har varit överens om — att hos Kungl. Maj:t kräva ett snabbt besked om hur det skall bli med riksinternatskolorna — det är, som herr Wallmark understök, en av de viktigaste punkterna i detta utlåtande.

Ang. bidrag till vissa privatskolor

Den kanske allra viktigaste punkt som vi också varit fullständigt överens om gäller byggnadsverksamheten. Den frågan har kanske inte uppmärksamats i så stor utsträckning därför att utskottet har varit enhälligt. Men jag tror att det också är en sak som kamarens ledamöter bör studera — den behandlas på sidorna 17 och 18 i utskottsutlåtandet.

När herr Näsström var uppe och talade var han mycket angelägen om att framhålla reservanternas ståndpunkt beträffande Göteborgs högre samskola. Han sade att han utgick ifrån att detta också är departementschefens ståndpunkt. Jag fick det intrycket att herr Näsström anser att departementschefens ståndpunkt alltid är den riktiga och att vi har begått något slags döds synd när vi frångått departementschefens ståndpunkt. Men, herr Näsström, då borde det ju också gälla den fråga som jag tidigare talat om och som behandlas på sidan 17, nämligen bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet. Där har vi frångått departementschefens ståndpunkt, och utskottet har intagit en annan och enligt min mening riktigare ståndpunkt. När det gäller Göteborgs högre samskola har utskottets majoritet också gått ifrån departementschefens ståndpunkt och intagit en riktigare ståndpunkt.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BJÖRK (s):

Herr talman! Det kan naturligtvis alltid anföras mycket respektabla argument mot varje motion som innebär yrkande om en utgiftsökning, framför allt i ett läge där man allmänt måste föra en stram utgiftspolitik.

När jag ändå på den punkt som tidigare utförligt och sakligt behandlats av herr Torsten Hansson kommer att följa utskottsmajoriteten och sålunda rösta för en liten utgiftsökning, betingad detta av i huvudsak två omständighe-

Ang. bidrag till vissa privatskolor

ter. För det första är det icke fråga om en utgift av en sådan storleksordning att man ovillkorligen måste avvisa den, så länge det kan anföras särskilt starka och ömmande skäl för att den bör bifallas. För det andra har vi tidigare här i dag under en helt annan punkt diskuterat värdet av experiment, och jag har där deklarerat en principiell hållning som inte minst har sin tillämpning i frågor av detta slag.

För mig som socialdemokrat förefaller det naturligt att stå öppen för experiment, alldeles särskilt på skolans område och alldeles särskilt när det gäller att finna nya vägar till personlighetsutveckling inom undervisningsväsendets ram.

För en del år sedan var jag engagerad i omarbetandet av det socialdemokratiska partiprogrammet. Under de diskussioner som då fördes väcktes från ett håll förslag om att i programmet borde ingå en särskild punkt om främjande av pedagogiskt nydaningsarbete. Uppslaget mötte positiva reaktioner både inom programkommissionen och sedermera även inom partikongressen. Det är naturligt för mig, med andra ord, att så att säga spontant ställa mig positivt till ambitiösa experiment på detta område.

Det är naturligtvis önskvärt att en sådan experimentverksamhet i första hand skall kunna bedrivas inom den allmänna skolans ram. Jag delar helt herr Näsströms sympati för ett enhetligt skolväsen, men i den mån detta icke sker och i den mån det förekommer ambitiösa och lovande experiment inom privatskolväsendet, kan jag inte finna att det går att utan vidare avvisa den sortens experiment.

Jag vill tillägga att det förefaller mig, som om just Montessorimetoden skulle vara värd allt stöd. Jag finner det en aning svårbegripligt att riksdagen under gångna år funnit det mera angeläget att stödja de pedagogiska metoder som kommer till användning vid Kristofferskolan i Stockholm.

Med denna korta motivering ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan vid denna punkt.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Låt mig först passa på tillfället att uttala utbildningsministerns och min tillfredsställelse över att statsutskottet enhälligt på så gott som alla punkter under utbildningshuvudtiteln har tillstyrkt regeringens förslag.

Att jag nu tagit till orda beror på att det i ett par av de senaste inläggen har anlagts mera principiella synpunkter på den kontroversiella frågan om bidrag till Göteborgs högre samskola och dess första sex klasser. Jag vill kraftigt understryka vad herr Näsström här säger, att departementschefens uttalanden år 1962, som då accepterades av riksdagen, innebär att det endast i alldeles speciella fall finns anledning att på detta stadium ge nya bidrag till privatskolornas verksamhet. Riksdagen har ju varit enig om att det är det allmänna som skall se till att vi får en bra skola. Vi skall inte behöva överlåta åt privata skolor att driva de vettiga pedagogiska idéerna. Det måste därför i den situation, vilken vi i dag står, finnas utomordentligt starka argument för att vi skall ge en privatskola statsbidrag.

Jag har inte blivit övertygad av de synpunkter, som här framförts. Det är riktigt som herr Björk säger. Ett huvudargument för mig i denna fråga har inte varit det statsfinansiella läget — det rör sig inte om särskilt mycket pengar — utan det är den principiella sidan av frågan som gjort att jag har ansett det vara olyckligt att ta det steg, som majoriteten nu vill ta. Argumentet är för mig precis det som herr Björk här åberopar, nämligen att vi nu skall experimentera. Men jag anser att vi bör göra detta inom det ordinarie skolväsendet. Riksdagen bestämmer i dag att till det pedagogiska utvecklingsarbetet skall anvisas ytterligare 4 miljoner kronor i

anslag för pedagogisk utveckling inom skolväsendet, och dessa pengar bör självfallet helt och hållet användas i det offentliga skolväsendet. Det har inte förebragts några speciella skäl för att vi nu i en situation, då vi satsar alldeles särskilt på bättre pedagogik, skall splittra resurserna och lägga en del medel på privata skolor.

Fru **SEGERSTEDT WIBERG** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja be herr statsrådet att ytterligare utveckla vad som menas med »speciella fall». Vi diskuterar nu en skola, som är den enda i sitt slag och där man tillämpar en särskild undervisningsmetod i samråd och samarbete med forskare. Är inte det skäl nog? Jag kan inte läsa 1962 års proposition annorlunda. Om man hade tillämpat Montessorimetoden inom det allmänna skolväsendet, hade det varit en annan sak, men det sker inte. Däremot har man så småningom börjat använda en del av de uppnådda resultaten.

Vi vill driva vettiga pedagogiska idéer, säger statsrådet. Underkänner statsrådet Montessorimetoden? Eller av vilken anledning skall vi icke stödja Samskolan i Göteborg med det lilla belopp som det är fråga om, när det har sagts att stöd skall utgå i speciella fall, icke bara till det allmänna skolväsendet, utan även till privata skolor?

Herr **LIDGARD** (h) kort genmäle:

Herr talman! Även jag skall ta upp de s. k. speciella fallen. Jag skall göra det ur lärarutbildningssynpunkt och faktiskt, herr talman, nästan upprepa vad jag sade tidigare, nämligen att den utomordentligt speciella situationen föreligger att den statliga lärarutbildningsorganisationen vill använda sig av sex klasser inom en privatskola. Det förefaller mig vara en helt unik företeelse, som man inte kan finna någon

Ang. bidrag till vissa privatskolor motsvarighet till någon annanstans i landet. Det är angeläget att denna verksamhet kommer till stånd.

Herr **ANDERSSON, AXEL**, (fp) kort genmäle:

Herr talman! För mig som har varit med så länge i statsutskottets andra avdelning är det självklart att vara överens med statsrådet Moberg, då han förklarar att det allmänna skall se till att vi får en bra skola. Om man har den uppfattningen och dessutom är av den meningen, att man från privatskolor kan få impulser och idéer, som gör att vi får en ännu bättre skola, förstår jag inte varför dessa idéer skall avvisas. Det är väl ändå inte meningen att den allmänna skolan liksom skall sluta sig inför några murar och vägra att hämta impulser utifrån och ta intryck av det som sker både här i landet och ute i världen på detta område. Det är klart att man kan säga att det är skolöverstyrelsens uppgift att följa vad som sker ute i världen och förmedla det till det allmänna skolväsendet. Men när vi har ett fall, där vi så direkt och så enkelt kan få kontakt med en intressant pedagogisk verksamhet, anser jag det vara orimligt att det allmänna skall ställa sig utanför. Jag kan inte förstå det resonemanget.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Vi står nu allmänt sett i den situationen att den pedagogiska verksamheten går in i en ny fas av utveckling. Vi är alla medvetna om att våra skolor inte är vad de borde vara. Vi har inte fått ut vad vi vill ha ut ur skolan. På bred front arbetar man nu i skolans olika organ på att förbättra dessa förhållanden.

Man har — det är det nya, profilen i den statsverksproposition som nu behandlas av riksdagen — satsat på det pedagogiska utvecklingsarbetet. I den situationen, menar vi inom departementet, skall vi satsa resurserna och

Ang. bidrag till vissa privatskolor

möjligheterna till djärva experiment på det offentliga skolväsendet och inte på det privata. Det är, herr talman, något av en ny metod som majoriteten i statsutskottet här vill införa. Jag har länge varit beundrare av Göteborgs högre samskola, ty jag är själv göteborgare. Jag hade inte förmånen att gå där själv, ty jag hade inte råd att gå i en så dyr skola. Skulle vi ge pengar till denna privata skola skulle väl ganska snart andra privata skolor vilja ha bidrag för att vara med här och göra sina insatser. Det skulle strida mot huvudtanken från 1962 att vi skall satsa pengarna på de offentliga skolorna, där de många barnen går.

Det är denna principiella syn som gjort att vi inte har funnit att det i år mer än tidigare år finns argument för att ge Samskolan i Göteborg statsbidrag.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att statsrådet Moberg övergår till en ny argumentering. Nu gäller alltså inte den princip som man accepterade 1962, nämligen att privatskolor i speciella fall skulle kunna få bidrag. Nu säger statsrådet att man inte kan ge något till privatskolorna, ty man skall ge till det allmänna skolväsendet.

Jag tycker det är riktigt att ge den stora summan till det allmänna skolväsendet. Man här finns alltså en privatskola som utövar en experimentverksamhet, vars resultat kommer det allmänna skolväsendet till godo. Att då säga att vi inte kan ge några pengar till den skolan och att vi först skall ge pengarna till det allmänna skolväsendet innebär att man frångår principen från 1962, att i speciella fall bidrag skulle kunna ges till privatskola. Statsrådet säger att privatskolorna inte kan få bidrag.

Från denna nya ståndpunkt har man emellertid redan gjort en avvikelse. Man har gett statsbidrag till Kristoffer-

skolan, som bedriver försöksverksamhet även om denna enligt min åsikt kanske inte är av samma art som Samskolans. Jag tycker att det blir ett ganska märkvärdigt resultat av statsrådets resonemang. Resultatet blir ju att han underkänner utlåtanden från först Göteborgs skolstyrelse, sedan skolnämnden och därefter skolöverstyrelsen. Att statsrådet underkänner motionärernas expertis kan jag acceptera, men jag har svårare att förstå att han underkänner den expertis som säger att denna experimentverksamhet för ett tämligen ringa belopp är värdefull.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan försäkra statsrådet Moberg att vi i folkpartiet blev mycket glada när vi studerade årets statsverksproposition. Vi har ju under flera år försökt få fram ökade anslag till pedagogiskt utvecklingsarbete — men utan någon större framgång. Därför var det en angenäm överraskning när nu utbildningsdepartementet plötsligt beslöt att föreslå en ökning med hela fyra miljoner kronor av anslaget till en verksamhet som vi har ansett vara mycket värdefull.

Men om man nu föreslår fyra miljoner kronor till pedagogiskt utvecklingsarbete och samtidigt resonerar som så, att hela detta belopp på fyra miljoner skall förbrukas på det pedagogiska utvecklingsarbetet inom det allmänna skolväsendet, men inte kan acceptera tanken att offra 165 000 kronor till pedagogiskt utvecklingsarbete inom en privatskola, då tycker jag att man intar en orimlig ståndpunkt. Det är med förlov sagt att leka pelarhelgon, och det tycker jag inte att man skall göra inom utbildningsdepartementet.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Låt mig till fru Segerstedt Wiberg till slut bara få an-

föra, att vad jag har försökt säga tidigare är att i en situation då vi nu utökar resurserna för det pedagogiska utvecklingsarbetet vid de offentliga skolorna, ser jag inte de speciella skäl som har framkommit under tiden från i fjol, som skulle motivera att vi ger privata skolor särskilda anslag för pedagogisk utveckling.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! I mitt första anförande erinrade jag om att de kostnadskrävande reservationerna i detta utlåtande nr 8 som vi nu behandlar kostar tillsammans 865 000 kronor. Jag har stor respekt för en sådan summa. Det lilla avsnitt som vi just nu behandlar rör sig, som herr Axel Andersson nämnde, om 165 000 kronor av denna större summa.

Herr Andersson kom något in på vad utskottet hade beslutat i anledning av skolhusbyggnadsförslaget. Jag vill då fråga, hur läget var där. Jo, där var det så att statsrådet hade begärt att få fullmakt att efter hörande av kommunförbunden ta ställning till denna fråga. Vi fick då höra kommunförbunden, som gick emot en ändring. Då var det mycket enkelt för oss att komma överens på den punkten. Det är väl riktigt, herr Andersson.

Jag skulle sedan bara vilja tillägga, och här tror jag att vi är ganska ense i sak, att vi bör eftersträva den bästa möjliga undervisningen åt våra barn. Jag måste emellertid då understryka att vi nu på låg- och mellanstadiet har ungefär 26 000 klasser och även i dem pågår en pedagogisk försöksverksamhet av stort värde. Ingen kan därför påstå att om inte detta anslag beviljas har vi ingen pedagogisk försöksverksamhet. Så är inte fallet.

Herr talman! Jag vidhåller mitt tidigare yrkande.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Herr Näsström har alldeles rätt när han förklarar att vi hör-

Ang. bidrag till vissa privatskolor de kommunförbunden, men det var inte hela sanningen. Vi var väl tämligen överens om att vi inte en gång till skulle låta det ske som hade skett tidigare, då man fastställde schablonbidraget till 900 kronor och liksom i förskott tog ut en rationaliseringsvinst på skolbyggnadets område. Vi kom underfund med att vinsten av rationaliseringen blev praktiskt taget plus minus noll. Därför ville vi inte vara med om att än en gång ta ut en rationaliseringsvinst i förskott, som man inte har någon garanti för.

Avdelningens värderade ordförande och jag har tidigare haft ett resonemang beträffande de 165 000 kronorna. Jag var, herr talman, den gången vårdslös nog att påstå att de 165 000 kronorna i det stora sammanhanget inte var något annat än snuspengar. Det tyckte ordföranden var vårdslöst uttryckt. Låt oss göra ett litet räknexperiment. Vi skall göra av med 36 000 miljoner. Det finns ingen privat som har den möjligheten. Om vi plockar bort sex nollor kommer vi ned till 36 000 kronor. Det finns en del här i landet som efter det att de har betalat skatt kan göra av med ett sådant belopp för egen konsumtion. Gör vi samma operation med beloppet 165 000 kronor kommer vi ner till 16,5 öre. För den summan får man inte så förfärligt mycket snus.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan komme att framställas först särskilt avseende mom. 1 och 2 samt därefter särskilt rörande ettvarvt av mom. 3—6.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i mom. 1 och 2 hemställt.

Med avseende å mom. 3 gjorde herr förste vice talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr

Anslag till främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare

Thorsten Larsson m. fl. vid punkten avgivna, med 1 betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Svenungsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 13 mom. 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Thorsten Larsson m. fl. vid punkten avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Svenungsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 80;

Nej — 36.

Därjämte hade 13 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härefter bifölls på gjord proposition utskottets i mom. 4 gjorda hemställan.

Vidare gjorde herr förste vice talmannen enligt de rörande mom. 5 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den av herr *Näsström* m. fl. vid punkten avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen,

efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Näsström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 13 mom. 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr *Näsström* m. fl. vid punkten avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Näsström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 59.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i mom. 6.

Punkten 14

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 15

Anslag till främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare

I förevarande punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag och med avslag å motionerna I: 540, av herr *Stefanson* m. fl., och II:

Ang. bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet

686, av herr *Nordgren m. fl.*, till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett förslagsanslag av 4 073 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 540 och II: 686 hade yrkats, att riksdagen skulle besluta att inrätta ytterligare 1 000 bidragsrum och till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. anvisa ett förslagsanslag av 5 000 000 kronor.

Reservation hade anmälts av herr *Ståhl* (fp), utan angiven mening.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Jag skall be att få säga några ord i anslutning till herr *Ståhls* blanka reservation, som avgivits i anledning av motioner angående lärlingsutbildningen hos hantverksmästare. Jag är en av motionärerna i denna kammarre.

Jag tror inte att det finns några delade meningar om värdet av lärlingsutbildning inom hantverket. Detta framhålls dess bättre av utskottet självt. Under hänvisning till yrkesutbildningsberedningens väntade förslag till reformer vill utskottet emellertid inte avvika från propositionens förslag, som i viss mån håller tillbaka en eljest möjlig och av ungdomen eftertraktad utbildning. Antalet ansökningar om bidrag överstiger rätt väsentligt det nu disponibla utrymmet. Enligt min mening är det beklagligt att det just nu, när det finns både en öppen och en dold ungdomsarbetslöshet, inte skall vara möjligt att ge den hantverksutbildning som många unga människor önskar, bara av hänsyn till att en utredning eventuellt kan komma att framlägga ett förslag.

Efter utskottets avstyrkande av motionerna är inte mycket att göra här i kammaren i dag, men jag vill trots detta uttala som min mening att Kungl. Maj:t bör söka finna en utväg, t. ex. via till arbetsmarknadsstyrelsen anvisade medel eller senare med hjälp av en till-

läggsstat, att ge ungdomar som eljest skulle gå arbetslösa en utbildning av det nyttiga slag som det här är fråga om.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 16—18

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 19

Ang. bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om ändring av bestämmelserna om statsbidrag till byggnadsarbeten för skollokaler och elevhem enligt vad i statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 3 januari 1968 förordats, *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om de närmare grunderna för beräkning av bidragsunderlaget för statsbidraget till undervisningsmateriel för gymnasiet och fackskolan, *dels* medgiva, att förhandsbesked om statsbidrag till byggnadsarbeten för skolväsendet finge lämnas enligt vad i statsrådsprotokollet förordats, *dels* till Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m. för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 267 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 307, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 392, av herr *Hedlund m. fl.*, vari föreslagits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen skulle besluta att uttala, att resultatet av de pågående förhandlingarna mellan staten och kommunförbunden angående nya riktlinjer för statsbidrag till skolbyggnader borde underställas riksdagens prövning,

dels ock de likalydande motionerna I: 544, av herr *Wallmark*, och II: 570,

Anslag till gymnastik- och idrottshögskolorna

av herr *Turesson*, vari yrkats, att riksdagen skulle besluta att avslå Kungl. Maj:ts förslag om bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta om ändring av bestämmelserna om statsbidrag till byggnadsarbeten för skollokaler och elevhem.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen med bifall till motionerna I: 307 och II: 392 samt I: 544 och II: 570, förstnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta om ändring av bestämmelserna om statsbidrag till byggnadsarbeten för skollokaler och elevhem enligt vad i statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 3 januari 1968 förordats,

2. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om de närmare grunderna för beräkning av bidragsunderlaget för statsbidraget till undervisningsmateriel för gymnasiet och fackskolan,

3. att riksdagen måtte medgiva, att förhandsbesked om statsbidrag till byggnadsarbeten för skolväsendet finge lämnas enligt vad i statsrådsprotokollet förordats,

4. att riksdagen till Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m. för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett förslagsanslag av 267 000 000 kronor.

Herr **WALLMARK** (h):

Herr talman! På denna punkt har herr *Turesson* och jag väckt riksdagens såvitt jag vet kortaste motion, där vi helt enkelt föreslår att Kungl. Maj:ts begäran om bemyndigande att besluta ändring av bestämmelserna om statsbidrag till byggnadsarbeten för skollokaler och elevhem skall avslås. Jag kan samtidigt ha den utomordentliga tillfredsställelsen att företräda ett enhälligt statsutskott som tillstyrkt motionen, en något ovanlig situation, men man blir

ju särskilt glad när man får möjlighet att framträda i den egenskapen.

Bakom statsutskottets enhälliga förslag, som alltså innebär avslag på yrkandet i propositionen liksom att man icke tar ställning till skolöverstyrelsens sätt att beräkna statsbidragen till kommunerna, ligger den för kommunerna ytterst besvärliga frågan hur de skall finansiera skolbyggena utan att behöva skjuta till alltför mycket egna medel. Jag har bara velat göra den lilla kommentaren att innan några nya regler fastställes skall riksdagen få ta ställning till ett begärt förslag från Kungl. Maj:t. Kommunerna får alltså i lugn och ro förhandla med departementet innan de nya spelreglerna utfärdas.

Herr talman! Jag har tillfredsställelsen att yrka bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 20—22

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 23***Anslag till gymnastik- och idrottshögskolorna**

I förevarande punkt hade utskottet — som tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag beträffande anslag till gymnastik- och idrottshögskolorna — avfattat sin hemställan i elva särskilda, med 1—11 betecknade moment.

I mom. 11 hade utskottet hemställt, att riksdagen för budgetåret 1968/69 måtte anvisa till Ersättning till deltagare i utbildning av lärare vid yrkesundervisningen ett förslagsanslag av 14 610 000 kronor.

Herr **WALLMARK** (h):

Herr talman! Jag har begärt ordet på denna punkt trots att det inte finns vare sig någon motion eller någon speciell

motivering. Det är moment 11 under punkten som har vållat en hel del funderingar och litet oro runt om i näringslivet och förvaltningen, även i skolöverstyrelsen.

Skolöverstyrelsen hade i år liksom tidigare rätt många år begärt ett bidrag för utbildning av instruktörer inom näringsliv och förvaltning, men i samband med departementets behandling av ärendet har den rubriken i år strukits. Detta har både av skolöverstyrelsen och av näringslivet tolkats som om departementet icke längre anser att detta stöd skall utgå. I statsverkspropositionen finns dock inte någon motivering av föredraganden, statsrådet Moberg, för ett ställningstagande åt vare sig det ena eller det andra hållet.

Jag har gjort den tolkningen, på samma sätt som jag har kunnat göra i andra sammanhang då vissa missförstånd har uppstått, att departementschefen icke avsett att dessa stöd skall försvinna utan att de bör kunna hänföras till gruppen yrkeslärare inom industri och hantverk, till vilka utgår ett anslag på drygt 9 miljoner kronor.

Jag hade aviserat statsrådet Moberg om att jag skulle ställa frågan till honom. Huruvida det var detta som föranledde honom att lämna kammaren eller inte undandrar sig min bedömning. Jag tror emellertid att den tolkning jag här har gjort är den riktiga och att således även i fortsättningen utbildningen av instruktörer inom näringsliv och förvaltning kommer att stödjas av skolöverstyrelsen på samma sätt som hittills men under en annan rubrik.

Jag har, herr talman, velat anteckna detta till protokollet så att det inte kommer bort i hanteringen.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 24

Anslag till lärares fortbildning

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Lärares fortbildning m. m. för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 25 865 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat de likalydande motionerna I: 320, av herrar *Wirtén* och *Erik Filip Petersson*, samt II: 395, av fru *Nettelbrandt m. fl.*, vari anhållits, att 500 000 kronor måtte ställas till förfogande för utbildningskomplettering av småskollärare 1968/69.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 320 och II: 395 till Lärares fortbildning m. m. för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett reservationsanslag av 25 865 000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Axel Andersson* (fp), *Wirtén* (fp), *Ståhl* (fp), *Nihlfors* (fp) och *Källstad* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 320 och II: 395 till Lärares fortbildning m. m. för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett reservationsanslag av 26 365 000 kronor.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Flera viktiga skolfrågor är aviserade som särpropositioner under 1968 års riksdag. Utbildningsdepartementet har meddelat att förslag om bl. a. klass- och ämneslärarutbildningen, yrkesutbildningen, skolans arbetstider och ett ändringsförslag om grundskolans läroplaner kommer under våren.

I det läroplansförslag som skolöverstyrelsen har framlagt och som kommer

Anslag till lärares fortbildning

att utgöra bas för propositionen föreslås att engelska skall införas som obligatoriskt ämne i årskurs 3 på lågstadiet.

Redan vid behandlingen av lärarutbildningspropositionen vid föregående års riksdag fastslogs att småskollärarna i den lärarutbildning som startar under höstterminen i år skall erhålla utbildning för att undervisa i engelska. 1967 års beslut innebar således ett ställningstagande för att undervisningen i engelska skall påbörjas i grundskolans lågstadium.

Vi har från folkpartiets sida vid ett flertal tillfällen betonat det angelägna i att planera och förbereda skolreformer, större och mindre, så att övergången blir så smidig som möjligt.

Jag tycker att det problem som vi har tagit upp i reservationen vid punkten 24, föranledd av motioner från vårt håll, angående utbildningskomplettering i engelska för småskollärarna är ett exempel på just den ambitionen. Det är klart att den stora kader av tjänstgörande småskollärare, cirka 15 000, som inte i sin grundutbildning har engelska, snarast måste få tillfälle till komplettering i det ämnet. Den uppfattningen har också framförts av skolöverstyrelsen som i sina äskanden har tagit upp 500 000 kronor för ändamålet.

Överstyrelsen har också utfört visst planeringsarbete för en sådan utbildningskomplettering med början hösten 1968. Det äskade beloppet har bedömts räcka till utbildning av cirka 400 lärare, vilket alltså är relativt blygsamt. Det är emellertid av vikt att observera att den första utbildningsomgången också tjänar syftet att ge erfarenheter av hur lärarnas utbildningskomplettering i fortsättningen skall organiseras i större skala, inte bara i ämnet engelska utan också exempelvis i matematik och även för lärare på andra stadier.

Vetskapen om att fortbildningen av lärare i den modifierade grundskolan måste prioriteras mycket högt de närmaste åren gör att vi bedömt det som synnerligen angeläget att starta omedel-

bart och göra det med engelska för småskollärarna.

Den åttonde huvudtiteln har i likhet med andra huvudtitlar utsatts för en hårdhänt budgetbehandling — det har vi hört tidigare här i dag. Visserligen kan det sägas att ökningen i kronor räknat är betydande — 665 miljoner kronor. Men den helt dominerande delen av ökningen är av automatisk natur. Utrymmet för nya grepp är därför minimalt. Det kan exempelvis påvisas att endast en procent av medelsökningen inom den sektor som tillhör skolöverstyrelsens kompetensområde är av icke automatisk natur. Föredragande statsråd har inte heller motiverat sitt avslag på denna punkt med ekonomiska skäl utan vill i stället avvakta det formella beslutet om grundskolans läroplaner.

Som jag tidigare nämnt har vi från vårt håll hävdad att själva sakprövningen av förslaget att småskollärarna skall ha kompetens att undervisa i engelska redan är avklarad. Ett uppskjutande av den föreslagna utbildningskompletteringen medför därför enbart försämrade möjligheter för en smidig övergång till de nya läroplanerna.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Det är riktigt som herr Wirtén säger, att en stor del av de 664 miljonernas ökning av åttonde huvudtiteln sedan föregående år är av automatisk natur.

Men det råkar vara så att även dessa pengar måste skaffas fram. De regnar inte ned, utan frågan är var man kan hitta dem för att täcka de automatiska utgiftsökningarna. Med hänsyn till vad vi framhållit anser vi att den nya läroplanen bör komma innan vi tar slutgiltig ställning till denna fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wirtén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wirtén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 105;

Nej — 20.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 25—29

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 30

Lades till handlingarna.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av motioner om anslag till marketenterikassan av svenska FN-förbundet på Cypern; och nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1968/69.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av motioner om ökade möjligheter att erhålla statliga studielån, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av väckta motioner om utjämning genom kyrkofonden av kostnad för lön till kyrkovaktmästare; nr 3, i anledning av väckta motioner angående placeringen av prästlönefondsmedel; och

nr 4, i anledning av väckta motioner angående särskilda lagfartsbevis, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 4, i anledning av motioner om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten.

I de likalydande, vid 1968 års riksdag väckta motionerna I: 717, av herr *Strandberg*, och II: 913, av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*, hade, under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 620 och II: 774, hemställts, *dels* att riksdagen måtte med

Om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten

avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt här vore i fråga, ur budgeten, med undantag för anslag under beteckningen »avlöningar», avföra samtliga anslagsposter som ej överstege 600 000 kronor, samt anslag till kommittéer under huvudtitel IX; *dels* att Omkostnader hos diverse myndigheter måtte beräknas till 3 124 000 kronor under huvudtitel IX; *dels* att reservationsanslag till Diverse utgifter måtte beräknas till 7 669 000 kronor under huvudtitel IX; *dels* att riksdagen måtte, med ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt här vore i fråga, besluta, att samtliga omkostnadsanslag överstigande 600 000 kronor under huvudtitel IX skulle vara obetecknade samt minskas med en tiondel av det föreslagna anslagsbeloppet; *dels* att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att under de avförda anslagen föreliggande medelsbehov måtte i mån av medelstillgång tillgodoses inom ramen för här ifrågavarande anslag under huvudtitel IX.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte lämna motionerna I: 717 och II: 913 utan bifall.

Reservation hade avgivits av herrar *Carl Eskilsson* (h), *Lundberg* (h) och *Eliasson* i Moholm (h), vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 717 och II: 913

1. måtte godkänna i motionerna förordad överflyttning av medel från sak- och bidragsanslag till anslag till Diverse utgifter respektive Omkostnader hos diverse myndigheter, vilken överflyttning beräknades medgiva en total minskning av medelsbehovet med omkring tio procent,

2. måtte godkänna i motionerna förordad ändring beträffande vissa angivna större omkostnadsanslag, vilken

ändring beräknades medgiva en total minskning av medelsbehovet med omkring tio procent.

Herr **ESKILSSON** (h):

Herr talman! Frågan om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten, som rubriken på detta utskottsutlåtande lyder, har redan varit föremål för behandling i riksdagen en gång i år. För 14 dagar sedan debatterades nämligen statsutskottets utlåtande i motsvarande fråga för övriga huvudtitlar utom jordbrukets. Då redovisades ånyo de skäl som vi under flera år framfört från högerhåll för en ändrad budgetteknik, för en modernisering som både skulle innebära en förenkling och ge möjligheter till besparingar. Men tyvärr ville riksdagen inte heller i år följa motionärernas förslag.

Vi har alltså inte haft så stor framgång hittills för våra yrkanden, men det är möjligt att utvecklingen kommer att gå oss bättre i händer. I debatten den 14 februari erinrades från högerhåll om det nya redovisningssystem som föreslagits av 1964 års försvarskostnadsutredning. Där har framförts synpunkter som i hög grad sammanfaller med högermotionärernas förslag. Jordbruksutskottet erinrar också om Kungl. Maj:ts beslut om försök med programbudgetering vid ett större antal myndigheter, bl. a. inom jordbruksdepartementets ämbetsområde.

Kauhända får vi så småningom vara med om ett modernare synsätt inom budgettekniken än det som för närvarande gäller. Jag kan också påminna om att en ingående granskning av de olika posterna på en huvudtitel kan leda till besparingar. Med anledning av högermotioner tillsattes för mer än tio år sedan en utredning, jordbruksanslagsutredningen, som ingående granskade olika småanslag på jordbrukets huvudtitel. Men om inte resultatet blev så imponerande, ledde utredningsarbetet dock till besparingar på mellan en och två miljoner kronor. Jag tror att

Om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten

en liknande undersökning nu säkert skulle kunna ge goda resultat.

Herr talman! Det är alltså ingen ny fråga, utan det gäller ett ärende som redan tidigare varit föremål för behandling. Jag skall nöja mig med dessa ord och ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets utlåtande.

Herr **MOSSBERGER** (s):

Herr talman! Detta är, som herr Eskilsson mycket riktigt påpekade, ingen ny fråga. Den är ny endast så till vida att jordbruksutskottet har kommit med i bilden på grund av att motionerna i år har gällt även nionde huvudtitelns anslag. I övrigt har motioner i detta ärende förekommit ända sedan 1960. Riksdagen godkände bara för någon vecka sedan statsutskottets utlåtande i denna fråga. Det var inte något enhälligt avslag på motionerna, men det var en mycket stor majoritet bakom avslagsyrkandet.

Man behöver kanske inte orda så mycket om detta.

Jag tror att det i praktiken är mycket svårt att genomföra motionärernas förslag. Även om det givetvis är önskvärt att spara pengar, är det väl ändå — såsom här föreslagits — litet svårt att pruta de anslag det här gäller med tio procent. Tanken är naturligtvis mycket god, men frågan är vad ämbetsverken säger om detta, när de inte kan bereda sina anställda full sysselsättning på grund av en minskning av anslagen. Det blir ju följden av att man minskar på anslagen att vederbörande ämbetsverk inte får någon möjlighet att i full utsträckning sysselsätta sina anställda.

Ur den synpunkt som här anförts finns det ingen möjlighet att tillmötesgå motionärernas önskemål, och jag ber därför att få yrka bifall till vad utskottet föreslagit.

Herr **ESKILSSON** (h):

Herr talman! Jag tror att herr Mossberger helt har missförstått syftet med motionen och misstolkat innehållet, när han nu säger att ett bifall till motionen skulle göra det omöjligt för ämbetsverken att fullfölja sin verksamhet.

Motionen går inte ut på att minska varje enskilt anslag med tio procent. Den syftar till att genom en ändrad teknik, en programbudgetering eller någonting annat ge de olika ämbetsverken en ram att hålla sig inom och därigenom ge de olika verksamhetscheferna större möjlighet och större rörelsefrihet att använda anslagen där de bäst kommer till nytta.

Dessutom är det väl ett icke alldeles okänt faktum att det finns en tendens att utnyttja ett anslag till sista kronan, om det har blivit beviljat. Men genom den föreslagna anordningen skulle man kunna komma ifrån den synpunkten på anslagets utnyttjande och i stället få fram ett större kostnadsmedvetande och sparsamhetsmedvetande.

Herr **MOSSBERGER** (s):

Herr talman! Jag vill gärna hålla med herr Eskilsson om att man kan spara pengar, bör man göra det. Utskottet har i slutet av sitt utlåtande erinrat om den utredning om programbudgetfrågor som redan pågår, och det är möjligt att den utredningen kan komma med ett förslag på denna punkt. Men det finns också en annan metod att spara pengar, och den är att låta bli att motionera om saker och ting som innebär förhöjda anslag — vilket herr Eskilsson mycket väl känner till. Vi har haft att brottas med sådana motioner inom utskottet, och senast i går hade vi inom utskottet haft möjligheter att höja anslag med bortåt en halv miljon kronor. Man kan alltså spara pengar genom att låta bli att motionera.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen jämlikt därunder framkom-

Om statsbidrag till Jägarnas riksförbund

na yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Eskilsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Eskilsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 101;

Nej — 20.

Om statsbidrag till Jägarnas riksförbund

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 5, i anledning av motioner om statsbidrag till Jägarnas riksförbund.

I de likalydande, vid 1968 års riksdag väckta motionerna I: 491, av herr *Karlsson, Helge, m. fl.*, och II: 624, av herr *Wikner m. fl.*, hade föreslagits, att

riksdagen skulle besluta att uttala sig för, att ett årligt anslag ur jaktvårdsfonden av i motionerna angiven storleksordning borde tillerkännas Jägarnas riksförbund.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte lämna motionerna I: 491 och II: 624 utan bifall.

Herr **KARLSSON, HELGE**, (s):

Herr talman! De motioner som vi nu behandlar under jordbruksutskottets utlåtande nr 5 är gamla bekanta från åren 1966 och 1967. I motionerna yrkar vi motionärer i år liksom tidigare att Jägarnas riksförbund ur jaktvårdsfonden skall erhålla ett anslag på förslagsvis 150 000 kronor till sin jaktvårdande verksamhet.

Utskottet erinrar i sitt utlåtande om riksdagsbesluten åren 1938 och 1951, som innebär att ledningen av jaktvårdsarbetet skall utövas av Svenska jägareförbundet. Men detta beslut utesluter inte möjligheten av att ge anslag ur jaktvårdsfonden även till andra organisationer som bedriver jaktvårdande verksamhet. Vi motionärer hävdar att Jägarnas riksförbund just är en sådan organisation, som bland sina 9 000 medlemmar bedriver en mycket omfattande jaktvårdande verksamhet i form av studiecirklar med studier kring jaktvårdsstadgar, älgskyttebanor, jaktstadgar o. d. för att öka jägarnas kompetens och även deras omsorg om viltet och viltvården.

Utskottet erinrar också om att det vore nödvändigt att dessa bägge — som man säger — rivaliserande organisationer samarbetade. Vi motionärer instämmer livligt i dessa tankegångar och tror att det är en utväg att få ett samarbete mellan organisationerna till stånd, om staten ger dem samma ekonomiska bidrag. Vad jag har mig bekant har det också inletts ett i varje fall förberedande samarbete för att undersöka möjligheterna att så småning-

om sammanföra dessa bägge organisationer till en gemensam organisation.

Vidare har man i utskottsutlåtandet pekat på den jaktutredning som är till-satt och som skall behandla vissa jakt-frågor och även, enligt direktiven, kan komma in på frågan om administrationen. Oavsett vilka resultat den ut-redningen kommer till, anser jag för min del att det inte utesluter möjlig-heten att vid detta tillfälle ge ett anslag till Jägarnas riksförbund. Jag tror att det skulle innebära en utomordentligt fin stimulans för dem i deras verksamhet. Jag skulle också föreställa mig att den jaktutredning som nu pågår näp-peligen kan komma på riksdagens bord i form av något förslag förrän om tre eller fyra år.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till de motioner som i detta ärende har väckts i första och andra kammaren.

I detta yttrande instämde herr *Lo-kander* (s).

Herr **MOSSBERGER** (s):

Herr talman! Även detta ärende är ju tidigare känt för kammaren. Under flera år i rad har ju anslag begärts till denna »sidoorganisation» — om jag vågar använda det uttrycket. Men det är ju så att riksdagen har bestämt att Svenska jägareförbundet och dess lokalavdelningar skall ha hand om jakt-vården. Det har ansetts att det skulle medföra administrativa oklarheter på ifrågavarande område, om man skulle ge pengar även till Jägarnas riksför-bund.

Det är ju ett enhälligt utskott som har avstyrkt motionerna, och det finns väl ingen anledning för kammaren att inta en annan ståndpunkt. Det är ju riktigt som det här har sagts att en ut-redning har tillsatts, och om jag inte är alldeles felaktigt underrättad sitter herr Helge Karlsson med i den utredningen. Han har således stora möjligheter att i utredningen lägga fram förslag som

Om statsbidrag till Jägarnas riksförbund kanske kan tillgodose de synpunkter som han har hävdad här.

Det nya i utskottets behandling är egentligen att vi har understrukt möj-ligheten att försöka få ett samarbete mellan ifrågavarande organisationer, och jag skulle nu till herr Helge Karls-son också vilja säga: Försök att få ett bättre samarbete med den andra orga-nisationen, så att vi slipper dessa stri-digheter!

Jag yrkar bifall till utskottets för-slag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talman-nen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Karlsson, Helge*, begärde vote-ring, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och god-kändes en så lydande omröstningspro-position:

Den, som bifaller vad jordbruksut-skottet hemställt i sitt utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles de i ämnet väck-ta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositio-nen ånyo uppläst, verkställdes omröst-ningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-pro-positionen.

Vid förnyad föredragning av jord-bruksutskottets utlåtande nr 6, i anled-ning av motioner angående ett ränte-

Om förstärkning av de statliga organens press- och informationstjänst

och amorteringsfritt lån till djursjukhuset i Strömsholm, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om förstärkning av de statliga organens press- och informationstjänst

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 2, i anledning av motioner angående centraler för information till medborgare, angående informationen om de sociala förhållandena samt om förstärkning av de statliga organens press- och informationstjänst.

Till allmänna beredningsutskottet hade hänvisats

1) de likalydande motionerna I: 29, av herr *Bengtson*, samt II: 45, av herr *Börjesson* i Falköping och herr *Eriksson* i Bäckmora,

2) de likalydande motionerna I: 90, av fru *Elvy Olsson m. fl.*, samt II: 129, av herr *Gustavsson* i Alvesta och herr *Gomér*, ävensom

3) de likalydande motionerna I: 300, av herr *Palm m. fl.*, och II: 375, av fröken *Olsson m. fl.*

I motionerna I: 300 och II: 375 hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om att åtgärder vidtoges för förstärkning av press- och informationstjänsten för de statliga organ, där så vid prövning befunnes synnerligen angeläget, i avvaktan på nu påbörjat utredningsarbete.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I: 29 och II: 45, de likalydande motionerna I: 90 och II: 129 samt de likalydande motionerna I: 300 och II: 375 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr PALM (s):

Herr talman! Jag avser inte att uppehålla tiden särskilt många minuter med anledning av motionen I: 300. Det finns

emellertid en formulering i allmänna beredningsutskottets utlåtande som jag faktiskt vill understryka.

Vi har velat bygga ut presstjänsten vid statliga verk och myndigheter, där man är helt i avsaknad av sådan. Vi har resonerat på så sätt i motionen att här finns vissa statliga verk och myndigheter som har en väl utbyggd presstjänst med ganska mycket folk och att man kanske skulle kunna lösa dessa frågor temporärt genom överflyttningar till verk och myndigheter som helt saknar folk som sköter dessa uppgifter.

Jag noterar med viss tillfredsställelse att utskottet ställer sig positivt i sin skrivning. Utskottet skriver att med hänsyn till den utredning som har tillsatts i denna fråga i fjol torde en ingående bedömning av den lämpliga fördelningen och organisationen av myndigheternas resurser för informationstjänst komma att verkställas av informationsutredningen. Enligt utskottets mening bör åtgärder i det av motionärerna angivna syftet kunna vidtagas — om så anses erforderligt — redan på grundval av mer preliminära resultat från utredningen.

Detta finner vi vara ytterst angeläget. Vi har ju motionerat om detta vid flera tillfällen. Redan 1963 motionerades om en utbyggd statlig informationsverksamhet, och 1965 väcktes en socialdemokratisk motion om att den statliga informationsverksamhetens omfattning, inriktning och utformning borde utredas. Det blev även då en mycket välvillig skrivning av utskottet. Man hänvisade då till en annan utredning som sysslade med statlig publicering, en utredning som bedrevs av statskontoret och riksrevisionsverket.

Den utredningen blev klar våren 1966. Det har hänvisats till den vid flera tillfällen, men när den levererades stod där inte ett enda ord om den statliga pressinformationens ordnande. Efter detta har vi åter fört denna fråga på tal. Genom att utredningen har tillsatts skall väl något ske. Vi noterar

Om arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet m. m.

med glädje att man nu säger att det bör finnas möjligheter att göra någonting innan utredningen är klar.

Den statliga pressinformationen vid olika myndigheter och verk är mycket ojämnt fördelad. Vi har i en katalog tidigare redovisat detta. Utrikesdepartementet har bl. a. en allmän sektion med 17 anställda och en pressektion med 18, statens upplysningsbyrå har 7, arbetsmarknadsverket har ett par man, domänstyrelsen har 6 stycken, försvarsstaben har 9, försvarsgrensstaben har förklarat att den har några anställda som sysslar med pressinformation, statens järnvägar har 10, rikspolisstyrelsen har 16, vattenfallsstyrelsen 7, telestyrelsen 7 o. s. v. Det har lagts till en rad myndigheter, som har fått denna fråga ordnad under den senaste tiden.

Men sedan finns en del verk, som helt saknar möjligheter i detta avseende. Vi har i vår motion särskilt nämnt kriminalvårdsstyrelsen. Jag har blivit särskilt bekant med dess förhållanden genom ett stalligt uppdrag, som har anknytningar till dess verksamhet. Det är ju fråga om en verksamhet, som har varit mycket diskuterad bl. a. i tidningarna genom breda opinionsyttringar samt genom opinionsmöten och konferenser. Efter vad jag förstår har det varit svårt att kunna förse dessa massmedia med faktiska upplysningar i den utsträckning som hade varit önskvärd för att få en nyanserad och kanske ännu korrektere diskussion än den som i många fall har förekommit. Det gäller bl. a. det verk, som jag nyss har pekat på. Vi har jämfört det med de verk som är så närbesläktade och så väl försedda med pressinformation. Kriminalvårdsstyrelsen saknar ju helt folk, som kan förklara och försvara vad som sker.

Vi har i motionen inte krävt några personalökningar med hänsyn till det allmänna ekonomiska läget, utan, som jag har sagt, endast omflyttningar.

Jag vill med detta, herr talman, endast markera behovet av att en del ini-

tiativ tas på detta område och att man inte ovillkorligen väntar på att utredningsmaterialet skall vara färdigt i alla dess detaljer och ligga på riksdagens bord.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motion nr I: 300.

I herr Palms anförande instämde fru *Wallentheim* (s) och herr *Dahlberg* (s).

Herr **MÖLLER** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionen I: 300; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av motion om en förbättrad upplysningsservice för värnpliktiga; och

nr 4, i anledning av motioner angående en omvärdering av kvinnans roll i samhället.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet m. m.

Föredrogos ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av motioner om arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet m. m.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 740, av herrar *Stefanson* och *Åkerlund*, samt II: 945, av herr *Nordgren*

Om arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet m. m.

m. fl., hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att den av 1965 års riksdag beslutade utredningen beträffande samordning och förenkling av de uppgifts- och uppbördsskyldigheter, som av det allmänna ålades företagen, omgående måtte tillsättas, så att de förslag utredningen komme fram till kunde föreläggas 1968 års höstriksdag, samt att utredning och förslag till bestämmelser genom vilka arbetsgivare medgäves rätt till ersättning för de uppbörds- och uppgiftsskyldigheter till det allmänna, vilka för närvarande icke vore ersättningsgrundande, måtte framläggas.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att de likalydande motionerna I: 740 och II: 945 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av fru *Hultell* (h), herrar *Kilsmo* (fp) och *Ernst Olsson* (cp), fru *Diesen* (h), fru *Nilsson* (cp) samt herrar *Blom* (fp), *Skoglösa* (cp), *Rimås* (fp), *Larsson* i Borrby (cp), *Nilsson* i Bästekille (h), *Nordgren* (h) och *Andersson* i Örebro (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 740 och II: 945 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om att den av 1965 års riksdag beslutade utredningen beträffande samordning och förenkling av de uppgifts- och uppbördsskyldigheter, som av det allmänna ålades företagen, omgående måtte tillsättas, så att de förslag utredningen komme fram till kunde föreläggas 1968 års höstriksdag, samt att utredning och förslag till bestämmelser genom vilka arbetsgivare medgäves rätt till ersättning för de uppbörds- och uppgiftsskyldigheter till det allmänna, vilka för närvarande icke vore ersättningsgrundande, måtte framläggas.

Fru **HULTELL** (h):

Herr talman! Den fråga som behandlas i allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 5 för 1968 har prövats av riksdagen årligen sedan 1960, men då riksdagen inte bifallit motionsförslagen har motionärerna återkommit. Beträffande ett avsnitt av motionerna — det gäller samordning och förenkling av de uppgifts- och uppbördsskyldigheter som av det allmänna åläggs företagen — anhöll 1965 års riksdag på förslag av beredningsutskottet i skrivelse till Kungl. Maj:t om en utredning. Frågan om en sådan utredning ligger fortfarande under Kungl. Maj:ts prövning.

I motionerna I: 740 och II: 945 till årets riksdag har särskilt framhållits, att det är angeläget att denna utredning tillsättes och påskyndas. Vid behandlingen av denna fråga förra året enades utskottet om att inte föreslå någon förnyad framställning om utredning men uttalade att utskottet fann det angeläget att en utredning kom till stånd utan onödig tidsutdräkt. Vid utskottsbehandlingen i år har utskottets majoritet gjort samma uttalande, men vi reserverar i utskottet anser, att utskottet bort hemställa att den av 1965 års riksdag begärda utredningen skulle tillsättas.

I motionerna har också upptagits frågan om ersättning till företagen för besväret och kostnaderna i samband med skatteuppbörd och uppgiftslämnande. Vid behandlingen av ersättningsfrågan har tidigare anförts att problemet skulle övervägas i samband med kommande omläggning av skattesystemet. I utredningsförslaget om mervärdeskatt har inte förslagslaget att ersättning skall utgå till skattskyldiga för deras arbete med uppbörd och redovisning av mervärdeskatten. För närvarande utgår viss ersättning till företagen för uppbörd av allmän varuskatt, vilket är den enda ersättning som förekommer. Då arbetet med redovisningen av mervärdeskatten torde komma att bli mera omfattande

Om arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet m. m.

och komplicerat, borde högre kostnadsersättning utgå för detta arbete.

Utskottets uttalande, att skyldigheten att lämna uppgifter inte avviker från den uppgiftsskyldighet, som i dagens samhälle åvilar varje medborgare utan att ersättning härför utgår, är ju högst märkligt. Man kan ju inte på något sätt jämföra detta med allt det arbete som åvilar företagen. Arbetsgivarnas uppbördsskyldighet innebär att ett företag årligen för enbart källskatt, ATP-avgift och allmän varuskatt har att erlägga avgifter vid 17 olika tillfällen. Därtill kommer eventuell restskatt, i vissa branscher punktskatt och kanske också införsel på lön m. m.

En utredning i ersättningsfrågan är därför mycket angelägen och bör snarast komma till stånd.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr KARLSSON, HELGE, (s):

Herr talman! Såsom fru Hultell här har erinrat om, är detta en fråga, som har behandlats i riksdagen sedan år 1960. Det är alltså nu den åttonde gången. Sju gånger har motionerna avslagits.

Det kanske därför inte finns någon större anledning att uppehålla sig nämnvärt vid denna fråga. Jag förmodar att kammaren flera gånger har hört de olika argumenten för och emot. Jag tror inte att det är mycket nytt som har kommit in i bilden. Jag vill dock erinra om, vilket fru Hultell var inne på, att viss ersättning utgår till arbetsgivarna bl. a. för deras uppgiftsskyldigheter. Det gäller bl. a. omsättningskatten och viss ersättning i form av räntevinster vid skatteindrivningen, alltså för den skatt som tas in genom företagen.

Alldeles självklart är att såväl företag som enskilda medborgare har en mängd uppgifter att lämna till myndigheter och till intresseorganisationer. År 1965 förordade utskottet en utredning av dessa frågor. Vi skriver från utskot-

tet ännu hårdare denna gång, att denna utredning bör komma till stånd. Jag har mig dock bekant att vissa utredningsarbeten sker. I senaste numret av Arbetsgivaren — nr 4 — anges att en kommitté är tillsatt inom denna organisation för att se över hela systemet med uppgiftslämnande både till myndigheter och till egna intresseorganisationer. Man talar där om att »man har ett gott samarbete här med mottagarna». Det vill jag tolka som så, att man har ett samarbete även med de berörda statliga myndigheterna.

En del av de uppgifter som man har skyldighet att lämna sammanhänger givetvis med föreskrifter i lag, men det finns andra uppgifter som arbetsgivarna frivilligt har åtagit sig att lämna. I samma nummer av Arbetsgivaren sägs, att inte mindre än 400 företag med tillsammans 300 000 anställda för närvarande lämnar uppgifter till försäkringskassan angående dem som är borta på grund av sjukdom. Det är ett samarbete som har inletts på detta område. Härför lämnas heller ingen ersättning, men överläggningar mellan försäkringskassan och arbetsgivarna pågår i det avseendet.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Hultell* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Meddelande ang. enkel fråga

Den, som bifaller vad allmänna beredningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Hultell* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 55.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsarbetet den 6 till den 7 mars 1968 för deltagande i sammanträde med Europarådets permanenta kommitté i Strasbourg.

Stockholm den 28 februari 1968.

Kaj Björk

Den begärda ledigheten beviljades.

Herr *ALEXANDERSON* (fp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Med hänsyn till omfattningen av det ärende, som avses i Kungl. Maj:ts proposition nr 19, med förslag till lag angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, m. m., hemställer jag, att kammaren måtte medgiva, att tiden för avgivande av motioner i anledning av nämnda proposition utsträcker till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar från den dag propositionen kom kammaren till handa.

Denna hemställan bifölls.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framställdes av herr *Edström* (fp) till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet: »Varför borttogs ej, som sjukförsäkringsutredningen hade föreslagit, i den nyligen utfärdade läkemedelskungörelsen bestämmelsen, att vid iterering av recept blott *ett* läkemedel eller *en* komposition får utskrivas på samma blankett, medförande fortsatt tidsspillan vid läkarkonsultationer?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.51.

In fidem

K.-G. Lindelöv

/ *Solveig Gemert*

Torsdagen den 29 februari

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 21 in-
nevarande månad.

Om vissa förberedelser för årets taxeringsarbete

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr Schöotts (h) fråga om vissa förberedelser för årets taxeringsarbete, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 20 februari, och anförde:

Herr talman! Herr Schött har frågat mig om sådana förberedelser för årets taxeringsarbete gjorts som erfordras på grund av att datareformen nödvändiggör att årets taxeringsarbete igångsättes tidigare än vad förut varit brukligt, t. ex. för tillhandahållande åt taxeringsnämnderna redan denna månad av olika blanketter, såsom för underrättelser till andra taxeringsnämnder och till skattskyldiga.

De ifrågavarande anmanings- och underrättelseblanketterna är cirka 40. De har brukat distribueras under februari och i början av mars.

Med tanke på omläggningen påbörjades arbetet med blanketterna denna gång en månad tidigare än vanligt. Till följd av bl. a. sjukdomsfall har emellertid det planerade tidsschemat inte helt kunnat hållas.

Av dessa 40 blanketter är 25 färdig-distribuerade från tryckeriet under februari. De resterande distribueras från tryckeriet successivt under första hälften av mars.

För att förebygga att taxeringsarbetet skulle lida men av den delvis någotsena distributionen, har riksskattenämnden i cirkulärbrev den 15 februari till samliga länsstyrelser meddelat, att — i fråga om de blanketter som inte distribuerats redan under februari — restupplagorna av förra årets motsvarande blanketter får användas under tiden till dess de nya blanketterna distribuerats. Den förhållandevis obetydliga förseningen av vissa blanketter torde därför — även om den i och för sig är beklaglig — inte i sakligt hänseende ha medfört något men för taxeringsarbetet.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Sträng för svaret på min fråga.

Förra torsdagen meddelade statsrådet i denna kammare på en fråga av herr Karl-Erik Eriksson angående tidigare tryckning och distribution av deklara-tionsblanketter, att något nämnvärt besvär för allmänheten eller för taxeringsfunktionärerna såvitt han hade sig bekant inte förekommit. Det svaret var för många, inte minst för taxeringsfunktionärer och lokala skattemyndigheter, något överraskande.

Lika överraskande är dagens svar, att den nu påtalade förseningen ej skall medföra något men för taxeringsarbetet. Då jag ställde min fråga till finansministern angående förberedelserna till årets taxeringsarbete, var jag okunnig om den fråga som jag här nyss berört. Däremot var jag medveten om den oro som råder runt om i vårt land därför att för taxeringsarbetet erforderliga blanketter ej kommit fram i tid.

Situationen är ju den, att taxerings-

Om vissa förberedelser för årets taxeringsarbete

materialet i år för första gången skall databehandlas. Detta förutsätter att taxeringsarbetet kommer i gång tidigare än föregående år och bedrivs i en hårdare takt. Sorteringen av deklara-tions- och taxeringsuppgifter har därför i år forcerats hos de lokala skattemyndig-heterna vilka vid det här laget som regel fått ut en del material till taxerings-nämnderna. För dessa har lagts upp särskilda tidsplaner för leverans av taxeringsbesluten till skattemyndighe-terna. Men hur skall dessa tidsplaner kunna hållas, när taxeringsnämnderna ännu ej fått alla för arbetet erforderliga blanketter?

Hos de lokala skattemyndigheterna har vidare denna månad taxerings-nämndsordförandena varit inkallade för genomgång av anvisningar för redovis-ning av taxeringsnämndernas beslut en-ligt det nya systemet. Det är naturligt-vis otillfredsställande att vid dessa stu-diedagar för taxeringsfunktionärer ej alla i taxeringsarbetet aktuella blanket-ter varit tillgängliga. Än mer otillfreds-ställande är att de såvitt jag kunnat finna ej är tillgängliga för taxerings-nämnderna ens denna dag.

Inte utan förvåning har jag tagit del av den av statsrådet återopade skrivel-sen av den 15 februari från riksskatte-nämnden till samtliga länsstyrelser, vari meddelas att arbetet med 1968 års an-manings- och underrättelseblanketter nu fortskridit så långt, att uppgift kan med vissa undantag lämnas huruvida restupplagorna av 1967 års blanketter får användas vid innevarande års taxer-ning.

Ett sorgligt faktum är att den ansva-riga myndigheten behövt meddela, att de nya blanketterna ej är klara och för övrigt dröjt så länge med denna skri-velse och därutöver faktiskt i vissa fall ännu ej kunnat lämna uppgift om vilka blanketter, som kan användas vid det taxeringsarbete som nu påbörjats. Bes-ked har kunnat lämnas exempelvis om att tidigare blanketter, avseende sam-taxering och skönstaxering, ej får an-

vändas, men några nya godkända blan-ketter för dessa taxeringar har ännu ej kommit myndigheterna till handa.

Situationen förbättras inte av att blanketterna i år ändrats från stående till liggande A 5 och i vissa fall från A 5 till A 4, vilket medfört att även ku-vert nu fått annan utformning. Någon nytryckning av äldre kuvert blir det inte, och därför blir användningen av vissa av 1967 års blanketter beroende av om länsstyrelserna har några gamla kuvert kvar. Enligt uppgifter är läget på sina håll ganska förvirrat. Man har kuvert till nya blanketter, men inga så-dana blanketter som kuverten är av-sedda för.

Herr talman! Då det här gäller en enkel fråga, måste jag fatta mig kort. Jag konstaterar endast, att situationen för taxeringsnämnderna och de lokala skattemyndigheterna på grund av de här påtalade förhållandena är mycket besvärlig. Såvitt jag kan bedöma, är den avsevärt allvarligare än vad finansmi-nisterns svar ger vid handen. Finansmi-nisterns uppfattning att förseningen av blanketter icke i sakligt hänseende skul-le ha medfört något men för taxerings-arbetet delas måhända av den myndig-het, som är ansvarig för förseningen, men icke av landets lokala skattemyn-digheter och taxeringsfunktionärer. Vil-ka konsekvenserna i verkligheten blir för årets taxering får vi se.

Jag vädjar till slut till finansministern att på allt sätt underlätta de åtgärder som kan visa sig behövliga för att neu-tralisera den uppkomna skadan och för att förhindra ett upprepande ett kommande år.

Än en gång tackar jag för svaret.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag tycker att frågestäl-laren med förlov sagt överdrev litet grand i sina dystra kommentarer. När jag svarade herr Eriksson för en vecka sedan fattade jag honom så, att hans fråga gällde deklara-tionsblanketterna. I själva verket hade han tydligen räk-

Om vissa förberedelser för årets taxeringsarbete

nat med att fråga om samma sak som herr Schött nu kompletterar honom med genom att ställa den fråga som jag besvarat i dag. Följaktligen har jag nu givit mitt svar i både avsnitten.

Herr Schötts inlägg fattade jag på det sättet, att han är missnöjd icke allenast med svaret på sin egen fråga utan också med svaret på den fråga herr Eriksson ställde. Jag tror dock att i fråga om distributionen av deklara-tionsformulär till den svenska allmänheten torde det knappast finnas anledning till grundad kritik. Man skriver i allmänhet inte sin deklaration förrän sista veckan, främst med hänsyn till att man inte får in uppgifterna om sina inkomster förrän i bästa fall tio dagar före den 15 februari.

I fråga om blankettmaterialet för deklara-tionen hörde jag mig för på de olika utlämningsställena — postbanken, Sveriges Kreditbank och några andra institutioner — och det visade sig då att blanketterna fanns tillgängliga för allmänheten i så god tid att några svårigheter inte förelåg på den punkten.

Vad så beträffar det mera kvalifice-rade materialet — om jag får använda det uttrycket — som herr Schött efterlyste, d. v. s. de specialblanketter som växlas mellan den lokala taxeringsmyndigheten och taxeringsnämnderna samt taxeringsnämnderna sinsemellan, har det varit normalt att dessa distribue-rats i februari och mars. Det var önskvärt att det kunnat ske tidigare den här gången med hänsyn till omläggningen på data. Det är ett beklagligt faktum att de människor som sysslar med det här blev sjuka och hade svårt att klara av uppgiften i tid. Men blanketterna har kommit i ungefär samma tid som tidigare år, och de som nu fattas distribue-ras under första hälften av mars månad.

Alla kan, som har framgått av svaret, inte distribueras. I det avseendet har man från riksskattenämndens sida sagt att vi får klara oss med det gamla årets formulär.

Detta skulle naturligtvis kunna vara anmärkningsvärt, om det vore oerfarna människor som hade att hantera blanketterna. Men det är ju rutinerat folk som sysslar med detta arbete, och så stora förändringar år från år är det inte fråga om, att vederbörande skulle stå handfallna om de får besked att de får klara sig med fjolårets blanketter därför att man tyvärr inte har lyckats få fram de nya i tid.

Jag menar att herr Schötts kommentarer var litet för dystra. Jag är medveten om att det hela inte har fungerat så perfekt som man skulle önska detta första år, men jag tror det fanns speciella skäl och förklaringar till det. Naturligtvis delar jag herr Schötts uppfattning att man i fortsättningen skall kunna räkna med att detta går mera friktionsfritt. Någon riksolycka har dock inte hänt, det tror jag att jag vågar säga.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Herr Erikssons fråga gällde bl. a. anledningen till att det saknats deklara-tionsblanketter för särbeskattning. Det är beklagligt att sådana blanketter inte fanns att tillgå samtidigt med den vanliga deklara-tionsblanketten. God service borde innebära att man kan erhålla de båda blanketterna samtidigt.

Jag hoppas att statsrådet Sträng har rätt när han säger att jag kanske ser för mörkt på situationen, men den är dock ganska allvarlig. Jag har så sent som i dag varit i kontakt med ordföranden i taxeringsnämndsordförandenas riksförbund, TOR, som underströk att situationen i år är en helt annan än tidigare när det gäller taxeringsarbetet. Man har fått lägga upp speciella tidtabeller för arbetet och framhålla för vederbörande hur angeläget det är att dessa tabeller följes. Att man då inte kunnat få fram det material som behövs tycker jag är en stor brist.

Till skillnad mot tidigare måste man

Om en vitbok om Vietnam

i år bedriva taxeringsarbetet snabbt och leverera in resultatet efter fastställd tidpunkt med hänsyn till databehandlingen.

Sjukdom är naturligtvis en beklaglig företeelse, men sådan förekommer ju hos alla myndigheter.

Jag måste säga att jag blev förbluffad när jag läste att arbetet med dessa nya blanketter hade påbörjats en månad tidigare än brukligt. Jag kan inte underlåta att säga att det var ganska lätsinnigt att dröja så länge med detta arbete, eftersom situationen i år som sagt är en helt annan än tidigare.

När statsrådet Sträng säger att vi rör oss med gamla beprövade funktionärer, får vi inte glömma att många av taxeringsnämndsordförandena är nya i arbetet. Det är svårt att få fram taxeringsnämndsordförande. Arbetet är grannlaga och besvärligt. Det minsta ordförandena kan fordra är att allt material som behövs finns tillgängligt när de sätter i gång med sitt arbete.

Herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Som herr talmannen torde ha observerat föreligger det en nyansskillnad mellan herr Schötts och mina värderingar. För fullständighetens skull vill jag bara komplettera herr Schötts inlägg på en punkt.

Naturligtvis är det önskvärt att man vid deklarationen också kan använda den blankett, som är erforderlig ifall man önskar särbeskattning i stället för sambeskattnig. Det är rationellt, och det är önskvärt. Men jag vill också framhålla att medan förfallodagen för inlämnande av den vanliga självdeklarationen är den 15 mars, så har jag begärt att förfallodagen för inlämnande av deklaration till särbeskattning skall ändras till den 1 juli.

Det är alltså inte fråga om att enskilda inte får möjlighet att hävda sin rätt. Det är fråga om ett extra besvär, när han inte kan avge deklaration för särbeskattning samtidigt med den re-

guljära deklarationen, men han förlorar rättsmässigt ingenting i sin egen skap av deklarat.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Om en vitbok om Vietnam

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **NILSSON** erhöll ordet för att besvara herr *Dahléns* (fp) fråga om en vitbok om Vietnam, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 22 februari, och yttrade:

Herr talman! Herr Dahlén har frågat mig vad anledningen är till att den av riksdagen för ett år sedan begärda vitboken om Vietnam ännu inte publicerats och när den kan väntas komma.

Som bekant innebar riksdagens beslut en hemställan till regeringen att utge en sammanställning av de offentliga svenska dokument, uttalanden och anföranden i vietnamfrågan, som publicerats i utrikesdepartementets akt-samlingar eller eljest bedöms vara av betydelse.

Arbetet med sammanställandet av denna vitbok pågår i utrikesdepartementet, och jag hoppas att det snart skall bli möjligt att publicera den, men jag kan för dagen icke ange någon exakt tid. Vår strävan är naturligtvis att göra den så täckande som möjligt, och på sistone har utvecklingen som bekant gett anledning till ett flertal viktiga svenska uttalanden i vietnamfrågan, som bör införlivas med det tidigare materialet.

Herr **DAHLÉN** (fp):

Herr talman! Utrikesutskottet ansåg i fjol, och riksdagen godtog den uppfattningen, att det skulle vara nyttigt att få en sammanställning av sådana uttalanden som utrikesministern här skildrade; det vore nyttigt därför att detta ju är den mest diskuterade utrikespolitiska

Om en vitbok om Vietnam

fråga vi har. Det är angeläget att veta vad den svenska regeringen uttalar och vad även andra dokument kan innehålla.

Utrikesministern har tydligen inte delat den uppfattningen — annars skulle det knappast ha varit nödvändigt för mig att ställa frågan. Det kan ju inte vara så att utrikesdepartementet behöver ett år eller ännu längre tid på sig för att plocka ihop dessa papper — jag föreställer mig att de måste finnas samlade, och i varje fall kan det inte behövas ett år för att klara av saken.

Något har väl också hänt beträffande utrikesministerns inställning till detta. I den skrivelse som bara för några veckor sedan lämnades till riksdagen beträffande åtgärder i anledning av 1967 års riksdags skrivelse används nämligen den formulering som alltid utnyttjas då regeringen icke tagit ställning om man skall göra någonting åt det riksdagen har begärt. Utrikesministern visste då alltså inte om det skulle bli någon vitbok eller ej. Därför är det bra att vi nu får besked om att en vitbok kommer.

Man kan aldrig vänta så länge med en publikation av detta slag att man är säker på att alla eventuellt tänkbara framtida uttalanden kommer med. I så fall skulle sådana här skrifter aldrig bli publicerade.

Det är alldeles riktigt när utrikesministern säger att en del intressanta uttalanden har kommit under senaste tiden. Men låt oss säga att utrikesdepartementet behövde tre eller fyra månader på sig för att samla papperen, så tycker jag nog att den tiden är väl tilltagen. Någon gång i somras hade det alltså varit möjligt att leverera en sådan här bok. Att man eventuellt vill vänta på vad som kunde komma att sägas i februari 1968 kan knappast vara skäl nog för att dröja.

Jag tackar för det besked jag fått och hoppas givetvis att det inte skall dröja ett år till innan boken kommer.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag kan i och för sig instämna med herr Dahlén i hans allmänna önskemål och uppfattning om vikten av att man får en vitbok och med en sammanställning om vad som sagts och gjorts i vietnamfrågan, som är den mest brännande utrikespolitiska angelägenhet vi för närvarande diskuterar.

Men jag kan inte komma ifrån, herr Dahlén, att det var riktigt när jag ansåg att vi borde dröja med utgivningen eftersom jag hade på känn att en del viktigt material skulle tillkomma nu på vårsidan, något som sedermera visade sig bli fallet. På det sättet kunde vi få den bästa tänkbara täckning, något som jag också trodde kunde vara angeläget för riksdagen själv.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Jag instämmer i att det är bra att få en så täckande framställning som möjligt, även ur tidssynpunkt. Men det var väl ändå inte möjligt för herr utrikesministern att förra sommaren veta, att han i februari 1968 skulle få besök av den nordvietnamesiske ambassadören i Moskva. Och längre tid än fyra, fem månader — om jag nu utsträcker tiden i detta anförande — kan väl inte UD behöva för att plocka ihop de här papperen?

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Min avsikt var att man skulle ge en så fyllig bild av vår vietnampolitik som möjlig. Och, herr Dahlén, jag var helt medveten om att ting kunde inträffa på höstkanten och vårkanten, som inte gällde den nordvietnamesiske ambassadörens besök här. Det var detta som föranledde mig att vänta just för att få en så fyllig vitbok som möjligt. Den riskerade nämligen annars enligt mitt förmenande att bli alltför tunn.

Ang. information till polispersonalen beträffande reglerna för användning av skjutvapen

Jag trodde inte att det skulle läggas mig till last att man tövade något med utgivningen och att den inte precis kom ut under den sistlidna sommaren.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Det är mycket glädjande att vi har en utrikesminister med en sådan profetisk syn, att han förra sommaren kunde förstå att det skulle hända en hel del.

Jag hoppas därför, att när han nu säger att han nu kan ge ut en sådan här vitbok, så har han använt sin profetiska syn som blickat in i framtiden och sagt honom att nu kommer ingenting av den karaktären att hända, utan nu kan boken komma ut.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. information till polispersonalen beträffande reglerna för användning av skjutvapen

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet KLING erhöll ordet för att besvara herr Björks (s) fråga angående information till polispersonalen beträffande reglerna för användning av skjutvapen, vilken fråga intogs i kammarens protokoll för den 20 februari, och anförde:

Herr talman! Herr Björk har frågat mig om jag anser att det föreligger behov av ytterligare åtgärder för att bland polispersonalen sprida kännedom om gällande regler för polismäns användning av skjutvapen.

Fr. o. m. den 1 juli 1967 gäller följande föreskrifter.

I en polismans grundutbildning ingår teoretisk och praktisk utbildning i vapnets bruk och genomgång av bestämmelserna om rätten att bruka skjutvapen i polistjänsten. För att polisman skall ha rätt att bära skjutvapen i po-

listjänsten krävs bl. a. att han visat att han väl känner till gällande bestämmelser om förutsättningarna för att få bruka vapnet.

Varje polisman som skall bära skjutvapen i tjänsten skall vidare minst vartannat år genomgå ett prov för kontroll av att hans kunskaper i fråga om vapnets handhavande består. I provet ingår ett skriftligt prov angående bestämmelserna om bruket av skjutvapen i polistjänsten. Godkänt prov är en förutsättning för polismans fortsatta rätt att bära tjänstevapen.

Inom varje polisdistrikt anordnas årligen ett antal övningar i tjänstevapens bruk. Vid dessa övningar, som leds av särskilt utbildade instruktörer, prövas också personalens kunskaper om gällande bestämmelser om bruk av skjutvapen.

Av vad jag nu har sagt framgår, att det nu är väl sört för att polispersonalen bibringas erforderliga kunskaper i gällande regler för bruk av skjutvapen i polistjänsten. Något behov av ytterligare åtgärder från min sida i detta hänseende anser jag därför inte föreligga.

Herr BJÖRK (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för hans svar på min fråga.

Bakgrunden till frågan var ett uppmärksammat intermezzo i Färgelanda, där en polisman använde sitt skjutvapen på ett uppenbarligen ytterst omdömeslöst och skrämmande sätt. Det ledde sedermera till åtal, och i samband med rättegången har flera tidningar publicerat uppgifter som i detta sammanhang är rätt anmärkningsvärda.

Den åtalade har med stöd av en annan polisman hävdad, att den undervisning som han fått vid polis-skolan i Göteborg angående gällande bestämmelser varit ytterligt otillräcklig. Det har också visat sig att överordnade under-

Ang. information till polispersonalen beträffande reglerna för användning av skjutvapen

låtitt att vidta de åtgärder som enligt gällande bestämmelser skulle ha vidtagits. En annan märklig omständighet är att det efter intermezzot i Färgelanda uppges ha distribuerats ett cirkulär i Vänersborgs polismästardistrikt, där man redogör för gällande bestämmelser med hänvisning till att ett stort antal befattningshavare inte känner till dem.

Det är klart att man inte utan vidare kan ta dessa uppgifter för gott, men för den händelse de hade varit helt ogrundade kunde man ha väntat sig, tycker jag, att såväl polisskolan i Göteborg som rikspolisstyrelsen skulle ha funnit anledning att energiskt dementera dessa uppgifter som har publicerats med stora rubriker i flera tidningar.

Uppgifterna är naturligtvis högst förvånande mot bakgrunden av det besked som justitieministern nu har lämnat, och jag vill därför ställa en kompletterande fråga, om detta är tillåtet: Kan de bestämmelser som gällde före den 1 juli 1967 ha varit mindre tillfredsställande, och är det tänkbart att i tjänst varande polismän så att säga slunkit igenom de nya bestämmelsernas maskor?

Jag anser att detta är en fråga av betydande principiell och praktisk räckvidd. Vi vet alla att det finns situationer, där det är angeläget och rent av nödvändigt för polismän att ha tillgång till skjutvapen och rätt att använda dem. Vi vet också att det finns åtskilliga andra situationer, där det är angeläget att polismän icke i onödan använder skjutvapen och där allmänheten skall kunna vara förvissad om att skjutvapen kommer att tillgripas endast i helt extrema lägen.

När sådana här frågor förs på tal, får jag ibland ett intryck av att man på polishåll känner sig irriterad. Man uppfattar det som ett slags angrepp mot polisen. Jag tror att det i själva verket är alldeles tvärtom. Med hänsyn till förhållandet mellan polisen och allmän-

heten är det viktigt att det finns restriktiva bestämmelser och att dessa är väl kända.

Våldsromantiken blommar just nu i många olika former och i många olika sammanhang. Jag tror att myndigheterna har allt skäl att undvika allting som på något sätt kan ytterligare underblåsa den. Man kan inte utesluta att det finns exempelvis psykiskt labila personer som i hemlighet drömmer om att polisen skall medverka till att blod skall flyta.

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! Herr Björk påstod att den undervisning som gavs före den 1 juli 1967 skulle ha varit undermålig och begärde besked om vilka bestämmelser som gällde före detta datum. Huvudskillnaden i jämförelse med nuvarande bestämmelser är i korthet den att tidigare fanns inte föreskriften om att prov skulle anställas vartannat år, men jag skall, om kammaren tillåter det, redogöra för bestämmelserna.

Grundläggande är ju 1961 års cirkulär om användningen av skjutvapen. Det gäller så gott som oförändrat men ändrades i vissa delar 1964. Ändringarna gjordes huvudsakligen i syfte att sätta cirkuläret i samklang med den nya brottsbalken.

Fr. o. m. den 1 januari 1962, som väl i det av herr Björk åberopade fallet är den aktuella tidpunkten, delades konstapelutbildningen upp i grundläggande teoretisk fackutbildning om åtta veckor och grundläggande praktisk utbildning om tolv veckor samt konstapelklass om cirka 21 veckor. I den grundläggande teoretiska fackutbildningen ingick 16 timmars praktisk utbildning i tjänstevapnets bruk. Varje elev fick skjuta ett visst antal skott och i samband därmed skedde också en genomgång av bestämmelserna om bruket av skjutvapen i tjänst, dvs. 1961 års cirkulär.

Ang. utredning om invandrarnas anpassning

I konstapelklassen erhöll eleverna minst 16 timmars vapenutbildning. Skjutningarna leddes av en instruktör som också gick igenom förutsättningarna för att få använda vapnet.

I ämnet ordningspolistjänst meddelades vid de båda teoretiska kurserna minst 4—6 timmars undervisning om rätten att använda våld och att bruka skjutvapen.

mycket riktigt har fått erfarenhet av värdet av dementier. Jag har också i andra sammanhang tillåtit mig att uppmana dem, som blir utsatta för falska beskyllningar i pressen, att icke förtrötta när det gäller att dementera. Jag tycker att polisskolan i Göteborg hade haft skäl att uppmärksamma denna varning.

Herr BJÖRK (s):

Herr talman! Jag vill understryka att jag inte har gjort några nåståenden om att undervisningen vid polisskolorna i detta avseende skulle vara undermålig. Jag har hänvisat till i ett flertal tidningar publicerade påståenden att så varit fallet och något förvånat mig över att dessa påståenden inte blivit bemötta.

De har nu blivit bemötta, alldeles särskilt genom justitieministerns senaste anförande. Jag beklagar bara att saken inte tidigare blivit tillrättalagd av polismyndigheterna. Och det tillrättaläggande som nu skett kan ju utgöra en illustration av nyttan med riksdagens frågeinstitut.

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! Herr Björk är ju gammal tidningsman och bör väl därför veta att man kanske får ta en del uppgifter med en nypa salt. Jag har varit i förbindelse med den aktuella polisskolan. Där ställer man sig oförstående till de uppgifter som förekommit och är faktiskt ganska upprörd över dem.

Vi vet emellertid alla att om någon av deltagarna i en kurs är frånvarande i viss betydande omfattning, kan slumpen göra att alla kunskapsluckorna faller på ett område.

Herr BJÖRK (s):

Herr talman! Till justitieministern vill jag bara säga, att jag som tidningsman

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! Med den sparsamhet som vidlåder statsförvaltningen tror jag inte att det finns någon myndighet här i landet, som har tillräckliga resurser för att dementera alla oriktiga uppgifter som förekommer.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. utredning om invandrarnas anpassning

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet JOHANSSON erhöll ordet för att besvara fru *Segerstedt Wibergs* (fp) fråga angående utredning om invandrarnas anpassning, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 27 februari, och yttrade:

Herr talman! Fru Segerstedt Wiberg har frågat när jag kommer att tillsätta den utredning om invandrarnas anpassning som omnämndes i statsverkspropositionen.

Arbetet med direktiv för en utredning om anpassningsfrågorna är ännu inte slutfört. Utredningen är avsedd att tillkallas under våren.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Johansson för svaret, men jag hade kanske hoppats att inrikesministern skulle ge mig ett något mer uttömmande besked. Våren är ju lång, och den här utredningen aviserades redan

Ang. utredning om invandrarnas anpassning

i statsverkspropositionen. Nu vet vi alltså inte när den kan komma — jag hoppas att eventuellt få ett kompletterande svar på den punkten.

Saken förefaller mig vara brådskande. Det är litet olyckligt om utredningen dröjer för länge. Utlänningsutredningen började på sin tid undersöka anpassningsproblemen, men avstod därifrån då arbetsgruppen för invandrarfrågor tillsatts. Nu väntar den i sin tur på att nästa utredning skall komma, och jag är rädd att man på detta sätt kanske försummar att ge utlänningarna eller invandrarna den hjälp de behöver.

En ganska egendomlig situation har uppstått. I förra veckan tog invandrar-tidningen — som väl får anses vara ett statligt organ — upp en kritik mot utlänningskommissionen. Kritiken visar att situationen i dag kännetecknas av ganska stor förvirring, och invandrarna har en svår ställning.

Inte heller har man fått klarhet i om kommun eller stat eller dessa båda gemensamt skall vidta åtgärder för att underlätta invandrarnas anpassning.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag medger att det kanske inte minst tidsmässigt är svårt att definiera begreppet våren, eftersom vårt land är så avlångt. I Skåne kommer våren vid en tidpunkt och längst upppe i norr vid en annan. Men om jag säger att vintern brukar vara slut i mars—april, därefter kommer våren och att sommaren brukar komma i början på juni så har fru Segerstedt Wiberg ett par månaders tid — april och maj — då hon kan vänta den här utredningen.

Önskemålet att utredningen kommer till stånd snabbare är förstäeligt, men det finns en bakgrund: vi är i färd med att skriva en proposition om utbildningspolitiken, och framför allt riktlinjerna för denna. Det arbetet blir också grundläggande för de direktiv om kom-

pletterande utredningsarbete, som skall till. Detta är bakgrunden till det som fru Segerstedt Wiberg anser vara en försening.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt på att vårt avlånga land gav möjligheter till ytterligare dröjsmål, men jag förstår att det kan dröja till fram emot juni innan den nya utredningen tillsättes — jag hoppas att inte behöva vänta ända tills den norrländska våren kommer.

Jag beklagar att det dröjer så länge. Enligt min uppfattning vore det lämpligare om anpassningsåtgärderna kom jämsides med den utlänningslagstiftning i övrigt, som nu utarbetas. Om inte händelserna hade fogat det så att vi fick arbetsgruppen samtidigt som utlänningsutredningen arbetade, så hade utlänningsutredningen kanske redan lagt fram förslag också om anpassningsåtgärder; det hade varit möjligt att kombinera samtliga åtgärder. Nu har effekten i stället blivit, att bearbetningen av utlänningsutredningens förslag fördröjer förslagen om anpassningsåtgärder. Och det är anpassningen som enligt min mening innefattar de allvarligaste och svåraste och mest brådskande problemen.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag har inte riktigt samma uppfattning som fru Segerstedt Wiberg i detta avseende.

Arbetsgruppens uppgift var att omedelbart ta itu med anpassningsåtgärder, och den har nedlagt ett utomordentligt arbete i det avseendet. Men det är klart att gruppen inte har kunnat lösa alla problem. Hade vi inte tillsatt arbetsgruppen så skulle vi nu ha stått på bottenplanet och funderat över vad som borde göras. Och det tycker vi nog hade varit det sämsta. Jag tror att det inte är någon större tidsförlust som har inträffat.

Ang. avtalsrätten för arbetsmarknadens organisationer

Fru **SEGERSTEDT WIBERG** (fp):

Herr talman! Jag är helt överens med inrikesministern om att gruppen har gjort ett mycket gott arbete. Men det är fortfarande något fel i behandlingen av invandrarna och utlänningarna, när invandringsgruppen anmärker på de åtgärder som utlänningskommissionen vidtar. Om man ser närmare på anpassningsåtgärderna finner man det egenomligt att kommissionen inte hunnit längre än att den arbetar på sådant sätt att den, som invandrartidningen påpekar, skickar översättningsarbete till ambassader utomlands när utlänningarna skall hjälpas. Det går ju orimligt långsamt. Såvida man inte uppmanar dem att skriva på svenska. Detta förefaller mig visa att man inte satt sig in i anpassningsproblemen. Utlänningskommissionen har dock det största ansvaret.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. avtalsrätten för arbetsmarknadens organisationer

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet **GUSTAFSSON** erhöll ordet för att besvara herr *Ferdinand Nilssons* (cp) fråga angående avtalsrätten för arbetsmarknadens organisationer, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 22 februari, och anförde:

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson har frågat mig om jag observerat diskussionen i pressen berörande att endast vissa av arbetsmarknadens större riksomfattande organisationer inom den statliga sektorn tillerkänts avtalsrätt i arbets- och lönefrågor medan andra organisationer anges ha placerats i sämre läge.

Herr Nilsson har vidare frågat mig om jag anser att sådana förhållanden kan bedömas ligga inom området för

den statliga övervakningen av konkurrensbegränsning, pris- och kostnadsfrågor.

Mitt svar på den första frågan är ja. Jag vill samtidigt göra ett tillrättaläggande. Någon tillerkänd rätt att sluta avtal finns inte i gällande lagstiftning. Däremot tillkommer förhandlingsrätt varje förening av arbetstagare beträffande bl. a. anställningsvillkor för föreningens medlemmar. Den fråga som föranlett diskussionen gäller enbart ordningen för utövande av denna förhandlingsrätt för vissa arbetstagarorganisationer som inte tillhör någon av de fyra huvudorganisationerna.

Mitt svar på den andra frågan är nej. Vad frågeställaren kunnat se för samband mellan de olika ämnesområdena är för mig obegripligt.

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för civildepartementet för hans svar.

Den första delen är såvitt jag förstår uttömmande. Statsrådet har observerat den debatt som här har förts och han gör en kommentar, som inte riktar sig mot mig utan mot debatten. Han säger nämligen, att här *inte föreligger någon avtalsrätt, utan endast förhandlingsrätt*. Det hör till de saker som det, för att anknyta till en tidigare debatt i dag, kanske skulle ha behövts information om, ty diskussionen har faktiskt gällt avtalsrätt och konkurrensen mellan organisationerna om denna enligt herr statsrådet obefintliga avtalsrätt.

Jag konstaterar detta, och jag vill säga att jag tycker att *det är beklagligt att inte fackliga organisationer av den omfattning, som det här gäller, har denna avtalsrätt*. Men det ankommer väl på statsmakterna att i behörig ordning pröva den saken. För närvarande kan man inte göra någonting åt det.

Orsaken till min andra fråga är vad som har sagts i debatten, där det talats om avtalsverkets skrivelse till vissa or-

Ang. avtalsrätten för arbetsmarknadens organisationer

organisationer — arbetsledarorganisationer och Lotsförbundet, men även, vill jag minnas, organisationer på andra områden. De har fått meddelande om att de fortfarande är bundna av avtal, som träffats av organisationer som de inte längre tillhör. Vidare är det en sak som är mycket intressant. I konkurrensen om själarna mellan de olika organisationerna har en ombudsman för TCO:s statstjänarorganisation uttryckt sin förargelse över att avtalsverket har hänskjutit konkurrentorganisationernas — alltså utbrytarnas — förhandlingar direkt till avtalsverket. Men han gör den förnumstiga anmärkningen, att förhandlingarna torde vara »tämmligen intresselösa», eftersom »endast de stora organisationerna disponerar den lönepott, som under året i olika sammanhang ställts till arbetstagarernas förfogande».

Man har också gärna velat göra gällande att utbrytarorganisationerna kommer i ett sämre läge och i bästa fall endast har att acceptera de avtal, som kommer till stånd mellan staten och de fyra s. k. huvudorganisationerna. Det är detta som har föranlett min fråga, ty det vore ju märkligt om det skulle vara så, att vissa organisationer på grund av statliga åtgärder bereds en bättre ställning och andra en sämre.

Jag fäste mig vid statsrådets svar på min andra fråga. Han svarade nej och sade, att vad frågeställaren kunde se för samband mellan de olika ämnesområdena var för honom obegripligt.

Det är inte mycket att göra åt den saken, detta att statsrådet inte har begripit sambandet. I proposition nr 75 till förra årets riksdag berördes just den statliga verksamheten på konkurrensområdet, och där pekades på konkurrensbegränsningslagens definition av skadlig konkurrensbegränsning. I lagens § 5 heter det att med skadlig verksamhet förstås konkurrensbegränsning, som på ett ur allmän synpunkt otillbörligt sätt påverkar konkurrensens verkningförmåga.

Till grund för propositionen låg den utredning som betecknats SOU 55:45, där det påpekas på sid. 122, att med konkurrensbegränsning i vidsträcktaste mening menas »varje omständighet som medför att konkurrensen inte är fullständigt fri och ohämmad». Om medlemmar i en organisation kommer i en sämre ställning — vilket jag icke har påstått, utan vilket har påståtts av de parter som diskuterat saken — så är det givetvis något som innebär en konkurrenshämning, en svårighet för olika organisationer att konkurrera med varandra.

Det är inte fråga om det resultat som uppnås vid förhandlingarna — de avtal organisationerna sluter med staten får väl anses vara skäligen och i överensstämmelse med statsintresset — utan det är fråga om *förhandlingarna* innan dessa avtal kommer till. Det borde vara värt att uppmärksammas, om konkurrensen därvidlag icke skulle vara fri och ohämmad i enlighet med de principer som statsmakterna har fastslagit i fråga om andra områden.

Jag är ledsen att statsrådet ställer sig oförstående till det resonemanget, som jag finner rätt naturligt. Jag är säker på att statsrådets uppfattning inte delas av de stora organisationerna, som påpekar att de har en alldeles särskild tillgång i sin ställning som huvudorganisationer, och naturligtvis inte heller av de organisationer som menar sig ha placerats i en sämre ställning.

Herr statsrådet GUSTAFSSON:

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i de inbördes strider som förs mellan de olika organisationerna på den här marknaden. Emellertid ligger det nog en smula överdrift i det uttalande från någon organisation, som herr Ferdinand Nilsson har refererat till, nämligen att de andra organisationerna inte skulle kunna disponera den lönepott som under året i olika sammanhang ställts till arbetstagarernas förfogande.

Ang. avtalsrätten för arbetsmarknadens organisationer

Det är alldeles uppenbart att vad det gäller löneposten för innevarande år och de generella tillägg, som kan komma ut ur den posten, så utgår de till alla oberoende av organisationstillhörighet.

Det må väl också tillåtas mig att nämna att de pressuppgifter, som herr Ferdinand Nilsson åberopar, synes hänföra sig till ett beslut av avtalsverket från den 18 februari i år. Det beslutet innebar att man så att säga tog tillbaka en rätt för olika verk och myndigheter att träffa kollektivavtal, som man tidigare hade delegerat ut. Denna rätt tog man, såvitt jag förstår, tillbaka till verket för att få större möjligheter att kontrollera den kommande utvecklingen. Med detta har ju avtalsverket icke inskränkt eller kunnat inskränka på organisationernas förhandlingsrätt. Jag vill därför än en gång understryka, att någon rätt för en organisation att få till stånd ett avtal — avtalsrätt — över huvud taget inte finns i gällande lagstiftning.

Jag är den första att beklaga att jag inte har lyckats fatta herr Ferdinand Nilssons andra fråga. Jag skall inte göra gällande att jag i fråga om intelligens och klarsynthet kan mäta mig med herr Nilsson, men jag måste tillägga att jag inte blev klokare av herr Nilssons senaste inlägg.

Jag har bara utgått ifrån att tillämpningsområdet för den lag, som för närvarande gäller om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet inskränker sig just till näringslivet. Till yttermera visso finns det ett uttryckligt undantag i lagens 28 §, där det sägs att lagen inte är tillämplig på överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetstagare angående arbetslön och andra arbetsvillkor. Den konkurrensbegränsningslag, som herr Nilsson hänvisade till, är alltså inte tillämplig på här ifrågakvarande marknad.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Först ber jag om överseende ifall jag har uttryckt mig litet vårdslöst. Det var inte min avsikt att ingå på någon som helst intelligensmätning i detta sammanhang. Om statsrådet Gustafsson tror det, har han missuppfattat mig. Det var herr statsrådet själv som förde in tanken på något sådant genom att tala om det som för honom var »obegripligt».

Statsrådet sade, att lagstiftningen om konkurrensbegränsning inte gäller i den mån denna har med arbetsavtal att göra. På den punkten förefaller det mig som om propositionen nr 75 och det material, som där serveras, är en smula oklar eller kanske t. o. m. tyder på något annat. I propositionen påpekar man just, att de faktorer som föreligger på olika områden skall spela roll vid den där mätningen. Det förefaller mig som om den lagstiftning det här gäller återverkar i det här fallet, ty annars är innebörden helt enkelt den att alla andra faktorer — men icke arbetsmarknadens — skulle vara underkastade fri konkurrens, och det vore väl ganska egenartat. Därigenom skulle ju fältet lämnas fritt för några, men icke för andra.

Men detta faller ju i viss mån utanför den diskussion som det här gäller och som rör de arbetstagarorganisationer som förhandlar med staten. Jag menar att en faktor som bör observeras i sammanhanget är risken för monopolism. Det är inte resultatet jag talar om. Men utesluter man vissa organisationer redan på förhandlingsstadiet eller placerar dem i en sämre ställning, så skapar man något som är otillfredsställande och otillräckligt. Om jag av statsrådets framställning får dra den slutsatsen att de s. k. huvudorganisationerna i detta fall inte är privilegierade, så drabbar det ganska hårt dessa huvudorganisationers propaganda för att få in människor i respektive organisationer och motverka utbrytarna. Jag finner statsrådets deklaration på denna punkt tämligen klar — och jag försöker begripa

Ang. sysselsättande av äldre, friställd arbetskraft i den statliga verksamheten

vad den innebär. Ger alltså herr statsrådet klart besked om att huvudorganisationerna på intet sätt är privilegierade i detta fall, då finns det naturligtvis inte samma anledning att fråga i vad mån detta hör till de områden där man kan befara en viss konkurrensbegränsning — då är konkurrensen obeskuren på förhandlingsstadiet. Och det anser jag vara en behållning av dagens diskussion som de statsanställdas här ifrågavarande huvudorganisationer bör kunna skriva sig till minnes. Herr statsrådet har sagt att det icke föreligger någon diskriminering.

Herr statsrådet **GUSTAFSSON**:

Herr talman! Jag skulle nog vilja veta vad herr Ferdinand Nilsson menar med att den ena eller andra är privilegierad i detta avseende. Enligt min uppfattning är det vid förhandlingar och upprättandet av kollektivavtal i stor utsträckning en fråga om styrka; det är inte alla gånger så mycket en fråga om rätt, utan det kommer mer an på vilken styrka de olika organisationerna och parterna kan mobilisera.

Herr Ferdinand Nilssons sammanblandning med konkurrensbegränsningslagstiftningen begripar jag fortfarande, det måste jag tyvärr erkänna, lika litet nu som i början. När jag först läste den enkla frågan erinrade jag mig historien om den lille grabben som frågade sin mamma: »Säg mamma, får en bofink se ut hur som helst?» Jag tänkte: Får en fråga i första kammaren se ut hur som helst?

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp):

Herr talman! Jag har medgivits att framställa frågan — den får tydligen se ut på det här viset.

Representanter för de stora organisationerna har sagt att de förhandlingar, som utbrytarorganisationerna äger rätt att föra med avtalsverket, är tämligen intresselösa eftersom det hela klarar sig

med huvudavtalet vilket alla har att rätta sig efter. Detta har varit utgångspunkten för mina reflexioner.

Sedan säger statsrådet att han fortfarande inte riktigt förstår vad detta skall ha med konkurrensbegränsning att göra. Tja, ifall de nu är så illa att gällande huvudavtal fastslår vissa fakta och att konkurrensen göres verkningslös genom konkurrensbegränsande åtgärder och andra ingrepp? Och, herr statsråd, det är välgörande att nu få konstaterat att det inte skall innebära något försvagande av de mindre organisationernas rätt att de inte får förhandla med myndigheterna, utan att deras avtalsförhandlingar skall drivas direkt med avtalsverket. Det är således inte riktigt som deras stora konkurrenter gör gällande att förhandlingarna då blir intresselösa. De är inte diskriminerade. Det föreligger ingen monopolism här.

Det är den slutsatsen jag har dragit, herr statsråd, och det är för att få klarhet i den frågan som jag har besvarat i dag. Jag tycker att det för dem det gäller kan vara rätt intressant.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. sysselsättande av äldre, friställd arbetskraft i den statliga verksamheten

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet **GUSTAFSSON** erhöll ordet för att besvara herr *Bloms* (fp) fråga till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående sysselsättande av äldre, friställd arbetskraft i den statliga verksamheten, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 15 februari, och yttrade:

Herr talman! Herr Blom har frågat inrikesministern vilka åtgärder som vidtagits för att underlätta för äldre friställd arbetskraft att erhålla sysselsättning vid statliga organ, statens affärsdrivande verk och statliga företag.

Ang. sysselsättande av äldre, friställd arbetskraft i den statliga verksamheten

Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Staten i egenskap av arbetsgivare har på skilda sätt sökt underlätta för äldre arbetskraft att få sysselsättning.

En utredning om äldre arbetskraft i statstjänst gjordes år 1960. Därvid förordades bl. a. att bestämmelser om högsta ålder för att få civil statlig anställning och för att vinna tillträde till verkutbildning skulle avskaffas. Inte heller vid platsannonsering eller dylikt borde åldersgränser få införas. Kungl. Maj:t gav genom ett cirkulär samma år myndigheterna i uppdrag att se över sina eventuella föreskrifter av detta slag.

Genom ett annat cirkulär år 1960 har Kungl. Maj:t fäst myndigheternas uppmärksamhet på vikten av att vid deltidarbete utnyttja bl. a. äldre personal.

I ytterligare ett cirkulär år 1960 har särskilda regler utfärdats rörande partiellt arbetsföra. Detta cirkulär omfattar givetvis också den äldre arbetskraften.

De nu refererade åtgärderna har betydelse för den äldre arbetskraften. Men också åtgärder av mera allmän karaktär verkar i samma riktning.

Sålunda handläggs frågor om placering av personal som blir övertalig vid organisationsändringar och omlokaliseringar av två särskilda nämnder, en för personal inom den civila statsförvaltningen och en för främst civil personal inom försvaret.

Vidare har Kungl. Maj:t i ett cirkulär föreskrivit att statsmyndighet skall om möjligt senast två månader innan sådan uppsägning träder i kraft, som avser minst tio personer, anmäla uppsägningen till arbetsmarknadsverket. Statsmyndighet är enligt samma cirkulär med vissa undantag skyldig att anmäla personalantagningar till arbetsförmedlingen. I första hand skall myndigheten rekrytera personal genom arbetsförmedlingen.

Staten som arbetsgivare har alltså vidtagit en rad olika åtgärder i syfte

att underlätta anställning av äldre arbetskraft inom statsförvaltningen inberäknat affärsverken. De statliga bolagen torde i huvudsak tillämpa liknande riktlinjer i sin personalpolitik.

Herr BLOM (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka civilministern för det utförliga svar som han nu gav på min fråga. Men jag måste tyvärr säga att trots att här redovisades en hel del åtgärder som skulle underlätta för äldre arbetskraft att erhålla anställning i statens tjänst, är jag ändå inte helt tillfredsställd med dessa åtgärder.

Som vi alla här i kammaren känner till har den pågående strukturförändringen av näringslivet medfört driftomläggningar och i många fall nedläggningar av hela företag, och det har resulterat i att anställd personal friställts. I det pressade läge som råder på arbetsmarknaden uppstår då ofta svårigheter för de anställda att få nya arbeten. Detta gäller speciellt för den äldre arbetskraften och kanske i särskilt hög grad för tjänstemännen. De som för närvarande torde ha de största svårigheterna att få nya anställningar är friställda tjänstemän i 45-årsåldern och äldre. Svårighet att finna lämplig omskolning för denna kategori föreligger också som regel.

Man måste tyvärr konstatera en stark tendens hos arbetsgivarna att vid nyanställningar — framför allt av tjänstemän — så gott som undantagslöst anta yngre arbetssökande. Detta placerar friställda tjänstemän i en nästan omöjlig situation när det gäller att få ny anställning. Som ett exempel bland många vill jag erinra om ett reportage i TV den 14 februari, då en socialvårdstjänsteman i Göteborg förklarade att i Göteborg är åtskilliga friställda tjänstemän hänvisade till att leva på socialunderstöd. Det gäller till och med för tjänstemän med kvalificerad utbildning vilka haft högt kvalificerade tjänster.

Ang. sysselsättande av äldre, friställd arbetskraft i den statliga verksamheten

Enligt mitt förmenande är det synnerligen angeläget att staten i egenskap av arbetsgivare inom den offentliga sektorn går före med gott exempel och i sin anställningspolitik varken formellt eller — och det är det viktigaste — i praktiken försvårar för äldre arbetskraft att konkurrera med yngre sökande. Man talar understundom om att staten skall vara mönsterarbetsgivare, och det bör vi inte glömma bort. Statsrådet redogjorde för det cirkulär som sändes ut till de statliga myndigheterna år 1960, vari begärdes en översyn av gällande åldersgränser för anställning av personal. Jag har för min del inte sett någon redovisning, och jag vet inte om det blev något resultat av det cirkuläret. Trots allt är jag rädd för att man inom många statliga organ i praktiken hellre satsar på yngre arbetssökande som konkurrerar med äldre sökande. Det förhållandet tror jag är särskilt markant på tjänstemannasidan. Beträffande arbetarsidan har jag uppfattningen att så inte är fallet.

Jag vill sålunda tacka civilministern för hans svar, men jag vill hävda den uppfattningen att ytterligare åtgärder borde kunna vidtas i fråga om den äldre friställda arbetskraftens möjlighet att få anställning hos staten.

Herr statsrådet GUSTAFSSON:

Herr talman! Herr Blom och jag skulle utan tvekan kunna föra den här diskussionen mycket länge. Det är många intressanta och även besvärliga problemställningar som finns involverade i frågan om att bereda den äldre arbetskraften sysselsättning. Emellertid blev jag litet förvånad, när herr Blom sade att han inte blivit på det klara med huruvida det gjorts någonting från statens sida för att underlätta för den äldre arbetskraften att få anställning. Jag tycker att jag i svaret har redovisat vad som gjorts. Man tar tagit bort spärrar som tidigare har funnits i olika avseenden — i fråga om tillträde till

statlig anställning, annonsering om statliga tjänster, utbildning inom verken osv. Det är klart att var och en som har drabbats av arbetslöshet kommer i en mycket besvärlig och beklaglig situation, men jag skulle inte vilja göra som herr Blom, vilken utan vidare går upp och säger att det är värre för den ena kategorin än för den andra, att det är värre om en tjänsteman blir arbetslös än om en arbetare blir det. Den kategoriklyvningen vill jag inte ansluta mig till. Enligt de senaste siffrorna för arbetslösheten, om jag minns dem rätt, var 3,3 procent av de arbetslöshetsförsäkrade som tillhör Landsorganisationen arbetslösa, och för dem som tillhör tjänstemannaorganisationer 0,6 procent. Arbetslösheten bland arbetarna är alltså enligt den statistiken ungefär fem gånger större än på tjänstemannasidan. Jag understryker igen att jag inte vill ha någon kategoriklyvning, utan vi skall här handla oavsett om vederbörande har etiketten arbetare eller tjänstemän.

Sedan, herr talman, skall jag gärna peka på en del åtgärder som statsmyndigheterna har gjort för att bereda äldre arbetskraft sysselsättning. Vattenfallsverket slopade åldersgränsen redan i början av 1960-talet, och i en liten enkät som gjorts från civildepartementets sida svaras att man medvetet vill främja anställandet av äldre arbetskraft. Detta gäller exempelvis s. k. grågossar som tjänstgör som vaktmästare, vaktmästarbiträden o. d. De kommer från både den privata sektorn och den offentliga och vattenfallsverket säger att man haft goda erfarenheter därav. Man har även lagt ned en hel del arbete på att omplacera sådana som annars skulle ha friställts inom detta företag. Man har också infört deltidsarbete, och man har anställt sådana som är partiellt arbetsföra.

Även inom andra verk, exempelvis posten, förekommer sådana här grågossejobb i viss utsträckning, låt vara att man för närvarande av andra skäl

Om rabatter för sjuk- och invalidpensionärer vid resa på statens järnvägar

har anställningsstopp vid postverket. Man skulle kunna gå igenom flera andra myndigheter och finna samma sak, men jag skall inte trötta kammaren med detta. Jag tror att det är en ganska genomgående tendens hos statliga verk och myndigheter att man försöker ge den äldre arbetskraften möjlighet till anställning.

Låt mig så nämna ett av de statliga bolagen, LKAB. Där tillämpas inte någon övre åldersgräns i anställningspolitiken, enligt vad bolaget uppgivit, även om man är medveten om att den som skall klara ett gruvjobb bör besitta en viss spänst. Man har också inom det företaget infört deltidarbete och mottar likaså partiellt arbetsföra. Det skulle gå att göra listan längre, herr talman, men jag skall nöja mig med vad jag anfört, vilket ytterligare visar att staten och de statliga bolagen för en human och progressiv politik då det gäller att ta vara på den äldre arbetskraften.

Herr BLOM (fp):

Herr talman! Civilministern har missuppfattat vad jag sade — jag gjorde ingen värdering, påstod inte att det skulle vara mera tragiskt för en tjänsteman än för en arbetare att bli friställd. Vad jag framförde var att de statliga myndigheterna och organen enligt min uppfattning inte undvikit att anställa äldre arbetskraft på arbetarsidan, medan de kanske i praktiken haft en benägenhet att när det gäller tjänstemännen föredra yngre framför äldre friställda som eventuellt kommer från den privata industrin.

Det är mycket tacknämligt att få höra av civilministern att de statliga myndigheterna är »på bättet» i detta avseende, men jag vill i alla fall till slut säga att de äldre tjänstemän inom den privata industrin, som blir friställda och har utomordentligt svårt att få ny anställning, besitter stor kunnighet och erfarenhet och ofta har en mycket stark yrkesambition inom sitt gebit.

Även om de kanske inte utfört precis sådant arbete som kan bli aktuellt i en statlig anställning, tänker jag mig att de relativt snabbt kan förskaffa sig alla kunskaper och insikter som är av betydelse. Enligt min mening får man inte låta åldern diskriminera dem i förhållande till yngre sökande. Man bör enligt min uppfattning ta större hänsyn till civila meriter och till lång anställningstid med goda vitsord.

Herr statsrådet GUSTAFSSON:

Herr talman! Jag har inte någon annan uppfattning än herr Blom då han talar om att tjänstemännen från den privata sidan i många fall är lika bra som andra eller måhända ännu bättre. Men på det statliga området gäller ju regeringsformens bestämmelser för anställning — endast förtjänst och skicklighet får vara avgörande vid anställning; i grundlagen sägs ingenting om att de anställningssökande skall vara i den eller den åldern.

Det kan väl också tilläggas att de statliga instanserna inte har obegränsade möjligheter att sysselsätta friställd arbetskraft — tvärtom är även den statliga verksamheten underkastad strukturella förändringar. Också inom det statliga området får vi emellanåt för mycket folk på det ena eller andra stället, och då måste man i första hand söka placera de övertaliga i något annat arbete. Eftersom de redan har statlig anställning, är det ganska naturligt att man måste placera dem inom det statliga området.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om rabatter för sjuk- och invalidpensionärer vid resa på statens järnvägar

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr Eric

Ang. tidpunkten för distribution av kungl. propositioner till riksdagens ledamöter
Gustaf Petersons (fp) fråga om rabatter för sjuk- och invalidpensionärer vid resa på statens järnvägar, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 21 februari, och anförde:

Herr talman! Herr Peterson har frågat mig om jag är beredd att vidta åtgärder för att sjuk- och invalidpensionärer skall erhålla samma särskilda rabatter vid SJ som folkpensionärer redan har.

Enligt de av 1963 års riksdag antagna riktlinjerna för trafikpolitiken har SJ att besluta om rabatter. Inom SJ pågår en översyn av hela taxsystemet för järnvägsresor och bussresor omfattande alla biljettformer och rabatter. SJ räknar med att ha översynen färdig om några veckor. Enligt vad jag erfarit övervägs i sammanhanget bl. a. de frågor som herr Peterson berört.

Herr **PETERSON, ERIC GUSTAF**, (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet Lundkvist för svaret. Det verkar hittills som om statsrådet och jag skulle ha den enda enkla frågan i dag att handskas med. Den är kanske också enkelspårig, då den gäller SJ.

Den första påminnelse som statsrådet gör här är att SJ har att bestämma om rabatterna enligt riksdagsbeslut. Det är kanske en mild och rättvis anmärkning mot att jag har ställt frågan, men jag har gjort det därför att jag har varit förvissad om att det inte finns några vattentäta skott mellan kommunikationsministern och SJ. Jag tror att jag ur sista meningen i svaret kan läsa mycket som är positivt.

Låt mig påminna om den gamle tennis spelaren Kalle Schröder, som spelade med konung Gustaf. Schröder hade blivit inkallad till ett militärförband i Norrland, och han bad kungen om hjälp att bli placerad vid ett stockholmsförband, så att han kunde klara

av träningen samtidigt. Kungen sade: »Det kan jag inte göra någonting åt.» Schröders replik blev: »Något har väl Ers Majestät att säga till om.»

Jag säger till herr statsrådet: »Något har väl kommunikationsministern att säga till om.»

Tack för svaret.

Herr statsrådet **LUNDKVIST**:

Herr talman! Jag vill naturligtvis inte bestrida att det är riktigt som herr Peterson säger att något har också kommunikationsministern att säga till om. Men jag tror att det kan vara riktigt att vi håller på den ordning som vi själva har bestämt här i riksdagen.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. tidpunkten för distribution av kungl. propositioner till riksdagens ledamöter

Herr statsrådet **GEIJER** erhöll ordet för att besvara herr *Fälldins* (cp) fråga till hans excellens herr statsministern angående tidpunkten för distribution av kungl. propositioner till riksdagens ledamöter, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 27 februari, och yttrade:

Herr talman! Herr Fälldin har frågat statsministern om han är villig medverka till att Kungl. Maj:ts propositioner i fortsättningen tillställs riksdagens ledamöter innan eller i vart fall samtidigt som de presenteras via massmedia. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

En proposition blir som sådan i regel offentlig först i och med att den avlämnas till riksdagen. I samband därmed eller senast då propositionen anmäls vid plenum delas propositionen ut till kamrarnas ledamöter genom riksdagens egen försorg. Riksdagsleda-

Ang. tidpunkten för distribution av kungl. propositioner till riksdagens ledamöter möterna får alltså del av Kungl. Maj:ts propositioner så snart det kan ske.

Som jag framhöll i anslutning till ett svar på en enkel fråga av herr Ferdinand Nilsson i november i fjol bör man emellertid från en propositions avlämnande och därmed dess offentliggörande skilja den förhandsinformation som ofta lämnas rörande en proposition. Sålunda förekommer att en sammanfattande redogörelse för en propositions innehåll lämnas från vederbörande departement till TT i samband med att trycklov meddelas. Vidare förekommer det att förhandsinformation om tillämnade regeringsförslag som senare föreläggs riksdagen i proposition lämnas genom tidskriftsartiklar och presskonferenser eller inlägg i samhällsdebatten. Möjligheten att på sådant sätt lämna allmänheten information om planerade reformer vill säkerligen ingen regering avhända sig.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Jag ber först att få tacka för svaret på frågan. Jag är ledsen att behöva säga att jag nog har det intrycket att statsrådet försöker urskulda vad som sker genom en advokatyr som inte är särskilt klarläggande. Man skall enligt svaret skilja mellan å ena sidan en propositions avlämnande och därmed dess offentliggörande och å andra sidan att en sammanfattande redogörelse för en propositions innehåll överlämnas till TT och massmedia, t. ex. i samband med en av regeringen anordnad presskonferens. Detta senare förfarande skulle enligt svaret icke vara att betrakta som ett offentliggörande av propositionen.

Propositionen angående stödet till de äldre arbetslösa är väl ett bra exempel på hur regeringen handlar med utnyttjande av de regler som skisseras i svaret. I torsdags i förra veckan anordnade regeringen en presskonferens. På kvällen samma dag kunde man följa delar av denna presskonferens i TV.

På fredagen var tidningarna fyllda med uppgifter om vad propositionen skulle komma att innehålla. Först under tisdagen den här veckan blev propositionen tillgänglig för riksdagens ledamöter. Det borde vara genant för regeringen att ställa riksdagens ledamöter i den situationen att de vid kontakt med väljarna inte kan ge besked utöver vad som har stått att läsa i tidningarna. Det bör observeras att ett annat statsråd nyss sagt till en erfaren pressman att man inte får ta allt som står i tidningarna för så säkra uppgifter att man i sin tur bygger vidare på dem. Om riksdagens ledamöter vid kontakt med väljarna får följdfrågor med anledning av tidningsuppgifterna, har de att säga ifrån att de inte ens fått det material som har tillställts tidningarna, än mindre fått själva propositionen. Jag vet inte hur detta uppfattas på regeringshåll. Låt mig säga att som riksdagsman uppfattar jag det som genant att behöva stå i den situationen.

Än mera anmärkningsvärt är det att se hur regeringen utnyttjar den situation som den skapat. Statssekreteraren i statsrådsberedningen Ingvar Carlsson är med i den s. k. riv-i-gång-kampanjen, och han har blivit refererad i måndagens nummer av Norrländska Socialdemokraten. Jag skall inte läsa hela referatet, ty det är förmodligen bekant på regeringshåll. Enligt referatet har herr Carlsson bl. a. kommenterat det utbyggda kontantstödet till äldre borstrationaliserade. Det stödet ville herr Carlsson se som något av det mest betydelsefulla för Norrbottens del. I tidningen står följande: »De här initiativen ska nu i valkampen användas för att ställa de borgerliga partierna mot väggen och få utsagt alternativet.» Vidare står det: »Som Carlsson uttryckte det: 'Det är ju så svårt att veta vad de har i bakfickan eftersom de föredrar att inget säga. De ligger och trycker i buskarna och väljarna måste vara minst sagt rådvilla.'»

Ang. tidpunkten för distribution av kungl. propositioner till riksdagens ledamöter

Vilka som trycker i buskarna är väl rätt klart. Inte är det oppositionens riksdagsmän. Det är regeringens propositioner som antingen har hamnat i en buske eller kommit åt sidan på något annat ställe. Jag vill sluta med att ställa en följdfråga: Är det för att möjliggöra sådana här manövrer som regeringen nu har börjat publicera sina propositioner på det sätt som jag just har beskrivit?

Herr statsrådet **GEIJER**:

Herr talman! Jag tycker inte att herr Fäldin behöver känna det genant att han inte vid ett möte med sina väljare har haft tillgång till en proposition som så småningom kommer till riksdagen men vars innehåll på annat sätt har blivit bekant för allmänheten. Jag kan erinra herr Fäldin om en annan situation som varken han eller någon i regeringen kan göra någonting åt. Det förhåller sig ju så att när en proposition är av den arten att den skall gå till lagrådet, blir lagrådsremissen offentlig, och då finns handlingarna tillgängliga för pressen och för massmedia. Det kan förflyta veckor för att inte säga månader innan ärendet efter lagrådsbehandlingen kommer på riksdagens bord. Sådana situationer är alltså i och för sig inte egendomliga, och jag tror säkert att allmänheten förstår detta.

Däremot måste jag reagera mot att herr Fäldin uppfattar detta som manövrer. Jag tycker att det är fullständigt naturligt att regeringen inte håller tyst med de förslag som den avser att lägga fram utan att den på ett ganska tidigt stadium i olika former ger offentlighet åt vad den avser att komma med.

I det speciella fall som herr Fäldin nu tog upp har jag faktiskt tagit reda på hur det låg till. Propositionen om de äldre arbetslösa inkom till kammaren den 23 februari kl. 14.30 exakt. Det var tydligen dagen efter den här ifrågasvarande presskonferensen.

Herr **FÄLLDIN** (cp):

Herr talman! Det tjänar kanske inte någonting till att vi diskuterar den här jämförelsen med lagrådsremissen. För det första har regeringen vid en remiss ännu inte tagit slutlig ställning till frågan. Det gör man när man har fått remissvaret. För det andra förmodar jag att om jag som riksdagsman är intresserad av lagrådsremissen, så har jag möjlighet att få ta del av den. Detta är den stora skillnaden.

Statsrådet säger att propositionen var tillgänglig den 23, om jag fattade rätt. Men det gällde original exemplet som sekreteraren har fått. Det är emellertid inte av intresse i sammanhanget. Det är delningsupplagan — den som vi riksdagsmän får på våra bänkar — som är intressant. Jag vill återkomma här till genom att säga att det väl inte är alldeles utan fog när jag talar om manövrer, ty om statssekreteraren i statsrådsberedningen — alltså inte vilken herre som helst utan en person som är insatt i arbetet och som, såvitt jag vet, har en del med regeringens samordningsarbete att göra — har utnyttjat tiden mellan presskonferensen och det tillfälle då vi fick propositionen till att beskylla oppositionen för att inte ha några alternativ, då har man rätt att dra sådana slutsatser som jag har gjort. Än mer anmärkningsvärt framstår det, om man till denna omständighet lägger det faktum att propositionen innehåller väsentliga ändringar jämfört med de utgångspunkter statsrådet hade för de direktiv som förelades utredningen och som bildat grund för denna. De ändringarna är föranledda av initiativ från oppositionen. Det är inte så att man har stått tomhänt eller handfallen i detta fall — och inte när man fått propositionen heller.

Jag tycker definitivt inte om den metod som man här har använt.

Interpellation om kreditstöd till verksamhet för tillvaratagande av stormskadat virke

Herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Att jag nämnde att propositionen hade kommit till riksdagen den 23 var inte därför att jag tyckte att detta hade någon större betydelse i sammanhanget. Jag förstår inte varför herr Fälldin tagit upp just detta fall. Han kunde lika gärna ha tagit upp frågan om det bostadspolitiska stödet till barnfamiljerna. I den frågan har det också hållits en presskonferens där det redogjordes för huvudinnehållet i den kommande propositionen. Det dröjer väl ännu någon tid innan den propositionen kommer.

I den fråga vi nu diskuterar var det av en ren tillfällighet som propositionen råkade komma riksdagen till handa dagen efter det presskonferensen hade ägt rum.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Statsrådet Geijer har rätt i att det inte är någon enstaka företeelse som gett mig anledning till denna fråga, men för att motivera och belysa den har jag använt en enstaka företeelse. Om frågeinstitutet gav oss tid därtill, skulle jag kunna ge ytterligare exempel.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 37, angående naturvårdsforskningens organisation och statsbidrag till avloppsreningsverk m. m.

Interpellation om kreditstöd till verksamhet för tillvaratagande av stormskadat virke

Ordet lämnades på begäran till herr FÄLLDIN (cp), som anförde:

Herr talman! Omkring årsskiftet 1966/67 drabbades kustområdet från

Medelpadsgränsen i söder och några mil in i Västerbotten i norr av mycket omfattande skador på växande skog till följd av storm och snö i kombination. Inom de berörda områdena har den skadade kubikmassan bedömts motsvara tre års normala uttag. Olika åtgärder har vidtagits för att ur skogsägarnas och samhällets synpunkt begränsa skadornas omfattning. Bl. a. har man genom besprutning med speciella preparat försökt förhindra insektsangrepp på den kvarstående skogen. Försäkringsbolagen har förklarat att man, enligt en med företrädare för skogsägarna överenskommen schablonregel, kommer att lämna bidrag till reproduktion i de fall skadorna haft en sådan omfattning att slutavverkning av beståndet är nödvändig. Genom proposition till årets riksdag har föreslagits ändrade regler för skogskontoinställningar vid likvider avseende stormfällt virke. Däremot har framställningar till regeringen om stödåtgärder till de mest drabbade skogsägarna under hänvisning till att skadorna är en följd av omständigheter som får sägas ha naturkatastrofs karaktär och som icke ryms inom vanligen förekommande försäkringsvillkor — icke lett till några åtgärder.

Det är självfallet angeläget både för skogsägaren och för samhället att så mycket som möjligt av den skadade virkesmassan upparbetas och tas till vara. Intensiva åtgärder har också satts in för att få fram virket till förädling. Dessa åtgärder har i sin tur lett till att det för närvarande inte finns möjligheter att finna avsättning för det övriga virke som kommer fram. Avsättningsmöjligheterna och prisbildningen på trä- och pappersindustrins produkter utgör självfallet den grundläggande orsaken till utvecklingen. Mot denna bakgrund har starka begränsningar i avverkningarna vidtagits eller planerats, och skogsbrukets arbetskraft kommer att drabbas av stora sysselsättningsvä-

righeter. För att möta denna situation har arbetsmarknadsverket antagit ett program innehållande olika åtgärder för att bistå dem som blir arbetslösa. Framför allt satsar man på utbildning och fortbildning för att möta de krav som reses i takt med den fortgående mekaniseringen inom skogsbruket.

Trots dessa åtgärder kvarstår sysselsättningsproblemet för många berörda inom detta område. Till detta kommer det faktum, att betydande virkeskvantiteter ligger kvar i skogen och tar skada. Sysselsättningssituationen inom skogsbruket är allmänt känd, och när det gäller omfattningen av det efter stormskadorna ännu ej upparbetade virket, har det bedömts utgå 20—25 miljoner kubikfot.

Genom en rad olika selektiva åtgärder har man försökt motverka att arbetslösheten skall få ytterligare utbredning. Dit hör t. ex. frisläppandet av investeringsfonderna för att möjliggöra för företag att producera på lager. I samma syfte har såväl kommunala som statliga industribeställningar — de förra med statliga bidrag — lagts ut.

Om statsmakterna t. ex. ställer krediter till förfogande och kompenserar för räntekostnader och i vissa fall ökade hanteringskostnader skapas möjligheter för att fortsätta tillvaratagandet av det skadade virket och överlagra det till nästa säsong. Överlagringen skulle kunna ske både i skogsägarföreningarnas och förädlingsindustriernas hand. Räntekostnaden torde i nuvarande ränteläge kunna uppskattas till ca 7 öre per kubikfot. I de fall där överlagringen inte kan ske i ordinarie virkesmagasin torde man få räkna med en viss extra hanteringskostnad.

Eftersom åtgärder i den riktning jag antytt dels skulle ha en positiv sysselsättningseffekt och dels skulle innebära

Meddelande ang. enkel fråga

tillvaratagande av en naturtillgång som eljest kan riskera att gå till spillo, torde de samhällskostnader som påfordras vara mycket väl motiverade och väl få en jämförelse med andra åtgärder varom full enighet rått.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd medverka till kreditgivning och räntekompensation för de lager- och extra hanteringskostnader som uppkommer genom tillvaratagande av de stormskadade virkeskvantiteterna och därmed samtidigt medverka till förbättrad sysselsättning i det berörda området?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framställdes av herr *Skärman* (fp) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet: »Anser Herr Statsrådet att Kungl. Maj:ts prövning rörande fastställelse av stadsplan bör ske utan att avvakta vattendomstolens utslag eller utan sammanhang med Kungl. Maj:ts prövning av tillåtligheten enligt vattenlagen av industriell anläggning, som utgör förutsättningen för stadsplanen?»

Kammarens sammanträde avslutades kl. 17.34.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/ Solveig Gemert

Fredagen den 1 mars

Kammaren sammanträdde kl. 14.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 22 nästlidne februari.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 37, angående naturvårdsforskningens organisation och statsbidrag till avloppsreningsverk m. m.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 36, med förslag till smittskyddslag, m. m.; och

nr 38, angående godkännande av uppgörelse om ändring av överenskommelsen med Finland den 17 november 1949 angående betalning av vissa till Finland lämnade svenska krediter.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1968/69 inom justitiedepartementets verksamhetsområde jämte motioner;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1968/69 inom utrikesdepartementets verksamhetsområde jämte motioner;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till narkotikastrafflag, m. m., i vad propositionen avser riktlinjerna för organisationen

av värden av narkotikamissbrukare, jämte motioner;

nr 38, i anledning av vissa motioner rörande sysselsättningskapande åtgärder;

nr 39, i anledning av motioner om främjande av sysselsättningen genom beställning av materiel för försvaret; och

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre anslag inom handelsdepartementets verksamhetsområde;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskilt investeringsavdrag vid taxering till statlig inkomstskatt jämte motioner;

nr 5, med anledning av motioner angående förordningen om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten;

nr 6, med anledning av motioner om rätt till avdrag vid inkomstbeskattningen för kostnad i samband med övervakningsuppdrag;

nr 7, med anledning av motioner angående arbetsgivares skyldighet att lämna kontrolluppgift beträffande naturaförmåner; och

nr 10, med anledning av motioner angående förfarandet vid beräkning av lagfartsstämpel för köp av kronomark;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av skrivelse från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående anslag på tilläggsstat för utredning om riksdagens hus m. m.;

nr 9, i anledning av skrivelse från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående projektering av provisoriska lokaler för riksdagen jämte motioner;

nr 10, i anledning av motioner an-

gående viss försäkringsverksamhet; och

nr 11, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående lönegradsplaceringen av tjänsten som chef för förvaltningskontoret jämte motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av motioner angående arvsrätten för barn utom äkten-skap;

nr 10, i anledning av motioner om särskilda prov för erhållande av vapenlicens;

nr 11, i anledning av dels motioner om företagsinteckning vid renskötsel, dels ock motioner om företagsinteckning vid yrkesmässig trädgårdsodling;

nr 12, i anledning av motion om viss begränsning av rätten att göra hand-upptagning m. m.;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till atomansvarighetslag m. m.; och

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 juni 1965 (nr 186) om lagrådet m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till narkotikastrafflag, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte motioner i ämnet;

nr 5, i anledning av motioner om sänkning av statsbidraget till den allmänna sjukförsäkringen;

nr 6, i anledning av motion angående uppvärmning av bostadslägenheter; och

nr 7, i anledning av motioner angående föreningsrätten;

trede lagutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag angående riktlinjer för en reform av fastighetsregistreringen;

nr 6, i anledning av väckta motioner om införande av provisoriskt körkort;

Meddelande ang. enkel fråga

nr 7, i anledning av väckta motioner angående bestämmelserna för återkallelse av körkort;

nr 8, i anledning av väckta motioner angående den kommunala förköpsrätten till fastighet;

nr 9, i anledning av väckta motioner om upphävande av affärstidslagen;

nr 10, i anledning av väckta motioner om åtgärder till förhindrande av olycksfall bland barn;

nr 11, i anledning av väckta motioner angående övergångsställe för gående; och

nr 12, i anledning av väckta motioner om offentlig auktorisation av låsmeder; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av motioner angående en statlig propagandakampanj för bättre förebyggande hälsovård;

nr 7, i anledning av motion om åtgärder för att tillgodose de hemlösas hjälpbehov; och

nr 8, i anledning av motioner om skyldighet att inlösa engångsglas.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framstälts av herr *Lundberg* (h) till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet: »Ingår i instruktionerna till den svenska delegationen vid UNCTAD II ett klart avståndstagande från de krav som framförts i Alger-stadgan beträffande tillskapandet av och stödet till nationella handelsflottor och varvsindustri?»

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.07.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/ Solveig Gemert